

زیست‌نخبگان علمی و کارآفرینان بین‌المللی در ایران

بررسی چالش‌ها و ارائه راهکارها

— پژوهشی از امیرحسین چیت‌ساززاده —

زیست نخبگان علمی و کارآفرینان بین المللی در ایران

بررسی چالش‌ها و ارائه راهکارها

زیست‌نخبگان علمی و کارآفرینان بین‌المللی در ایران

بررسی چالش‌ها و ارائه راهکارها

| مجموعه مطالعات مهاجرت |

نویسنده: امیرحسین چیت‌ساززاده

صفحه آرا: نسترن پیرکفاش

طرح جلد: تصویرسازی آندره اوسینی (Andrea Ucini)

نوبت چاپ: اول (۱۳۹۹)

مرکز پخش: کتابسرای مهاجرت

تمامی حقوق این اثر محفوظ است. تکثیر، انتشار و ترجمه این اثر با قسمتی از آن به هر نحو، بدون دریافت مجوز قبلی و مکتوب از ناشر ممنوع است.

دیاران
www.diaran.ir

Instagram.com/diaran_ir

Telegram.me/diaran_ir

Twitter.com/diaran_ir

فهرست

۵	پیشگفتار
۷	سخن آغازین
۱۱	مقدمه نویسنده
۱۵	۱: مروری بر ظرفیت‌های کشور در حوزه علم و فناوری
	توسعه آموزش عالی کشور و افزایش ظرفیت سرمایه انسانی، توسعه انتشارات علمی، توسعه مؤسسات پژوهشی در سطح کشور، توسعه شرکت‌های دانش بنیان و مراکز رشد به عنوان پیشران‌های توسعه فناوری از مسیر سازوکارهای حمایتی، تأمین مالی فعالیت‌های فناورانه، تشکل ستادهای توسعه فناوری راهبردی، جمع‌بندی.
۲۱	۲: مطالعه تطبیقی جذب نخبگان علمی و کارآفرینان در کشورهای مختلف
	نخبه کیست و چه می‌خواهد؟، بررسی شاخص‌های جهانی سنجش توانمندی کشورها در جذب نخبگان بین‌المللی، مدل هرم نخبگان جهانی، شاخص جهانی نخبگان، رتبه‌بندی نخبگان جهانی IMD، شاخص رقابت‌پذیری نخبگان، مهم‌ترین مشکلات شاخص‌های موجود رقابت‌پذیری استعدادها، پروژه شاخص «جذابیت برای نخبگان»؛ جدیدترین مدل جهانی سنجش توانمندی کشورهای در جذب نخبگان بین‌المللی، ابعاد شاخص‌های «OECD» در جذب نخبگان، سنجش سیاست‌های مهاجرتی کشورها، برنامه‌های کشورهای مختلف برای جذب نخبگان، بررسی تطبیقی برنامه‌های کشورهای مختلف برای جذب نخبگان.
۸۱	۳: موانع زیست نخبگان غیرایرانی در ایران
	بیوگرافی چند نخبه غیرایرانی مقیم ایران، احصای مشکلات نخبگان مهاجر در ایران، جمع‌بندی.
۱۰۵	۴: ارائه پیشنهادات سیاستی
۱۱۵	منابع و مآخذ

پیشگفتار

ابلاغ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی در ابتدای استقرار دولت تدبیر و امید از سوی مقام معظم رهبری، چشم‌انداز راهبردی سیاست‌گذاری در حوزه‌های مختلف اجرایی کشور را متحول نمود. مدیران حوزه علم و فناوری نیز با سرلوحه قرار دادن سه ویژگی فرصت‌ساز، مولد و درون‌زای این سیاست‌ها و توجه به بند دوم (پیشتازی اقتصاد دانش‌بنیان، افزایش سهم تولید و صادرات محصولات و خدمات دانش‌بنیان و دستیابی به رتبه اول اقتصاد دانش‌بنیان در منطقه)، بازطراحی سیاست‌های پیشین و تکمیل زیرساخت‌های موجود را در اولویت قرار دادند.

تجلی این فعالیت‌های متعدد در توسعه چشم‌گیر اکوسیستم نوآوری کشور به حدی بوده است که باعث ارتقای جایگاه کشور در رتبه‌بندی‌های معتبر جهانی شد. از سوی دیگر، با پذیرش رویکرد چرخش نخبگان در نهادهای متولی حوزه علم و فناوری، به نظر می‌رسد هم‌اکنون بایستی ظرفیت‌سازی برای وجه «برونگرا» بودن اکوسیستم نوآوری و فناوری کشور مطمح نظر سیاست‌گذاران این حوزه قرار گیرد تا اهداف سیاست‌های اقتصاد مقاومتی در این حوزه به طور کامل به منصه ظهور برسد.

در این راستا توجه به جذب نخبگان علمی و کارآفرینان بین‌المللی به اکوسیستم نوآوری و فناوری کشور، هدف میان‌مدت مجموعه نهادهای درگیر در سیاست‌های علم و فناوری خواهد بود. اهمیت موضوع جذب نخبگان علمی و کارآفرینان بین‌المللی در سال‌های

اخیر در سطح جهان به حدی برجسته شده است که کشورهای متعددی با طراحی برنامه‌های متفاوت در قالب ویزاهای کارآفرینی (Visa Startup) رقابتی جدی را در این حوزه آغاز کرده‌اند. این تلاش‌ها منجر به این شده که نهادهای مختلف اقتصادی و علمی با حمایت از پژوهشگران، شاخص‌های گوناگونی را برای رتبه‌بندی توانایی کشورها در جذب نخبگان علمی و کارآفرینان بین‌المللی توسعه دهند. با بررسی این شاخص‌ها، به این نتیجه می‌رسیم که متأسفانه جایگاه کشور در جذب و فراهم کردن محیطی مساعد برای زیست این افراد، چندان قابل دفاع نیست.

نکته حائز اهمیت این است که اگر تاکنون ارتقای اکوسیستم نوآوری و فناوری کشور منحصرأمتکی بر تلاش‌های مدیران همین حوزه بوده است، کسب موفقیت در جذب نخبگان علمی و کارآفرینان بین‌المللی مستلزم تغییر رویکردهای حاکمیتی در حوزه سیاست‌های مهاجرتی و سیاست‌های بازار کار است. این تغییر رویکرد، جهت اجرایی شدن نیاز به همگرایی سیاست‌گذاران و مدیران حوزه‌های مختلف امنیتی، اقتصادی و اجتماعی دارد تا به صورت یکپارچه و منسجم برنامه‌ای را در جهت جذب نخبگان علمی و کارآفرینان بین‌المللی طراحی و اجرا نمایند و افتخار دیگری را برای ایران اسلامی به ثبت برسانند. کتاب حاضر که با همکاری انجمن «دیاران» تألیف شده، پژوهش منسجمی با هدف تبیین ابعاد مختلف مسئله و ارائه راهکارهای اجرایی در این حوزه است و به‌عنوان سند پشتیبان برای سامانه اعطای تسهیلات اقامتی به نخبگان غیرایرانی ارائه می‌شود. این سامانه با همکاری مرکز تعاملات بین‌المللی معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری و وزارت کشور به متخصصان علمی و کارآفرینان بین‌المللی که متقاضی فعالیت در اکوسیستم علمی و فناوری ایران هستند، تسهیلات ویژه حمایتی اعطا می‌کند. امیدوارم این تسهیلات که به‌عنوان نخستین گام رسمی در مسیر بهره‌برداری از ظرفیت‌های نیروی انسانی بین‌المللی در این اکوسیستم است، با همراهی و همدلی برادرانم در سایر دستگاه‌های اجرایی به ثمرات ارزشمندی در افق برنامه چشم‌انداز بیست‌ساله توسعه کشور در سال ۱۴۰۴ منجر شود.

دکتر سورنا ستاری

معاون علمی و فناوری رئیس‌جمهور و رئیس بنیاد ملی نخبگان

سخن آغازین

انجمن دیاران در سال ۱۳۹۵ با سرلوحه قرار دادن منافع ملی کشور و براساس شعار «دیاران؛ برای مهاجران، برای ایران» تاسیس شد. این انجمن، تلاش می‌کند تا با شناسایی فرصت‌های حضور مهاجران در عرصه‌های مختلف، گفتگو با سیاست‌گاران و ارائه راهکارهای مشورتی به آنان در راستای بهبود قوانین و سیاست‌ها، شاخص‌های زیستی مهاجران را در کشور ارتقاء بخشد. «دیاران» ماموریت خود را در سه سطح زیر تعریف کرده است:

- تغییر نگرش نسبت به مهاجران در جامعه ایران
 - انجام پژوهش‌های مرتبط با مهاجران در ایران
 - ارائه سندهای سیاست پژوهی در حوزه مهاجران و تلاش برای بهبود قوانین موجود
- یکی از مسائلی که دغدغه پیگیری آن از ابتدای فعالیت‌های «دیاران» وجود داشته، زیست‌نخبگان علمی و کارآفرینان غیرایرانی در ایران است. در متون قانونی کشور، هر جا سخن از اتباع غیرایرانی می‌شود، عبارت «اتباع بیگانه» به درستی خودنمایی می‌کند. این عبارت که خلاصه سیاست‌های چنددهه گذشته در حوزه مهاجران حاضر در ایران است، هیچ مسیر رشدی را پیش روی اتباع غیرایرانی قرار نمی‌دهد.
- با این وجود و در غیاب هرگونه برنامه مدونی برای جذب و حمایت از نخبگان مهاجر، تاکنون تعدادی از این افراد حائزرتبه‌های برتر کنکور در رشته‌های مختلف شده‌اند، از

دانشگاه‌های برتر کشور فارغ‌التحصیل گردیده‌اند و در حوزه‌های مختلف، کسب‌وکارهای موفق‌تری را ایجاد کرده‌اند. اما علی‌رغم این موفقیت‌ها شیوه مواجهه قوانین و دستگاه‌های اجرایی با نخبگان علمی و کارآفرینان مهاجر تفاوتی نکرده است و این قشر، همچنان برای رفع دغدغه‌های روزمره و اولیه مانند خدمات بانکی، گواهینامه رانندگی، مجوز اشتغال و... باید پیگیر مسیرهای پریپیچ و خم اداری باشند.

موفقیت این نخبگان و کارآفرینان مهاجر، علی‌رغم محدودیت‌های موجود بسیار، حائز اهمیت است. بسیاری از آنان، در سال‌های کودکی امکان تحصیل در مدارس آموزش و پرورش را نداشتند و با امکانات حداقلی درس خوانده‌اند. همچنین خانواده‌های این افراد، از نظر اقتصادی در سطحی پایین‌تر از میانگین خانواده‌های ایرانی قرار دارند و با انبوهی از محدودیت‌های مختلف دست و پنجه نرم کرده‌اند. محدودیت‌های گسترده شغلی برای اتباع غیرایرانی و الزام آن‌ها به فعالیت در مشاغل دشوار سبب شده تا مانع جدی‌ای برای شکوفایی استعدادها و ظرفیت‌های مهاجران در ایران ایجاد شود.

این نکته نیز قابل ذکر است که این شیوه مواجهه با مهاجران، صرفاً به اتباع افغانستانی محدود نشده است. بلکه اتباع همه کشورهای که در شرایط مختلف ممکن است تصمیم به مهاجرت گرفته و گزینه ایران را مورد بررسی قرار دهند، شامل می‌شود. این درحالیست که دانشمندان مسلمان کشورهای دیگر می‌توانند به تقویت جامعه علمی کشور کمک کنند. بازرگانان آن‌ها در راستای توسعه محصولات ایرانی در منطقه می‌توانند اقدام کنند و سرمایه‌گذاران آن‌ها در تامین مالی طرح‌های داخلی کشور می‌توانند کمک کنند. همچنین حضور مناسب نخبگان، هنرمندان و چهره‌های فرهنگی و اجتماعی کشورهای مختلف در ایران می‌تواند در جهت اصلاح وجه و ارتقای تصویر عمومی از کشور موثر باشد.

سیاست‌های مهاجرتی ایران در حالی همچنان ادامه دارد که نقش سرمایه انسانی در پیشرفت علمی، فناوری و اقتصادی جوامع مختلف پررنگ به نظر می‌رسد. اکنون، دیگر بحث بر سر فرصت یا تهدید بودن حضور مهاجران نخبه در کشور مقصد نیست و این بحث، جای خود را به چگونگی رقابت بر سر جذب مهاجران با استعداد و فراهم کردن محیطی برای بهره‌برداری از ظرفیت‌های آنان داده است.

ایده اصلی تألیف کتاب حاضر در انجمن «دیاران» آسیب‌شناسی این نگاه یکسان به همه مهاجران (پناهندگان، پناهجویان، مهاجران نخبه، سرمایه‌گذاران، مهاجران غیرقانونی و...) پس از گذشت چند دهه از ورود آن‌ها به ایران است. این مسئله یکی از

چالش‌های اساسی سیاست‌های مهاجرتی کشور است که در کتاب پیش‌رو راهکارهایی برای برون‌رفت از آن ارائه شده است.

این کتاب، حاصل زحمات همکاران پرتلاشم در انجمن «دیاران» است که بدین وسیله از آقای امیرحسین چیت‌ساززاده که با دغدغه فراوان، این پژوهش ارزشمند را به ثمر رساندند صمیمانه قدردانی می‌شود. همچنین از آقای پیمان حقیقت‌طلب (مدیر پژوهش انجمن دیاران) که در راهبری این پژوهش نقش مؤثری داشتند، از آقای محمد مهدی دهدار و خانم مریم جانقربان بابت بازخوانی متن نهایی و بهبود ساختار محتوایی پژوهش و از خانم ندا جلالی که ویراستاری ادبی این اثر را متقبل شدند، بسیار سپاسگزارم.

محسن شهرابی فراهانی

مؤسس انجمن «دیاران»

تابستان ۱۳۹۹

مقدمه نویسنده

سرمایه انسانی در دنیای امروز به صورت روزافزونی در حال تبدیل شدن به محرک اصلی رشد و توسعه اقتصادی است، به طوری که افراد با استعداد و ماهر، نقش کلیدی در رفاه و کامیابی آینده کشورها بازی می‌کنند. آن‌ها مشاغل کلیدی را در زمینه نوآوری و پیشرفت تکنولوژیک به دست می‌گیرند و در نهایت به رشد اقتصادی سریع‌تر، ایجاد فرصت‌های شغلی برای دیگران و شرایط زندگی بهتر برای همگان یاری می‌رسانند. از این رو تلاش برای جذب نیروی کار ماهر و آموزش دیده در راستای تقویت رقابت و به دست آوردن رفاه در بلندمدت حائز اهمیت است.

در مقابل، سطح تحصیلات و مهارت‌های نیروی کار به صورت چشم‌گیری در سراسر جهان افزایش یافته و افراد جوانی که به بازار کار می‌آیند، آموزش دیده‌تر از کسانی هستند که بازنشسته می‌شوند. هرچند همچنان عرضه مهارت‌ها لزوماً با تقاضای روزافزونی که برای آن‌ها به سبب تغییرات تکنولوژیک، رشد پژوهش و فعالیت‌های توسعه‌ای به وجود آمده است، متناسب نیست.

از سوی دیگر، به دلیل پیچیدگی روزافزون مسائل پیش روی کشورها، تمایل فراوانی برای جذب موج عظیم تحصیل‌کرده‌های نخبه در سطوح ملی و بین‌المللی وجود دارد. در حقیقت جابه‌جایی نخبگان راهی برای شرکت‌ها و دولت‌ها است تا کمبود نیروهای ماهرشان را جبران کنند. این موضوع در چشم‌انداز پویای فعلی کشورها از اهمیت بسزایی برخوردار است؛ چراکه هوش مصنوعی، دانش ربات‌ها و سایر تکنولوژی‌های نوین به طور

مداوم چالش‌هایی که دولت‌ها، کسب‌وکارها و جامعه در آینده با آن مواجه می‌شوند را بازتعریف می‌کنند. در اثر این شرایط، کارفرماها به صورت جهانی در حال رقابت برای جذب افراد ماهر به خصوص در رشته‌های علوم و تکنولوژی هستند و کشورهای بسیاری سیاست‌های مهاجرتی یا برنامه‌های مناسبی را برای وارد کردن نیروی کار ماهر خارجی به کار می‌گیرند.

مثال چنین وضعیتی، نمونه تأثیرات علمی و اقتصادی مهاجران نخبه در ایالات متحده آمریکا است که از گذشته زبانه‌زبان خاص و عام بوده است. در این کشور، سهم عمده موفقیت اقتصادی و نوآوری از آن افراد با استعدادی است که در خارج به دنیا آمده‌اند. از سال ۲۰۰۰، به طور تقریبی یک سوم آمریکایی‌های برنده جایزه نوبل در شیمی، پزشکی یا فیزیک، مهاجر بوده‌اند. از ۵۰۰ شرکت بزرگ آمریکایی، بیش از ۴۰ درصد آنان توسط مهاجران یا فرزندان آنان تأسیس شده است. اطلاعات دولتی نشان می‌دهد که به طور تقریبی یک سوم افراد شاغل تحصیل‌کرده دانشگاه‌های آمریکایی در حوزه مهندسی و علوم در خارج از آمریکا به دنیا آمده‌اند. با توجه به این شرایط، اقتصاددانان معتقدند نخبگان با اصلیت غیرآمریکایی، ۳۰ تا ۵۰ درصد رشد تجمعی تولید سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۰ را ایجاد کرده و همچنین باعث بهبود قابل توجه چشم‌انداز شغلی شهروندان آمریکایی تبار شده‌اند.

در این شرایط و به دنبال برنامه‌های دولت‌ها برای جذب نخبگان، بهره‌گیری از استعداد‌های مهاجر در کشورهای عضو سازمان همکاری و توسعه اقتصادی، افزایش یافته است. در واقع این کشورها به صورت روزافزونی با به‌کارگیری سیاست‌های مهاجرتی مناسب در حال رقابت برای جذب و حفظ کارگران ماهر و نخبگان هستند. بر مبنای آخرین داده‌های منتشرشده توسط سازمان همکاری و توسعه اقتصادی در مورد مهاجران کشورهای عضو، تعداد مهاجران با تحصیلات دانشگاهی در سال‌های ۲۰۰۰-۲۰۰۱ تا ۲۰۱۵-۲۰۱۶ به میزان ۱۰۸ درصد رشد کرده است. علاوه بر این سهم مهاجران در جمعیت در سن کار که تحصیلات دانشگاهی دارند، از ۱۱ درصد به ۱۶ درصد رسیده است. نکته‌ای که باید به آن توجه کرد این است که جذابیت کشورها تنها به باز بودن سیاست‌های مهاجرتی آن‌ها در راستای بهره‌مندی از مهارت‌های افراد مختلف بستگی ندارد بلکه به ظرفیت آن کشور در شناسایی استعدادها و پاداش دادن به آنان نیز متکی است. علاوه بر این افراد نخبه و دارای مهارت می‌خواهند که در کشور جدید خود احساس راحتی کنند، بنابراین حتی وضعیت محیط عمومی برای نیروی کار با مهارت بالا و خانواده‌هایشان

در انتخاب مقصد مهاجرتشان تأثیرگذار است. باید توجه کرد که در جهان بی ثبات و در حال تغییر مداوم امروز، دسترسی به عده‌ای از انسان‌های با استعداد و نخبه کافی نیست بلکه شهرها و کشورها می‌بایست تلاش بیشتری در راستای تنوع بخشی فرهنگی نخبگان داشته و به توسعه فرهنگ ادغام متعهد باشند. افراد تنها به متفاوت بودن نیاز ندارند، بلکه نیازمند ادغام و شنیده شدن صدای خود هستند. در همین راستا جهت آشنایی خواننده با اهمیت همه جانبه بودن سیاست‌های جذب نخبگان بین‌المللی، مطالعه فصل سوم کتاب که به بررسی شاخص‌های توانایی سنجش کشورها در جذب نخبگان و همچنین برنامه کشورهای مختلف در قالب استارت‌آپ و ویزاها می‌پردازد توصیه می‌گردد. بنا بر ضرورت پرداختن به موضوع مهم ظرفیت‌های ایران در امر جذب نخبگان غیرایرانی، در کتاب پیش رو سعی شده تا با بررسی شاخص‌های مختلف مورد استفاده در سطح جهان برای سنجش توانمندی کشورها در جذب نخبگان و برنامه‌های ویژه کشورها به همین منظور، پیشنهادهای سیاستی در راستای تسهیل و بهبود زیرساخت‌های مهاجرت این افراد به ایران ارائه شود. باید توجه کرد که در صورت بررسی تحصیلات و مهارت‌های افرادی که از ایران یا به آن مهاجرت می‌کنند درمی‌یابیم که اکثر افرادی که از ایران به سایر کشورها مهاجرت می‌کنند، دارای تحصیلات دانشگاهی و متخصص هستند در صورتی که کسانی که به ایران وارد می‌شوند، بیشتر کارگران ساده و بدون مهارت به شمار می‌آیند. این شرایط ایجاب می‌کند برای قرار گرفتن ایران در چرخه جابه‌جایی نخبگان در جهان و بهره‌گیری از دانش و تکنولوژی روز دنیا، زمینه برای حضور و نقش‌آفرینی نخبگان غیرایرانی در کشور فراهم شود.

با توجه به مطالب فوق، تمرکز این اثر بر پاسخگویی به پرسش‌های زیر است:

۱. جایگاه ایران در جذب نخبگان در جهان کجاست؟ آیا از ظرفیت‌های اکوسیستم فناوری و نوآوری کشور برای جذب نخبگان غیرایرانی استفاده شده است؟
۲. چه شاخص‌هایی و براساس چه مؤلفه‌هایی به رتبه‌بندی کشورها در سطح جهان در حوزه جذب نخبگان می‌پردازند؟
۳. برنامه‌های سایر کشورها در این حوزه چیست؟ امتیازات اعطایی به نخبگان بین‌المللی از چه جنسی است و آن‌ها از دولت میزبان متقابلاً چه انتظاراتی دارد؟
۴. موانع جذب نخبگان غیرایرانی به کشور چیست و چه راهکاری برای رفع آن وجود دارد؟

براین اساس، فصول این کتاب به شرح ذیل است:

- فصل اول؛ با توجه به گزارش عملکرد معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری، ظرفیت‌های ایران برای جذب نخبگان بین‌المللی مورد توجه قرار گرفته است.
- فصل دوم؛ هدف مورد نظر در این فصل، مطالعه تطبیقی جذب نخبگان علمی و کارآفرینان در سایر کشورها است. در همین راستا در ابتدا، به تعریف نخبه از نظر متخصصان مربوطه اشاره و در ادامه، بنا بر گزارش‌های پژوهشی سازمان‌های بین‌المللی از یکسو و اطلاعات وب‌سایت‌های حوزه علم و فناوری از سوی دیگر، شاخص‌های مختلفی که در سطح جهان برای رتبه‌بندی توانمندی کشورها در جذب نخبگان به کار می‌روند، مورد بررسی قرار گرفته است. در نهایت ضمن مطالعه تطبیقی عملکرد کشورهای گوناگون، ابعاد مختلف برنامه‌های ویژه برخی کشورها در این راستا مد نظر قرار گرفته است.
- فصل سوم؛ تأکید اصلی این فصل بر موانع جذب نخبگان غیرایرانی به ایران است. در همین راستا، به عنوان نمونه در ابتدا بیوگرافی چندین نخبه غیرایرانی طرح شده و در نهایت به منظور دستیابی به هدف مورد نظر، برخی از مهم‌ترین مشکلات و مسائل آن‌ها با استناد به مصاحبه صورت‌گرفته با تعدادی نخبگان غیرایرانی مقیم ایران از سوی کارشناسان انجمن دیاران، طبقه‌بندی شده است.
- فصل چهارم؛ به ارائه مدل مفهومی برای سیاست‌گذاری در حوزه مهاجران نخبه و در نهایت پیشنهاد‌های سیاستی در این مورد پرداخته است.

۱: مروری بر ظرفیت‌های کشور در حوزه علم و فناوری

مقدمه

ایران در جدیدترین گزارش شاخص جهانی نوآوری^۱ در سال ۲۰۱۸، به عنوان یکی از رهبران منطقه‌ای نوآوری معرفی شده است. این گزارش هر سال به ارزیابی و رتبه‌بندی عملکرد نزدیک به ۱۳۰ اقتصاد سراسر جهان می‌پردازد. بنابر گزارش سال ۲۰۱۸، جمهوری اسلامی ایران با جهش ده پله‌ای نسبت به سال گذشته در رتبه ۶۵ جهان ایستاده و این صعود موجب شده ایران در میان ۳ کشور دارای بالاترین رشد رتبه در دنیا قرار بگیرد شایان ذکر است رتبه ایران در این شاخص در سال ۲۰۱۴، ۱۲۰ بوده است. هم‌اکنون ایران، هند و قزاقستان، به عنوان پیشتازان نوآوری در آسیای جنوبی و مرکزی به شمار می‌آیند.

اکنون با توسعه زیرساخت‌ها، رشد منابع انسانی و ایجاد سازوکارهای تأمین مالی، بستر بسیار مناسبی برای فعالیت بازیگران زیست‌بوم کارآفرینی و استارت‌آپی کشور فراهم آمده، به‌گونه‌ای که جمهوری اسلامی ایران در سال ۲۰۱۸، به یکی از ۵ کشور برتر از نظر رشد کارآفرینی تبدیل شده است. بر مبنای «شاخص جهانی کارآفرینی»^۲، ایران از نظر شاخص مهارت‌های استارت‌آپی، امتیاز بالایی (۰/۹۹) را کسب کرده که در مقایسه با منطقه (۰/۴۵) و جهان (۰/۴)، امتیاز بسیار بالایی محسوب می‌شود. همچنین از منظر شاخص شبکه‌سازی،

1. Global Innovation Index
2. Global Entrepreneurship Index

ایران با امتیاز (۵۹/۰)، از میانگین منطقه (۵۶/۰) و جهان (۳۹/۰) فاصله دارد. از نظر شاخص فناوری نیز ایران با داشتن امتیاز (۴۹/۰)، دارای عملکرد بهتری در مقایسه با کشورهای منطقه (۳۶/۰) و جهان (۳۶/۰) است. در سال ۲۰۱۸، ایران در این شاخص، رتبه ۷۲ را کسب کرده است که نسبت به سال گذشته، ۱۳ پله ترقی را نشان می‌دهد. در ادامه برخی از مهم‌ترین ابعادی که موجب شده ایران در چنین جایگاه بین‌المللی قرار گیرد، مورد اشاره قرار گرفته است.^[۱]

۱-۱. توسعه آموزش عالی کشور و افزایش ظرفیت سرمایه انسانی^[۲]

در سال‌های اخیر، ظرفیت قابل توجه نیروی انسانی تحصیل‌کرده و متخصص در حوزه‌های مختلف در کشور، توجه نهادهای بین‌المللی را نیز به خود جلب کرده است. بر اساس گزارش شاخص جهانی نوآوری، شاخص‌های مربوط به منابع انسانی (مانند تعداد ثبت‌نام‌شوندگان و دانش‌آموختگان آموزش عالی، تعداد دانش‌آموختگان مهندسی و علوم پایه و...) از نقاط قوت ایران بوده است.

گسترش آموزش عالی کشور، پایه‌ای قوی از نیروی انسانی تحصیل‌کرده را فراهم و به افزایش چشم‌گیر نرخ رشد خروجی‌های علمی کشور کمک کرده است. تعداد و تنوع دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی در طول سال‌های گذشته به میزان قابل توجهی افزایش یافته، به طوری که در سال ۱۳۹۶، بیش از ۲۷۰۰ مرکز آموزش عالی شامل دانشگاه‌های وابسته به وزارت علوم و وزارت بهداشت، دانشگاه‌های پیام نور، دانشگاه‌های علمی کاربردی، دانشگاه‌های فنی و حرفه‌ای، واحدهای دانشگاه فرهنگیان، واحدهای دانشگاه آزاد و دیگر مراکز غیردولتی در کشور وجود داشته است. از این مسیر، خروجی‌های فناورانه نیز در طول سالیان رشد قابل توجهی داشته و بنابر گزارش سازمان جهانی مالکیت فکری، ایران به یکی از ۲۰ کشور برتر از نظر تعداد درخواست‌های پتنت مقیم نسبت به جمعیت کشور تبدیل شده است. همچنین توسعه مراکز آموزش عالی در کشور تنها به توسعه کمی محدود نشده و در رتبه‌بندی‌های بین‌المللی دانشگاه‌ها در جهان، دانشگاه‌های ایرانی، رتبه‌های شایسته‌ای کسب کرده‌اند؛ به عنوان مثال براساس «پایگاه رتبه‌بندی تایمز» - یکی از معتبرترین نظام‌های رتبه‌بندی بین‌المللی دانشگاه‌های جهان - ۲۹ دانشگاه ایرانی در میان دانشگاه‌های برتر جهان جای دارند. دانشگاه‌های صنعتی نوشیروانی بابل، صنعتی امیرکبیر، کاشان، علم و صنعت ایران، صنعتی اصفهان، علوم پزشکی مشهد، صنعتی شریف،

صنعتی شیراز، تبریز و تهران، ۱۰ دانشگاه برتر ملی از میان این ۲۹ دانشگاه به شمار می‌آیند.

۲-۱. توسعه انتشارات علمی

رتبه جهانی ایران در انتشارات علمی در سال‌های گذشته، پیوسته بهبود یافته و بنا بر گزارش web of science در سال ۲۰۱۸ به رتبه ۱۶ ارتقا یافته است. ایران همچنین بر اساس داده‌های این پایگاه، در حال حاضر دارای رتبه ۹ از نظر تعداد انتشارات علمی در حوزه‌های نوظهور است؛ برای مثال در شمار انتشارات حوزه‌های نانوفناوری و زیست فناوری، ایران به ترتیب به جایگاه ۴ و ۱۳ در جهان دست یافته است.

طی دو دهه اخیر، رتبه ایران در شمار انتشارات علمی پیوسته بهبود یافته و بر مبنای فهرست «سایمگو»^۱ از جایگاه ۵۱ جهان در سال ۱۹۹۷ به جایگاه ۱۶ در سال ۲۰۱۷ رسیده است. در یک دوره ۳۰ ساله از سال ۱۹۸۰ تا ۲۰۱۰ میلادی، رشد خروجی‌های علمی ایران، ۱۱ برابر بیشتر از متوسط جهان و بیش از هر کشور دیگری بوده است.

بر مبنای داده‌های «پایگاه استنادی جهان اسلام»^۲ ایران از نظر شمار انتشارات در ده سال گذشته در حوزه مهندسی، رتبه ۱۲؛ علوم مواد، رتبه ۱۱؛ شیمی، رتبه ۱۲ و ریاضی، رتبه ۱۴ را در جهان به دست آورده است. همچنین در حوزه‌های شیمی، مهندسی، علوم مواد، فیزیک، ریاضی، داروشناسی و سم‌شناسی، علوم کامپیوتر، زمین‌شناسی، میکروبی‌شناسی و علوم فضا، توانسته است رتبه ۱ را در میان کشورهای اسلامی کسب کند.

۳-۱. توسعه مؤسسات پژوهشی در سطح کشور

در مجموع در سال ۱۳۵۷، تعداد ۸۳ مؤسسه پژوهشی دارای مجوز در کشور وجود داشته که این تعداد در سال ۱۳۹۵ به ۶۸۶ رسیده است. لازم به ذکر است از این میان تا پایان سال ۱۳۹۴، ۳۵۰ مؤسسه پژوهشی دولتی در کشور فعالیت می‌کردند. از سوی دیگر یک شبکه قوی آزمایشگاهی که بتواند با ایجاد هماهنگی میان ظرفیت‌های آزمایشگاهی به پژوهشگران خدمات ارائه دهد، یکی از اولویت‌های توسعه علم و فناوری به شمار می‌رود. در حال حاضر دو شبکه آزمایشگاهی در کشور شامل شبکه آزمایشگاه‌های علمی ایران و شبکه آزمایشگاهی فناوری‌های راهبردی، مشغول به فعالیت هستند.

1. SCImago Journal Rank

2. Islamic World Science Citation Database (ISC)

۴-۱. توسعه شرکت‌های دانش‌بنیان و مراکز رشد به عنوان پیشران‌های توسعه فناوری از مسیر سازوکارهای حمایتی

جمهوری اسلامی ایران، همچنین بزرگ‌ترین زیست‌بوم استارت‌آپی منطقه را دارد و با بیش از چهار هزار شرکت دانش‌بنیان، سهم محصولات دانش‌بنیان را از تولید و صادرات کشور به میزان قابل توجهی بهبود بخشیده است. سیاست‌های جدید حمایتی از جمله «قانون حمایت از شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان و تجاری‌سازی نوآوری‌ها و اختراعات» (مصوب سال ۱۳۸۹) و سازوکارهای حمایتی همچون توسعه مراکز رشد، پارک‌های علم و فناوری، مناطق ویژه علم و فناوری، صندوق‌های پژوهش و فناوری و صندوق‌های سرمایه‌گذاری خطرپذیر نیز در سال‌های گذشته به پیشرفت و تکامل نظام علم، فناوری و نوآوری در ایران کمک کرده‌اند.

به همین ترتیب در پی قانون حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان، از مهرماه ۱۳۹۵ بیش از ۴ هزار شرکت مجوز دانش‌بنیانی دریافت کرده و بخش اعظم آن‌ها از تسهیلات مالی و غیرمالی آن بهره‌مند شده‌اند. این شرکت‌ها در مجموع ۳۰۰ هزار شغل ایجاد کرده‌اند و فروش سالانه آن‌ها به بیش از ۶۰۰ هزار میلیارد ریال رسیده است. شرکت‌های دانش‌بنیان در سال ۱۳۹۶ در مجموع ۴۲۸ میلیون دلار صادرات داشته‌اند. از سوی دیگر، مراکز رشد با کمک به شرکت‌های نوپا و فناوری، یکی از ابزارهای تسهیل توسعه اقتصادی منطقه‌ای و ملی به شمار می‌روند. این مراکز مورد توجه دولت‌های سراسر جهان قرار گرفته‌اند و در دهه گذشته به یکی از اجزای نظام علم، فناوری و نوآوری در کشور مابعد تبدیل شده‌اند. اغلب مراکز رشد به عنوان زیرمجموعه دانشگاه‌ها یا پارک‌های علم و فناوری فعالیت می‌کنند. تا آبان ۱۳۹۷، تعداد ۱۹۶ مرکز رشد در استان‌های مختلف ایجاد شده است.

بنابر گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۳۶ پارک علم و فناوری در سال ۱۳۹۷ در کشور وجود داشته که حوزه فعالیت بعضی از آن‌ها جامع است و بعضی دیگر به طور تخصصی در حوزه‌های کشاورزی و صنایع وابسته، هوافضا، فناوری اطلاعات و ارتباطات، دارو، معدن و صنایع معدنی، زیست‌فناوری، فناوری نانو، فناوری‌های نرم و صنایع فرهنگی فعالیت دارند.

۵-۱. تأمین مالی فعالیت‌های فناورانه

منابع مالی مورد نیاز برای توسعه فناوری و نوآوری، یکی دیگر از نهاده‌های مهم حوزه علم، فناوری و نوآوری به شمار می‌آید که به ویژه پس از تصویب قانون برنامه سوم توسعه و

تأسیس صندوق‌های پژوهش و فناوری به طور تخصصی مورد توجه قرار گرفته است. در حال حاضر ۴۴ صندوق پژوهش و فناوری دارای مجوز ثبت و فعالیت در کشور وجود دارد که ۶ مورد آن‌ها با مشارکت کامل بخش غیردولتی تشکیل شده‌اند.

شرکت‌های سرمایه‌گذاری خطرپذیر خصوصی نیز بازیگر دیگری محسوب می‌شوند که در سال‌های اخیر در زیست‌بوم نوآوری کشور به ایفای نقش مشغول شده و توانسته‌اند در سال ۱۳۹۶، نزدیک به ۳,۰۰۰ میلیارد ریال در شرکت‌های فناوری و نوآور سرمایه‌گذاری کنند. صندوق نوآوری و شکوفایی که در سال ۱۳۹۲ تأسیس شد، در مجموع بیش از ۱۱,۰۰۰ میلیارد ریال تسهیلات به طرح‌های دانش‌بنیان اعطا کرده است.

۱-۶. تشکل ستادهای توسعه فناوری‌های راهبردی

ایران در حال حاضر در زمینه فناوری‌های نو و پیشرفته همچون نانو فناوری، زیست فناوری و هوافضا، یکی از کشورهای پیشرو جهان محسوب می‌شود. معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری به منظور حمایت از توسعه و کاربرد علوم و فناوری‌های اولویت‌دار در طول زنجیره ایده تا خلق ثروت، با نگاهی به تجربه موفق ستاد ویژه توسعه فناوری نانو، ستادهای توسعه فناوری‌های راهبردی را با ساختار منعطف و چابک تشکیل داده است. ستادهای توسعه فناوری، مسیری برای ورود به اقتصاد دانش‌بنیان و فاصله گرفتن از اقتصاد سنتی نفتی به واسطه توسعه فناوری‌های پیشرفته و کاربردی به شمار می‌روند.

فعالیت ستادهای توسعه فناوری در سال‌های گذشته، دستاوردهای چشم‌گیری در حوزه فناوری‌های راهبردی به دنبال داشته است که دستیابی به رتبه‌های جهانی در تولیدات علمی در حوزه‌های نانو فناوری (رتبه ۴)، زیست فناوری (رتبه ۱۳) و سلول‌های بنیادی و طب بازساختی (رتبه ۱۴) از جمله آن‌ها به شمار می‌آید. افزایش حجم فروش و صادرات در حوزه‌های فناوری راهبردی نیز یکی دیگر از این دستاوردها محسوب می‌شود؛ به عنوان مثال، حجم فروش محصولات نانو در سال ۱۳۹۶ به ۱۴ هزار میلیارد ریال و صادرات این محصولات به ۶۲ میلیون دلار رسیده است. در حوزه سلول‌های بنیادی نیز بیش از ۸۰ محصول سلولی توسط ۱۰۵ شرکت فعال این حوزه تجاری‌سازی شده است.

جمع‌بندی

در وضعیت کنونی، به نظر می‌رسد ایران دارای ویژگی‌های برجسته‌ای برای توسعه زیست‌بوم استارت‌آپی از جمله نرخ بالای جمعیت جوان و تحصیل‌کرده، نرخ نفوذ بالای

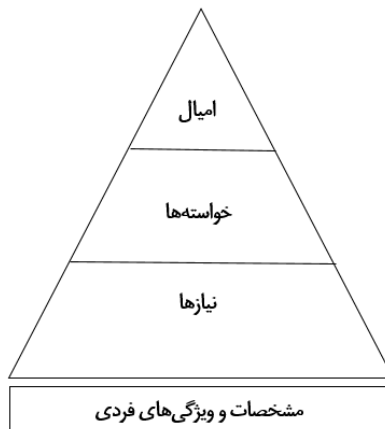
فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات و بازار بزرگ ملی است. ترکیب این ویژگی‌ها در کنار ظرفیت‌های نظام علم، فناوری و نوآوری نویدبخش آینده‌ای روشن در فضای کارآفرینی و نوآوری کشور به شمار می‌آید. این تجربه‌های ارزشمند که در اکوسیستم کارآفرینی کشور طی سال‌های گذشته ایجاد شده است، می‌تواند ایران را در ایفای نقش اقتصادی و فرهنگی بین کشورهای منطقه یاری‌رسان باشد.

این مهم، در بند هشتم سند «جامع روابط علمی بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران» مصوب سال ۱۳۹۶ بعنوان یک مرجع بالادستی نیز تاکید شده است. این تاکید راهبردی و وجود ظرفیت‌های بالقوه که در این فصل به آن‌ها اشاره شد، منجر به جذب متخصصان و کارآفرینان بین‌المللی در ایران نشده است. در فصل‌های پیشرو، تلاش می‌گردد ابعاد مختلف این موضوع آسیب‌شناسی شود.

۲: مطالعه تطبیقی جذب نخبگان علمی و کارآفرینان در کشورهای مختلف

۲-۱- نخبه کیست و چه می خواهد؟^[۳]

به طور کلی واژه نخبه به افرادی ارجاع دارد که دارای ظرفیت رسیدن به سطوح بالای موفقیت هستند و از توانایی‌هایی برخوردارند که به سادگی قابل جایگزینی نیست. کشورهای مختلف با طراحی بسته‌های سیاستی و مشوق‌های مختلف، سعی در جذب این افراد دارند. مدل شماره «۱» با الهام از آثار «مازلو و نیدومیسل»، یک ساختار هرمی با سه سطح قابل تفکیک برای مشوق‌های تحرک نخبگان پیشنهاد می‌دهد.

مدل ۱. هرم جابه‌جایی نخبگان (منبع: دبیرخانه سازمان همکاری و توسعه اقتصادی)

در قاعده هرم، نیازها قرار دارند که مربوط به الزامات پایه هستند و مهاجران بالقوه قصد صرف نظر کردن از آن‌ها را ندارند. اگر یک کشور، فاقد مشخصاتی باشد که افراد برای مهاجرت ضروری به حساب می‌آورند، به عنوان مقصد مهاجرت انتخاب نمی‌شود. سطح بعدی شامل خواسته‌ها می‌شود؛ به عبارتی، عواملی که باید توسط مقصد انتخاب شده، تأمین شوند؛ هر چند ممکن است توسط مهاجر بالقوه قابل صرف نظر باشند. در بالاترین سطح هرم، امیال قرار دارند و مربوط به امور اضافی است که یک مقصد را جذاب‌تر می‌سازند اما به طور کامل، انتخابی و قابل مذاکره هستند.

یک ترتیب اولویت شفاف در این مدل مفهومی وجود دارد که در آن نیازها، مهم‌ترین عوامل در تحرک نخبه‌ها و جذابیت مقاصد محسوب می‌شوند. امیال دارای حداقل اهمیت هستند و خواسته‌ها میان این دو قرار می‌گیرند و بستگی به مطلوبیت‌های فردی مهاجر بالقوه دارند. حدی که یک مقصد، نیازها، خواسته‌ها و امیال یک مهاجر را برآورده سازد، جذابیت یک کشور را برای مهاجرت شکل می‌دهد. این نکته، شایان توجه است که مشخصات و ویژگی‌های فردی، مبنای هرم جابه‌جایی نخبگان^۱ به شمار می‌آید. این عامل در وزن‌دهی هر فرد به سایر عوامل مؤثر در جذابیت یک مقصد برای مهاجرت نقش دارد.

۲-۲- بررسی شاخص‌های جهانی سنجش توانمندی کشورها در جذب نخبگان بین‌المللی

چهار تلاش برای ساخت یک رتبه‌بندی نسبی کشورها در این زمینه صورت گرفته که به شرح ذیل است:

۱. هرم نخبگان جهانی تولیدشده توسط مجمع جهانی اقتصاد^۲
۲. شاخص جهانی نخبگان تولیدشده توسط واحد اطلاعات اقتصادی (EIU)^۳
۳. رتبه‌بندی نخبگان جهانی IMD تولیدشده توسط انستیتو توسعه مدیریت^۴
۴. شاخص رقابت‌پذیری نخبگان که به صورت مشترک توسط INSEAD^۵ و Adecco Group و انستیتو رهبری سرمایه انسانی (HCLI)^۶ توسعه داده شده است

1. The talent mobility pyramid
2. World Economic Forum
3. The Economist Intelligence Unit (EIU)
4. International Institute for Management Development (IMD)
5. The Business School for the World (INSEAD)
6. The Human Capital Leadership Institute (HCLI)

۲-۲-۱- مدل هرم نخبگان جهانی^۱

اولین تلاش جدی برای تحلیل بین کشوری، در گزارش ۲۰۰۸ تا ۲۰۰۹ تکنولوژی جهانی اطلاعات مجمع جهانی اقتصاد ارائه شد. در حقیقت یک چارچوب مفهومی ساده که به آن مدل هرم نخبگان جهانی گفته شد و به منظور به دست آوردن تقریبی ابتدایی از توانایی یک کشور در جذب بین‌المللی نخبگان ساخته شد. در این مدل، سه محور یا زیرشاخص تعریف شد که به شرح ذیل است:

۱. استفاده از نخبگان مانند جذابیت یک اکوسیستم ملی در ارتباط با افراد با استعداد

داخلی یا خارجی

۲. دسترسی به نخبگان مانند وجود تعداد کافی از افراد با استعداد بومی

۳. متغیرهای محیطی مانند کارآمدی کلی کشور، کیفیت اقتصاد و جامعه.

باید توجه داشت که این تلاش تنها در حد تئوری باقی ماند و هیچ‌گاه به صورت یک شاخص گزارش نشد و کشورها بر اساس آن رتبه‌بندی نشدند.

جدول ۱. زیرشاخص‌ها و مؤلفه‌های مدل هرم نخبگان جهانی

ردیف	زیرشاخص	مؤلفه
۱	استفاده از نخبگان	مدت زمان لازم برای شروع یک کسب‌وکار
۲		دسترسی به صندوق‌های سرمایه‌گذاری پرریسک
۳		میزان جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به تولید ناخالص داخلی
۴		شاخص آمادگی شبکه‌ای
۵	دسترسی به نخبگان	در دسترسی بودن دانشمندان و مهندسان
۶		کیفیت مؤسسات پژوهشی علمی
۷		کیفیت آموزش علوم و ریاضیات
۸		کیفیت سیستم آموزشی
۹		دسترسی محلی به خدمات ویژه پژوهشی
۱۰		همکاری پژوهشی صنعت و دانشگاه
۱۱		تمام هزینه صورت‌گرفته در تحقیق و توسعه نسبت به تولید ناخالص داخلی

ردیف	زیرشاخص	مؤلفه
۱۲	متغیرهای محیطی	تعداد کل افراد ثبت‌نامی در دوره‌های دانشگاهی
۱۳		شاخص توسعه انسانی
۱۴		حاکمیت قانون
۱۵		کنترل فساد

۲-۲-۲- شاخص جهانی نخبگان^۱

در سال ۲۰۱۱، اولین شاخص ترکیبی برای سنجش جذب نخبگان توسط واحد اطلاعات اقتصادی منتشر شد. این شاخص، ۶۰ کشور را از نظر ظرفیت آن‌ها برای توسعه، جذب و حفظ نخبگان مورد سنجش قرار داد. در همین راستا ۳۰ متغیر در ۷ زیرشاخص طبقه‌بندی و برای اندازه‌گیری موارد ذیل برگزیده شده‌اند:

- اندازه‌گیری ظرفیت پرورش نخبه (جمعیت‌شناسی)
- توانایی کشور برای رشد نخبگان (آموزش پایه و دانشگاهی)
- شرایط نیروی کار ماهر (کیفیت نیروی کار و محیط مناسب برای افراد با استعداد)
- تمایل به تشویق کسب‌وکارهای رقابتی با رویکرد بین‌المللی (گشودگی و تمایل به جذب نخبگان).

رتبه‌بندی مورد اشاره، ایالات متحده آمریکا را به عنوان بهترین کشور برای جذب استعدادها در سال ۲۰۱۱ و ۲۰۱۵ معرفی کرد. لازم به ذکر است که این جایگاه به سبب دانشگاه‌های عالی، کیفیت بالای نیروی کار موجود در این کشور و محیط شایسته سالارانه به دست آمده بود. علاوه بر این کشورهای اسکانندیناوی به علاوه استرالیا و سنگاپور نیز جایگاه بالایی در این رتبه‌بندی داشتند.

جدول ۲. زیرشاخص‌ها و مؤلفه‌های مدل شاخص استعداد جهانی

ردیف	زیرشاخص‌ها	مؤلفه
۱	جمعیت‌شناسی	جمعیت ۲۰ تا ۵۹ سال
۲		نرخ رشد سالانه جمعیت ۲۰ تا ۵۹ سال

ردیف	زیرشاخص‌ها	مؤلفه	
۳	آموزش پایه	مدت زمان آموزش پایه	
۴		نسبت هزینه جاری آموزش به تولید ناخالص داخلی	
۵		سرانه هزینه جاری آموزش برای هر دانش‌آموز به تولید ناخالص داخلی	
۶		نرخ ثبت نام دانش‌آموزان در دبیرستان	
۷		سال‌های مورد انتظار برای حضور در مدرسه	
۸		نرخ باسوادی بزرگسالان	
۹		نسبت دانش‌آموز به معلم در دوره ابتدایی	
۱۰		نسبت دانش‌آموز به معلم در دوره اول دبیرستان	
۱۱		آموزش دانشگاهی	نرخ کلی ثبت نام در دوره کاردانی و کارشناسی
۱۲			تعداد دانشگاه‌های رتبه‌بندی شده زیررتبه ۵۰۰ جهانی
۱۳	هزینه کلی آموزش عالی به تولید ناخالص داخلی		
۱۴	کیفیت نیروی کار	تعداد پژوهشگران در بخش تحقیق و توسعه به یک میلیون نفر	
۱۵		کارشناس با مهارت در بخش تحقیق و توسعه به یک میلیون نفر	
۱۶		کیفیت نیروی کار	
۱۷		مهارت زبانی نیروی کار	
۱۸		مهارت فنی نیروی کار	
۱۹		مدیران محلی	
۲۰		محیط مناسب برای نخبگان	نسبت تحقیق و توسعه در تولید ناخالص داخلی
۲۱	درجه محدودیت در قوانین کار		
۲۲	مقررات زدایی دستمزد		
۲۳	حفاظت از مالکیت معنوی		
۲۴	حفاظت از اموال خصوصی		
۲۵	پرداخت حقوق بر مبنای شایسته‌سالاری		
۲۶	گشودگی	به‌کارگیری خارجی‌ها	
۲۷		نسبت میزان متوسط سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به تولید ناخالص داخلی	
۲۸		گشودگی تجاری به تولید ناخالص داخلی	

ردیف	زیرشاخص‌ها	مؤلفه
۲۹	تمایل به جذب نخبگان	درآمد سرانه قابل تصرف
۳۰		نرخ اشتغال

۲-۲-۳- رتبه‌بندی نخبگان جهانی IMD^۱

در سال ۲۰۱۴، مرکز رقابت‌پذیری جهانی «IMD»، رتبه‌بندی جهانی استعدادها (WTR) را منتشر کرد. شاخصی که هدف آن، ارزیابی توانایی کشورها در جذب و حفظ نخبگان مورد نیاز برای کسب و کارها بود. به واسطه دسترسی این مرکز به آرشیو جامعی از داده‌های تاریخی، امکان بازسازی این رتبه‌بندی از سال ۲۰۰۵ وجود داشت، به همین سبب تعداد کشورهایی که در این شاخص رتبه‌بندی می‌شدند، به دنبال دسترسی به اطلاعات از ۵۰ کشور در سال ۲۰۰۵ به ۶۳ کشور در سال ۲۰۱۷ که آخرین نسخه این رتبه‌بندی منتشر شد، تغییر کرده است. ساختار شاخص مذکور بر سه عامل استوار است و ۳۲ مؤلفه را مورد بررسی قرار می‌دهد. سه عامل این شاخص به شرح ذیل است:

۱. سرمایه‌گذاری در رشد و ارتقای نخبگان بومی از طریق نظام آموزشی ملی (عامل سرمایه‌گذاری و توسعه)
۲. توانایی یک کشور برای جذب نیروی کار خارجی با مهارت (عامل جذابیت کشور برای نیروی کار خارجی از نظر کیفیت زندگی، مالیات‌ها و هزینه زندگی)
۳. دسترسی به نخبگان و مهارت‌های لازم برای حفظ منابع انسانی مورد نیاز اقتصاد (عامل آمادگی) یا توانایی در ایجاد فرصت‌های شغلی و آموزش برای کارمندان.

در این سه حوزه پژوهشگران دسترسی به آموزش، دوره‌های کارآموزی، آموزش به کارمندان، انگیزه کارگران، مهارت‌های زبانی، هزینه زندگی، کیفیت زندگی، میزان پرداخت و نرخ مالیات را مورد بررسی قرار می‌دهند. در جدول شماره «۳»، مؤلفه‌های هر یک از زیرشاخص‌ها آورده شده است. شاخص رتبه‌بندی جهانی استعدادها نیز مشابه «GTI» به صورت عمده‌ای متکی به پیمایش‌های افکارسنجی اجرایی و اطلاعات ذهنی است.

کشور سوئیس در رتبه‌بندی سال ۲۰۱۷^[۴]، به عنوان صدرنشین رقابت در جذب نخبگان معرفی شد و دانمارک و بلژیک پس از آن قرار گرفتند. مشابه شاخص «GTI»، سایر

1. IMD World Talent Ranking

کشورهای اسکاندیناوی مانند فنلاند، نروژ و سوئد در بین ۱۰ کشور برتر قرار دارند. ایالات متحده آمریکا که در آن شاخص، رتبه یک را به خود اختصاص داده بود در شاخص مذکور، جایگاه ۱۶ را به دست آورد.

روندهایی که پیش از آن تشخیص داده شده بود در نسخه ۲۰۱۸ رتبه بندی «IMD»^[۵] مورد تأیید قرار گرفت. موفق ترین کشورها در رقابت بر سر نخبگان، کشورهای اروپایی و اقتصادهای متوسط با سطوح بالای سرمایه گذاری در آموزش و کیفیت زندگی هستند. علاوه بر این، نتایج نشان می دهد که ثروت کشور، تنها محرک عمده در رقابت برای جذب نخبگان محسوب نمی شود، در واقع شاخصه های پیشرفت اجتماعی و کیفیت نهادها مانند پایبندی به حاکمیت قانون، مبنای استواری در جذب متخصصان در محیط بین المللی هستند.

جدول ۳. زیرشاخص ها و مؤلفه های رتبه بندی نخبگان جهانی

زیرشاخص ها	مؤلفه ها	شاخص اندازه گیری
سرمایه گذاری و توسعه	هزینه عمومی کلی برای آموزش	درصد از تولید ناخالص داخلی
	هزینه سرانه دولت برای آموزش هر دانش آموز	درصد از تولید ناخالص داخلی (دوره دبیرستان)
	هزینه عمومی کلی برای آموزش هر دانش آموز	بودجه به ازای هر دانش آموز ثبت نام شده در تمامی سطوح
	نسبت دانش آموز به معلم در دوره ابتدایی	نسبت دانش آموزان به کارمندان آموزشی در دوره ابتدایی
	نسبت دانش آموز به معلم در دوره دبیرستان	نسبت دانش آموزان به کارمندان آموزشی در دوره دبیرستان
	دوره های کارآموزی	آیا دوره های کارآموزی به حد کفایت اجرا می شوند؟
	آموزش ضمن خدمت به کارمندان	آیا آموزش ضمن خدمت کارمندان، اولویت بالایی برای شرکت ها دارد؟
	نیروی کار زنان	درصد از نیروی کلی کار
	زیرساخت های بهداشتی	آیا زیرساخت های بهداشتی، نیازهای جامعه را تأمین می کند؟

زیرشاخص‌ها	مؤلفه‌ها	شاخص اندازه‌گیری
کسب و کار	شاخص هزینه زندگی	سبد کالا و خدمات در شهرهای اصلی مانند مسکن
	جذب و حفظ نخبگان	آیا جذب و حفظ نخبگان، یک اولویت برای شرکت‌ها است؟
	انگیزه کارگر	آیا انگیزه کارگران در شرکت‌ها بالا است؟
	فرار مغزها	آیا فرار مغزها (افراد با مهارت و آموزش دیده) مانع رقابت‌پذیری اقتصاد نمی‌شود؟
	کیفیت زندگی	آیا کیفیت زندگی بالا است؟
	نیروی کار خارجی با مهارت	آیا محیط کسب و کار کشور برای نیروی کار خارجی ماهر، جذاب است؟
	دستمزد در مشاغل خدماتی	درآمد کلی سالانه شامل پرداخت‌های تکمیلی مانند پاداش
	دستمزد در مشاغل مدیریتی	حقوق کلی پایه به علاوه پرداخت‌های اضافی و مشوق‌های بلندمدت
	نرخ مالیات بر درآمد مؤثر فرد	درصد از درآمد برابر با تولید ناخالص داخلی
	عدالت	آیا انصاف در سیستم اداری رعایت می‌شود؟
آبادی	در معرض آلودگی‌های ذره‌ای	متوسط انتشار آلودگی ذرات معلق (میکروگرم بر حجم مکعب)
	رشد نیروی کار	نرخ تغییرات
	کارگران دارای مهارت	آیا نیروی کار ماهر به سادگی در دسترس است؟
	مهارت‌های مالی	آیا کسب مهارت‌های مالی به سادگی امکان‌پذیر است؟
	تجربه بین‌المللی	تجربه بین‌المللی مدیران ارشد به طور کلی حائز اهمیت است

زیرشاخص‌ها	مؤلفه‌ها	شاخص اندازه‌گیری
آمادگی	مدیران ارشد ماهر	آیا مدیران ارشد ماهر به سادگی در دسترس هستند؟
	آموزش ابتدایی و دبیرستان	آیا آموزش ابتدایی و دبیرستان، نیازهای یک اقتصاد در حال رقابت را تأمین می‌کند؟
	فارغ‌التحصیلان در علوم	درصد فارغ‌التحصیلان در رشته‌های فناوری اطلاعات، مهندسی، ریاضیات و علوم طبیعی
	آموزش دانشگاهی	آیا آموزش دانشگاهی، نیازهای یک اقتصاد در حال رقابت را تأمین می‌کند؟
	آموزش مدیریتی	آیا آموزش مدیریتی، نیازهای یک جامعه اقتصادی را تأمین می‌کند؟
	مهارت‌های زبانی	آیا مهارت‌های زبانی، نیازهای سازمان‌ها را تأمین می‌کند؟
	جابه‌جایی دانشجویان در داخل	تعداد دانشجویان بین‌المللی به هر ۱۰۰۰ فرد ساکن
	ارزیابی آموزشی	پیمایش ارزیابی آموزشی از افراد ۱۵ ساله

این شاخص، وضعیت و بهبود توانایی‌های مورد نیاز برای شرکت‌ها و کلیت اقتصاد را از جهت خلق ارزش در بلندمدت ارزیابی می‌کند. این مهم با استفاده از مجموعه‌ای از شاخص‌ها انجام می‌پذیرد که توسعه، حفظ و جذب نیروی کار ماهر داخلی و بین‌المللی را مورد بررسی قرار می‌دهد.

همان‌طور که پیش از این اشاره شد، سه دسته شاخص دربرگیرنده ۳۲ مؤلفه‌اند. نمی‌توان گفت دسته‌ها به ضرورت دارای تعداد برابری از مؤلفه هستند؛ به طور مثال، دسته آمادگی، تعداد بیشتری مؤلفه نسبت به دسته سرمایه‌گذاری و توسعه دارد. هر دسته فارغ از اینکه چه تعداد مؤلفه را در برمی‌گیرد، دارای وزن برابر یک سوم در شکل دهی به نتایج است. مؤلفه می‌تواند بر اساس داده‌های محکم باشند که قابل اندازه‌گیری هستند؛ به طور مثال میزان هزینه عمومی در آموزش، همچنین می‌توانند بر مبنای داده‌های نرم

در بردارنده کیفیت سرمایه‌گذاری‌های مذکور باشند. جدول شماره «۴»، «۲۰» کشور برتر در شاخص نخبگان جهانی در سال ۲۰۱۹^[۶] را نشان می‌دهد.

جدول ۴. رتبه‌بندی ۲۰ کشور برتر جهان در شاخص نخبگان جهانی در سال ۲۰۱۹

رتبه در هر یک از زیرشاخص‌ها			رتبه کلی	
رتبه	نام کشور	سرمایه‌گذاری و توسعه	جذابیت	آمادگی
۱	سوئیس	۲	۱	۲
۲	دانمارک	۱	۱۱	۶
۳	سوئد	۷	۳	۹
۴	اتریش	۴	۱۳	۱۰
۵	لوکزامبورگ	۵	۴	۱۷
۶	نروژ	۳	۱۰	۲۱
۷	ایسلند	۶	۶	۱۸
۸	فنلاند	۱۰	۱۶	۳
۹	هلند	۱۶	۷	۷
۱۰	سنگاپور	۲۵	۲۰	۱
۱۱	آلمان	۱۱	۹	۱۴
۱۲	آمریکا	۱۵	۲	۲۸
۱۳	کانادا	۲۶	۵	۱۵
۱۴	بلژیک	۹	۱۷	۲۴
۱۵	هنگ‌کنگ	۲۰	۱۸	۴
۱۶	استرالیا	۳۴	۱۵	۵
۱۷	نیوزلند	۲۹	۱۴	۱۱
۱۸	ایرلند	۴۴	۸	۸
۱۹	اسرائیل	۱۷	۲۸	۱۹
۲۰	تایوان	۲۴	۲۹	۱۲

در منطقه غرب آسیا، تنها چند کشور در این گزارش مورد بررسی قرار گرفته است. این کشورها عبارتند از: اسرائیل، عربستان سعودی، قطر، اردن، ترکیه و امارات متحده عربی. در این منطقه، اسرائیل در رتبه اول و پس از آن، قطر و عربستان سعودی قرار دارد. لازم به ذکر است که این منطقه در دسته آمادگی دارای بهترین عملکرد است.

اسرائیل در سال ۲۰۱۹، رتبه ۱۹ را به خود اختصاص داده و بهترین عملکرد این کشور، کسب رتبه ۱۷ در دسته شاخص سرمایه‌گذاری و توسعه است. این کشور در مؤلفه کل هزینه عمومی در آموزش دارای رتبه ۴ جهان است و در خصوص درصد زنان در نیروی کار، رتبه ۱۱ را به خود اختصاص داده است. در دسته شاخص جذابیت، اسرائیل رتبه ۲۸ را از آن خود کرده و در شاخص اولویت جذب و حفظ نخبگان، رتبه این کشور در دنیا، ۹ است.

همچنین در دسته شاخص آمادگی، رتبه این کشور، ۱۹ و در دو مؤلفه دسترسی به نیروی کار ماهر و مهارت‌های مالی، رتبه ۸ در جهان است. نقاط ضعف کشور اسرائیل شامل اولویت پایین آموزش کارمندان در بخش خصوصی با رتبه ۴۶ و تعداد دانشجویان بین‌المللی حاضر در این کشور با رتبه ۴۷ است.

عربستان سعودی در سال ۲۰۱۹ به رتبه ۲۹ این رتبه‌بندی صعود کرد که این امر ناشی از پیشرفت در دو دسته شاخص سرمایه‌گذاری و توسعه (رتبه ۲۸) و آمادگی (رتبه ۲۲) است. هرچند این کشور در شاخص جذابیت به رتبه ۴۳ سقوط کرده است. اجرایی کردن دوره‌های کارآموزی، رتبه این کشور را در شاخص آمادگی به ۲۲ رسانده و در اولویت‌دهی به آموزش کارمندان، رتبه این کشور برابر با ۳۲ شده است.

دسترسی به مهارت‌های خاص نیز در این کشور رشد داشته است؛ به طور مثال، دسترسی مدیران ارشد به تجربیات بین‌المللی تا رتبه ۱۱ جهان ارتقا یافته و همین‌طور داشتن مهارت‌های مالی به رتبه ۳۵ رسیده است. به طور مشابه اثربخشی آموزش دانشگاهی به رتبه ۳۷ افزایش یافته و مهارت‌های زبانی نیز تا رتبه ۳۶ صعود کرده است. دسترسی به کارگران ماهر، رتبه پایین ۴۳ را دارد و در ایجاد آلودگی زیست‌محیطی که یکی از شاخص‌های موجود در دسته جذابیت محسوب می‌شود، رتبه عربستان سعودی، ۶۲ است. نقطه ضعف دیگر را می‌توان درصد زنان در نیروی کار دانست که معادل رتبه ۶۱ است.

امارات متحده عربی به رتبه ۳۰ سقوط کرده است و این موضوع از کاهش در دسته شاخص جذابیت (رتبه ۱۲) و دسته شاخص آمادگی (رتبه ۱۳) نشأت می‌گیرد. در دسته شاخص جذابیت، رتبه این کشور در جذابیت برای نیروهای ماهر کار خارجی به رتبه ۵ کاهش یافته و رتبه این کشور در شاخص آلودگی برابر با ۵۷ است.

در دسته شاخص آمادگی، عملکرد این کشور در درصد فارغ‌التحصیلان علوم (۳۷) و پیمایش دانش‌آموزان ۱۵ ساله (۴۶) ضعیف به نظر می‌رسد. سرمایه‌گذاری و توسعه کم با رتبه ۵۳، ناشی از کل هزینه عمومی بر روی آموزش با رتبه ۶۲ است و درصد زنان به کل

نیروی کار، دارای رتبه ۶۰ می‌باشد. همچنین نسبت دانش‌آموز به معلم در دوره دبستان، رتبه ۵۷ را به خود اختصاص داده است. نقاط قوت امارات متحده عربی شامل محدود بودن فرار مغزها با رتبه ۱ در جهان و دسترسی به مدیران ارشد ماهر است.

۲-۲-۴- شاخص رقابت‌پذیری نخبگان^۱

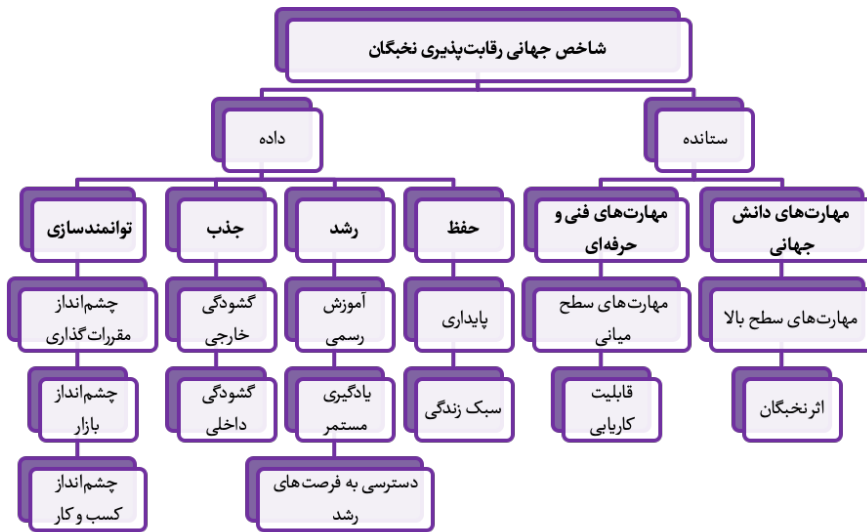
شاخص جهانی رقابت‌پذیری نخبگان «GTCI»، رتبه‌بندی محسوب می‌شود که بیش از همه توجه رسانه‌ها و محافل آکادمیک را به خود جذب کرده و به صورت سالانه از سال ۲۰۱۳ توسط «INSEAD»، «Adecco Group» و انستیتو رهبری سرمایه انسانی منتشر شده است. هدف شاخص جهانی رقابت‌پذیری به سبب اهمیت بالای نخبگان برای افزایش رفاه، این است که به عنوان یک ابزار با بهبود مداوم در ایجاد ارتباط میان توسعه اقتصادی و نخبگان و ابزاری برای تشویق گفت‌وگو میان دولت‌ها، کسب‌وکارها، محافل آکادمیک، مجامع متخصصان و شهروندان باشد. شاخص «GTCI» به دنبال آن است تا برای موضوعات رقابت‌پذیری نخبگان، رویکردی همه‌جانبه، معطوف به هدف، تحلیلی و عملیاتی ارائه دهد.

شاخص مذکور، پارامترهای ملی و سازمانی را پوشش می‌دهد و چشم‌اندازهایی ایجاد می‌کند که الهام‌بخش اقدامات اصلاحی خواهند بود. بر اساس بازخوردها و تحلیل‌های بیشتر منتج از انتشار نسخه‌های پیشین این گزارش، شاخص در سال ۲۰۲۰^[۷]، ۷۰ متغیر را دربرگرفت. در این گزارش، ۱۳۲ کشور مورد بررسی قرار گرفته که در تمامی گروه‌های درآمدی و سطوح مختلف توسعه، توزیع شده‌اند. این کشورها ۹۷ درصد از تولید ناخالص جهان و ۹۴ درصد از جمعیت جهان را دربرمی‌گیرند.

لازم به ذکر است این شاخص، یک مدل داده‌-ستانده را دنبال می‌کند که متشکل از ارزیابی اقداماتی است که کشورها برای پرورش و جذب نخبگان (داده) و نوع مهارت‌های در دسترس آنان (ستانده) انجام می‌دهند. «GTCI» بر اقدامات کشورها تمرکز می‌کند، از این رو مدل آن توسط متغیرهای اقتصاد کلان در سطح کشوری پشتیبانی می‌شوند.

زیرشاخص داده رقابت‌پذیری نخبگان، از چهار محور ذیل تشکیل شده و به تشریح سیاست‌ها، منابع و تلاش‌هایی می‌پردازد که یک کشور خاص برای رقابت‌پذیری در عرصه نخبگان به کار می‌گیرد؛ توانمندسازی (محور ۱)، محدوده‌ای را منعکس می‌کند که در آن

مقررات‌گذاری و محیط کسب و کار مشتمل بر موضوعاتی همچون رقابت، اقدامات مدیریتی و کارکرد بازارهای کار، می‌تواند محیطی مساعد برای رشد و موفقیت افراد با استعداد ایجاد کند. سه محور دیگر، سه اهرم رقابت‌پذیری استعدادها را توصیف می‌کنند و بر اقداماتی تمرکز دارند که کشورها برای جذب (محور ۲)، رشد (محور ۳) و حفظ (محور ۴) استعدادها انجام می‌دهند. در زیرشاخص داده، میانگین ساده عددی نمرات در چهار محور ثبت می‌شود.

مدل ۲. زیرشاخص‌ها، محورها و مؤلفه‌های شاخص جهانی رقابت‌پذیری نخبگان

زیرشاخص ستانده، رقابت‌پذیری نخبگان را که به دنبال توصیف و اندازه‌گیری کیفیت استعدادها در یک کشور و منتج از سیاست‌ها، منابع و تلاش‌ها است، دنبال می‌کند. این زیرشاخص از دو محور تشکیل شده است و شرایط حاضریک کشور خاص را در زمینه مهارت‌های فنی و حرفه‌ای و مهارت‌های دانش جهانی توصیف می‌کند. زیرشاخص ستانده، مبتنی بر میانگین ساده عددی در مورد نمرات به دست آمده از این دو محور است. شاخص جهانی رقابت‌پذیری استعدادها، بر مبنای میانگین ساده عددی نمرات ثبت‌شده در هر یک از شش محور یادشده در بالا به دست می‌آید.

آخرین رتبه‌بندی‌های این شاخص، روندی تا حدودی مشابه با «GTI» و «WTR» را نشان می‌دهد. سوئیس بهترین جایگاه را دارد. سنگاپور و ایالات متحده آمریکا آن کشور را

دنبال می‌کنند و بار دیگر سوئد، دانمارک، فنلاند و نروژ از جمله ۱۰ کشور برتر به شمار می‌آیند. جدول شماره «۵»، شاخص‌ها و متغیرهای ارزیابی شده در شاخص جهانی رقابت‌پذیری را در سال ۲۰۲۰ نشان می‌دهد.

جدول ۵. محورها و متغیرهای شاخص جهانی رقابت‌پذیری نخبگان

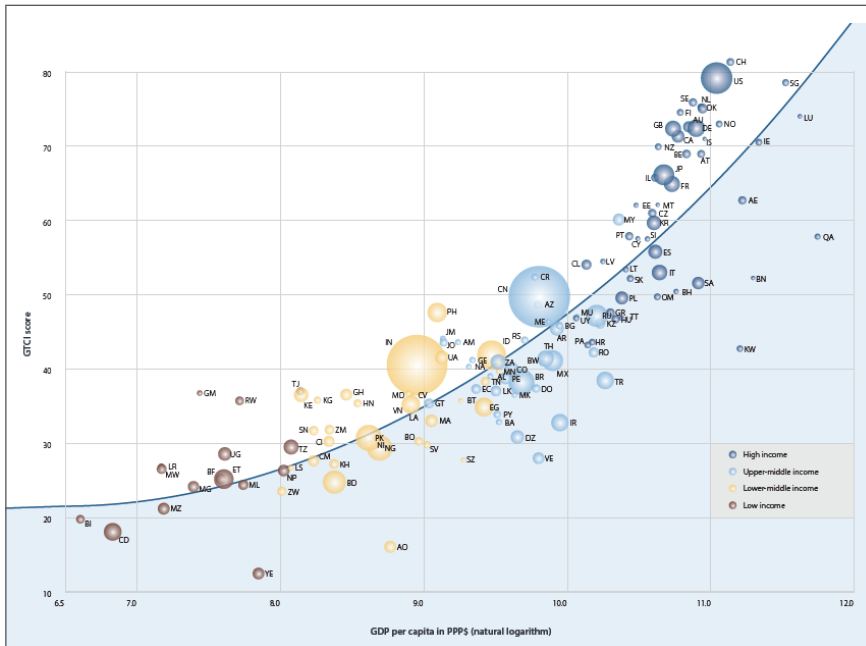
ردیف	محور	مؤلفه	متغیر	
۱	توانمندسازی	چشم‌انداز مقررات‌گذاری	درجه تأثیر دولت	
			حاکمیت قانون	
			ثبات سیاسی	
			کیفیت مقررات‌گذاری	
			فساد	
	چشم‌انداز بازار	توانمندسازی	چشم‌انداز بازار	شدت رقابت
				سهولت کسب‌وکار
				توسعه خوشه‌ای
				میزان هزینه در حوزه تحقیق و توسعه
				زیرساخت فناوری اطلاعات و ارتباطات
	چشم‌انداز کسب‌وکار	توانمندسازی	چشم‌انداز کسب‌وکار	جمعیت شهری
				نرخ بیکاری افراد با تحصیلات دانشگاهی
				سیاست‌های فعال در بازار کار
				همکاری کارگر و کارفرما
				مدیریت حرفه‌ای
				ارتباط پرداخت و بهره‌وری
				به‌کارگیری تکنولوژی
				سرمایه‌گذاری در فناوری‌های نوظهور
				تراکم ماشین‌های اتوماتیک
جذب	گشودگی خارجی	گشودگی خارجی	تبادل فناوری و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی	
			عادی بودن مالکیت خارجی	

متغیر	مؤلفه	محور	ردیف
تعداد مهاجران	گشودگی خارجی	جذب	
دانشجویان بین‌المللی			
جذب مغزها			
رواداری نسبت به اقلیت‌ها	گشودگی داخلی		
رواداری نسبت به مهاجران			
تحرك اجتماعی			
زنان فارغ‌التحصیل			
بهبود شکاف جنسیتی			
فرصت‌های رهبری برای زنان	آموزش رسمی		
ثبت‌نام در دوره‌های فنی و حرفه‌ای			
ثبت‌نام در دوره‌های دانشگاهی			
میزان هزینه برای تحصیلات دانشگاهی			
خواندن، ریاضیات و علوم			
رتبه‌بندی دانشگاهی	یادگیری مستمر		
کیفیت دوره‌های آموزش مدیریت			
تداوم آموزش در شرکت‌ها			
رشد و ارتقای کارمندان	دسترسی به فرصت‌های رشد		
واگذاری اقتدار			
حقوق فردی			
استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی			
استفاده از شبکه‌های حرفه‌ای مجازی			
همکاری داخل سازمان‌ها			
همکاری بین سازمان‌ها	پایداری	حفظ	۴
نظام بازنشستگی			
تأمین اجتماعی			

متغیر	مؤلفه	محور	ردیف
حفظ و استفاده از نخبگان	پایداری	حفظ	
عملکرد محیط زیستی	سبک زندگی		
ایمنی شخصی			
تراکم پزشک عمومی			
بهداشت			
نیروی کار با تحصیلات دبیرستان	مهارت‌های سطح میانی	مهارت‌های فنی و حرفه‌ای	۵
جمعیت با تحصیلات دبیرستان			
متخصصان فنی			
بهره‌وری کار به هر کارمند			
سهولت دستیابی به کارمند ماهر	قابلیت کاریابی		
ارتباط سیستم آموزشی با اقتصاد			
تطابق مهارت‌ها با تحصیلات دبیرستانی			
تطابق مهارت‌ها با تحصیلات دانشگاهی			
نیروی کار با تحصیلات دانشگاهی	مهارت‌های سطح بالا	مهارت‌های دانش جهانی	۶
جمعیت دارای تحصیلات دانشگاهی			
افراد متخصص			
پژوهشگران			
مدیران و صاحب‌منصبان ارشد	اثر نخبگان		
دسترسی به مهندسان و دانشمندان			
خروجی نوآورانه			
صادرات با ارزش بالا			
فعالیت کارآفرینانه معطوف به محصول جدید	اثر نخبگان		
تراکم کسب‌وکارهای نو			
مقالات نشریات تخصصی و علمی			

مطالعه تطبیقی جذب نخبگان علمی و کارآفرینان در کشورهای مختلف | ۳۷

در سال ۲۰۲۰ نیز همانند نمونه‌های سال‌های گذشته GTCI، همبستگی مثبت بالایی میان عملکرد اقتصادی و رقابت‌پذیری ملی نخبگان وجود دارد. این همبستگی برای شهرها که در این گزارش، ۱۵۵ عدد از آن‌ها رتبه‌بندی شده‌اند نیز وجود دارد. کشورهای برتر در رتبه‌بندی GTCI همچنان در اختیار کشورهای اروپایی قرار دارند به گونه‌ای که تنها ۷ کشور غیراروپایی در میان ۲۰ کشور برتر این رتبه‌بندی قابل مشاهده است. این کشورها عبارتند از: ایالات متحده آمریکا (دوم)، سنگاپور (سوم)، استرالیا (دهم)، کانادا (سیزدهم)، نیوزلند (شانزدهم)، ژاپن (نوزدهم) و اسرائیل (بیستم).

مدل ۳. توزیع کشورها براساس رتبه شاخص جهانی رقابت‌پذیری نخبگان و تولید ناخالص داخلی سرانه

همانند سال‌های گذشته، در سال ۲۰۲۰ نیز کشورهای برتر در شاخص یادشده، اقتصادهای کوچک با درآمد بالا هستند؛ سوئیس، سنگاپور، لوکزامبورگ، ایسلند و استرالیا را می‌توان نمونه‌هایی از آن دانست. این کشورها سیاست‌های اقتصادی اجتماعی تاحدی بازار را توسعه داده‌اند و رشد و مدیریت نخبگان در اولویت‌های اصلی آن قرار دارد. لازم به ذکر است تمامی کشورهای اسکاندیناوی در گروه کشورهای برتر قرار دارند.

۳۸ | زیست‌نخبگان علمی و کارآفرینان بین‌المللی در ایران

جدول ۰۶. امتیاز کسب‌شده توسط ۲۰ کشور برتر در رتبه‌بندی سال ۲۰۲۰ شاخص جهانی رقابت‌پذیری نخبگان

رتبه	کشور	امتیاز	رتبه	کشور	امتیاز
۱	سوئیس	۸۱/۲۶	۱۱	آلمان	۷۲/۳۴
۲	آمریکا	۷۹/۰۹	۱۲	بریتانیا	۷۲/۲۷
۳	سنگاپور	۷۸/۴۸	۱۳	کانادا	۷۱/۲۶
۴	سوئد	۷۵/۸۲	۱۴	ایسلند	۷۰/۹۰
۵	دانمارک	۷۵/۱۸	۱۵	ایرلند	۷۰/۴۵
۶	هلند	۷۴/۹۹	۱۶	نیوزلند	۶۹/۸۴
۷	فنلاند	۷۴/۴۷	۱۷	اتریش	۶۸/۸۷
۸	لوکزامبورگ	۷۳/۹۴	۱۸	بلژیک	۶۸/۸۷
۹	نروژ	۷۲/۹۱	۱۹	ژاپن	۶۶/۰۶
۱۰	استرالیا	۷۲/۵۳	۲۰	اسرائیل	۶۵/۶۶

جدول ۰۷. رتبه‌بندی ایران و کشورهای پیرامون آن در شاخص جهانی رقابت‌پذیری نخبگان

رتبه در منطقه	کشور	رتبه	گروه درآمدی	گروه منطقه‌ای
۱	اسرائیل	۶۵/۶۶	۲۰	شمال آفریقا و غرب آسیا
۲	امارات متحده عربی	۶۲/۶۳	۲۲	شمال آفریقا و غرب آسیا
۳	قطر	۵۷/۷۴	۲۹	شمال آفریقا و غرب آسیا
۴	قبرس	۵۷/۴۷	۳۰	شمال آفریقا و غرب آسیا
۵	عربستان سعودی	۵۱/۴۸	۴۰	شمال آفریقا و غرب آسیا
۶	بحرین	۵۰/۳۵	۴۱	شمال آفریقا و غرب آسیا
۷	عمان	۴۹/۶۳	۴۳	شمال آفریقا و غرب آسیا
۸	آذربایجان	۴۸/۵۷	۴۵	شمال آفریقا و غرب آسیا
۹	ارمنستان	۴۳/۵۲	۶۰	شمال آفریقا و غرب آسیا
۱۰	اردن	۴۳/۴۸	۶۱	شمال آفریقا و غرب آسیا

رتبه در منطقه	گروه منطقه‌ای	گروه درآمدی	رتبه علمی	رتبه اقتصادی	کشور
۱۱	شمال آفریقا و غرب آسیا	با درآمد بالا	۶۳	۴۲/۶۵	کویت
۱۲	شمال آفریقا و غرب آسیا	با درآمد متوسط به بالا	۶۸	۴۱/۱۱	گرجستان
۱۳	شمال آفریقا و غرب آسیا	با درآمد متوسط به بالا	۷۸	۳۸/۳۷	ترکیه
۱۴	شمال آفریقا و غرب آسیا	با درآمد زیر متوسط	۷۹	۳۸/۲۵	تونس
۱۵	شمال آفریقا و غرب آسیا	با درآمد زیر متوسط	۹۷	۳۴/۷۹	مصر
۱۶	شمال آفریقا و غرب آسیا	با درآمد زیر متوسط	۱۰۰	۳۲/۹۳	مراکش
۱۷	شمال آفریقا و غرب آسیا	با درآمد متوسط به بالا	۱۰۵	۳۰/۷۵	الجزایر
۱۸	شمال آفریقا و غرب آسیا	درآمد پایین	۱۳۲	۱۲/۳۶	یمن
۱	آسیای مرکزی و جنوبی	با درآمد متوسط به بالا	۵۴	۴۶/۰۲	قزاقستان
۲	آسیای مرکزی و جنوبی	با درآمد زیر متوسط	۷۲	۴۰/۴۲	هند
۳	آسیای مرکزی و جنوبی	با درآمد متوسط به بالا	۸۳	۳۶/۹۵	سريلانكا
۴	آسیای مرکزی و جنوبی	درآمد پایین	۸۴	۳۶/۸۹	تاجیکستان
۵	آسیای مرکزی و جنوبی	با درآمد زیر متوسط	۹۱	۳۵/۷۲	قرقیزستان
۶	آسیای مرکزی و جنوبی	با درآمد زیر متوسط	۹۲	۳۵/۶۶	بوتان
۷	آسیای مرکزی و جنوبی	با درآمد متوسط به بالا	۱۰۲	۳۲/۶۸	ایران
۸	آسیای مرکزی و جنوبی	با درآمد زیر متوسط	۱۰۶	۳۰/۶۳	پاکستان
۹	آسیای مرکزی و جنوبی	درآمد پایین	۱۲۱	۲۶/۲۳	نپال
۱۰	آسیای مرکزی و جنوبی	با درآمد زیر متوسط	۱۲۴	۲۴/۶۷	بنگلادش

همان‌گونه که در جدول شماره «۸» مشاهده می‌شود، ایران در این رتبه‌بندی در گروه کشورهای آسیای مرکزی و جنوبی دسته‌بندی شده است. پنج کشور این منطقه در گروه کشورهای با درآمد زیر متوسط دسته‌بندی می‌شوند. این در حالی است که سه عدد دارای درآمد بالای متوسط و دو عدد دارای درآمد پایین هستند. بهترین عملکرد در این منطقه متعلق به قزاقستان با رتبه ۵۴ است که تنها کشوری از منطقه به شمار می‌آید که در چارک دوم رتبه‌بندی قرار دارد.

۴۰ | زیست‌نخبگان علمی و کارآفرینان بین‌المللی در ایران

جدول ۸. رتبه ایران و کشورهای پیرامونی آن در محورهای شاخص جهانی رقابت‌پذیری نخبگان

کشور	رتبه در شاخص تولدمندسازی	ن.ج. ر.ج.	رتبه نخبگان	مهارت‌های فنی و حرفه‌ای	مهارت‌های دانش جهانی
اسرائیل	۲۰	۱۹	۴۸	۲۱	۲۱
امارات متحده عربی	۲۲	۲۲	۳	۲۹	۳۱
قطر	۲۹	۲۸	۴	۴۱	۲۲
قبرس	۳۰	۳۷	۲۷	۴۷	۲۸
عربستان سعودی	۴۰	۴۴	۴۱	۴۲	۳۲
بحرین	۴۱	۳۴	۱۷	۴۵	۴۶
عمان	۴۳	۴۰	۲۲	۴۸	۴۴
آذربایجان	۴۵	۵۲	۴۴	۳۵	۲۳
ارمنستان	۶۰	۶۱	۵۹	۶۴	۴۹
اردن	۶۱	۴۸	۶۵	۴۷	۷۵
کویت	۶۳	۷۴	۳۵	۹۵	۷۴
گرجستان	۶۸	۵۸	۶۹	۱۰۳	۶۸
ترکیه	۷۸	۷۷	۱۱۴	۶۷	۹۷
تونس	۷۹	۱۰۲	۱۰۱	۸۱	۷۸
مصر	۹۷	۱۰۵	۱۱۶	۱۰۴	۱۰۴
مراکش	۱۰۰	۸۹	۱۱۱	۹۷	۱۱۶
الجزایر	۱۰۵	۱۱۷	۱۲۳	۱۱۶	۹۵
یمن	۱۳۲	۱۳۲	۱۳۲	۱۳۱	۱۳۰
قزاقستان	۵۴	۶۲	۵۸	۷۸	۶۲
هند	۷۲	۶۳	۹۲	۴۴	۷۶
سريلانكا	۸۳	۸۵	۱۱۲	۹۲	۴۷
تاجیکستان	۸۴	۱۰۷	۸۹	۱۱۵	۴۵

کشور	رتبه در شاخص نوآیندسازی	رتبه	رشد	شاخص	مهارت‌های فنی و حرفه‌ای	مهارت‌های دانش جهانی
قرقیزستان	۹۱	۱۱۳	۹۴	۱۱۰	۷۲	۸۹
بوتان	۹۲	۴۹	۸۵	۹۱	۸۳	۱۲۶
ایران	۱۰۲	۱۱۴	۱۳۱	۱۰۱	۸۲	۶۵
پاکستان	۱۰۶	۱۱۱	۱۱۸	۱۰۵	۱۰۸	۹۰
نپال	۱۲۱	۱۲۰	۱۲۶	۱۱۸	۱۱۹	۱۱۶
بنگلادش	۱۲۴	۱۰۸	۱۲۷	۱۲۸	۱۲۵	۱۱۵

«قرقیزستان» در دو محور حفظ نخبگان و مهارت‌های دانش جهانی، عملکرد بهتری داشته و رتبه ۳۹ را در هر دو در سطح جهان به خود اختصاص داده است. محور رشد در این میان با رتبه ۷۸ استثنا است؛ جایی که فقدان حقوق فردی و کاربرد کم شبکه‌های مجازی، دسترسی به فرصت‌های رشد را دشوار ساخته است. دومین کشور برتر در این منطقه، «هندوستان» با رتبه ۷۲ و بهترین عملکرد آن در زمینه رشد نخبگان با رتبه ۴۴ است. هرچند محورهای دیگر مربوط به این کشور مانند جذب نخبگان با رتبه ۹۲ و حفظ نخبگان با رتبه ۹۵ نیاز به بهبود دارند. «سريلانکا» پس از این دو کشور در این منطقه رتبه سوم را به خود اختصاص داده است که رتبه آن در سطح جهان، ۸۳ است. لازم به ذکر است این رتبه به واسطه عملکرد خوب سريلانکا در زمینه مهارت‌های فنی و حرفه‌ای (رتبه ۴۷) رشد یافته است. علاوه بر این باید اشاره کرد سريلانکا از توانایی بالایی در انطباق نیازهای بازار کار با عرضه نیروی کار برخوردار است (رتبه ۴۳ در قابلیت کارایی). ضعیف‌ترین محور سريلانکا در جذب نخبگان با رتبه ۱۱۲ و دلیل آن، گشودگی خارجی پایین این کشور با رتبه ۱۲۷ در جهان است.

در منطقه شمال آفریقا و آسیای غربی، ۱۸ کشور رتبه‌بندی شده‌اند. این تنها منطقه‌ای است که شامل کشورهایی از تمامی گروه‌های درآمدی می‌شود؛ ۸ کشور با سطح درآمد بالا، ۶ کشور با سطح درآمد بالای متوسط، ۳ کشور با سطح درآمد زیر متوسط و یک کشور با سطح درآمد پایین. سه کشور اول منطقه اسرائیل با رتبه ۲۰، امارات متحده عربی با رتبه ۲۲ و قطر با رتبه ۲۹ در سطح جهان است و هر سه در چارک اول کشورهای صدرنشین رتبه‌بندی قرار دارند.

اسرائیل در میان ۱۰ کشور برتر دنیا در مهارت‌های دانش جهانی با رتبه ۸ قرار دارد. این کشور همچنین در محور دیگر ستانده مربوط به مهارت‌های فنی و حرفه‌ای نیز عملکرد خوبی دارد و رتبه ۱۲ را به خود اختصاص داده است. علاوه بر این در انطباق نیازهای بازار کار با مهارت‌های کار، رتبه ۹ در قابلیت کاریابی را در سطح جهان کسب کرده است. محوری که اسرائیل در آن رتبه‌ای خارج از چارک اول دارد، مربوط به جذب نخبگان با رتبه ۴۸ است که ناشی از سطح پایین گشودگی داخلی با رتبه ۱۰۵ در جهان است و این امر می‌تواند با مدارای بیشتر با اقلیت‌ها و مهاجران بهبود یابد.

بر خلاف اسرائیل، قطر و امارات متحده عربی از جمله کشورهای پیشرو در جهان در جذب استعدادها محسوب می‌شوند (رتبه ۳ و ۴ جهانی). این رتبه ناشی از سطوح قابل تحسین گشودگی خارجی با رتبه ۳ و ۴ در جهان و گشودگی داخلی با رتبه ۶ و ۹ است. همان‌گونه که توانایی در جذب استعدادها نقطه قوت دو کشور به شمار می‌آید، هر دو دارای نقاط ضعف مشابهی در خصوص محور مهارت‌های دانش جهانی هستند (امارت متحده عربی: ۳۹ و قطر: ۶۷).

نکته حائز اهمیت دیگر آن است که چهارمین نسخه «GCTCI»، ۱۵۵ شهر از ۷۵ کشور را نیز مورد ارزیابی قرار داده است. این عدد در سال گذشته ۱۱۴ شهر از ۶۴ کشور بود.

جدول ۰۹. امتیاز ۱۰ شهر برتر در شاخص جهانی رقابت‌پذیری نخبگان ۲۰۲۰

رتبه	شهر	امتیاز	رتبه	شهر	امتیاز
۱	نیویورک	۷۳/۷	۶	هنگ کنگ	۶۶/۴
۲	لندن	۷۱/۷	۷	پاریس	۶۵/۷
۳	سنگاپور	۷۱/۴	۸	توکیو	۶۵/۷
۴	سانفرانسیسکو	۶۸/۱	۹	لس آنجلس	۶۲/۸
۵	بوستون	۶۶/۸	۱۰	مونبخ	۶۱/۹

جدول ۱۰. شهرهای برتر در هر یک از محورهای شاخص جهانی رقابت‌پذیری نخبگان ۲۰۲۰

رتبه	توانمندسازی		جذب		رشد		حفظ		مهارت‌های دانش جهانی	
	شهر	امتیاز	شهر	امتیاز	شهر	امتیاز	شهر	امتیاز	شهر	امتیاز
۱	سنگاپور	۸۸/۷	نیویورک	۷۹	پکن	۸۳/۷	والتا	۹۱/۴	توکیو	۸۶/۸

مطالعه تطبیقی جذب نخبگان علمی و کارآفرینان در کشورهای مختلف | ۴۳

رتبه	توانمندسازی	جذب	رشد	حفظ	مهارت‌های دانش جهانی
۲	دوبلین ۷۳/۴	هنگ‌کنگ ۷۷/۷	بوستون ۸۱/۷	کیل ۸۸/۸	لندن ۸۴/۸
۳	سان‌فرانسیسکو ۷۳/۱	لندن ۷۷/۳	زوریخ ۸۰/۴	بیل‌بایو ۸۸/۳	نیویورک ۷۲
۴	بوستون ۶۸/۵	پاریس ۷۰/۶	هانگژو ۷۷/۸	دوسلدرف ۸۸/۲	پاریس ۶۹/۷
۵	نیویورک ۶۵	دبی ۶۸	بنگلور ۷۵/۴	گوتنبرگ ۸۸/۱	ستول ۶۹/۱
۶	ابوظبی ۶۴/۹	سنگاپور ۶۴/۷	نیویورک ۷۴/۷	هانور ۸۷/۷	سان‌فرانسیسکو ۶۸/۶
۷	هنگ‌کنگ ۶۴/۱	سیدنی ۶۰	کوالالمپور ۷۴/۲	لوکزامبورگ ۸۷/۵	آتلانتا ۶۱/۸
۸	دنور ۶۳/۱	سان‌فرانسیسکو ۵۷/۹	لندن ۷۰/۳	وین ۸۷/۲	واشنگتن ۶۱/۷
۹	کپنهاگ ۶۲/۷	شانگهای ۵۶/۵	مسکو ۷۰/۳	اسلو ۸۶/۸	شیکاگو ۶۱/۲
۱۰	فیلادلفیا ۶۲/۵	توکیو ۵۵/۹	لس‌آنجلس ۶۷/۷	فرانکفورت ۸۶/۶	لس‌آنجلس ۶۰/۷

جدول شماره «۱۱»، متغیرهای مورد استفاده در زیرشاخص‌ها برای ارزیابی عملکرد شهرها را نشان می‌دهد.

جدول ۱۱. محورها و متغیرهای ارزیابی شهرها در شاخص جهانی رقابت‌پذیری نخبگان

ردیف	محور	متغیر
۱	توانمندسازی	تولید ناخالص سرانه
		سرعت اینترنت (مگابیت متوسط در هر ثانیه)
		سهولت کسب‌وکار
۲	جذب	حضور در لیست ۲۰۰۰ شرکت جهانی فوربس
		درصد جمعیت زاده خارج
		پروژه‌های سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی
۳	رشد	دانشگاه‌های برتر (متوسط امتیاز دانشگاه‌های برتر)
		درصد ثبت‌نام در دانشگاه‌ها
		شغل‌های ایجادشده بر اثر سرمایه‌گذاری مستقیم
۴	حفظ	امنیت (نرخ جنایت به ازای هر ۱۰۰ هزار شهروند)
		کیفیت محیط زیست (متوسط سالانه تجمع ذرات معلق)

متغیر	محور	ردیف
ساعت‌های سفر پرتراپیک	حفظ	
استطاعت مالی (قدرت خرید براساس پرداخت جمعی هر ساعت)		
درصد جمعیت با تحصیلات دانشگاهی	مهارت‌های دانش جهانی	۵
درخواست‌های ثبت اختراع		
ارتباطات فرودگاهی (کل تعداد مسافری)		

۲-۲-۵- مهم‌ترین مشکلات شاخص‌های موجود رقابت‌پذیری استعدادها

در مورد شاخص‌های مرور شده در بالا، دغدغه‌های مفهومی و سنجشی به شرح ذیل وجود دارد. میشل توسیو در گزارش اولیه^۱ یک پژوهش در جریان برای سازمان همکاری و توسعه اقتصادی در سال ۲۰۱۹، به صورت زیر به این موارد پرداخته است:

۱. هیچ چارچوب نظری مستحکمی برای اثبات انتخاب صحیح زیرشاخص‌ها و متغیرهای منفرد وجود ندارد. در نتیجه لیست شاخص‌های انتخابی، فرصت طلبانه و براساس داده‌های در دسترس است. علاوه بر این، فقدان پیش‌زمینه مفهومی، در نظر نگرفتن مهم‌ترین ابعاد تحرک جهانی نخبگان را اجتناب‌ناپذیر می‌سازد. برای مثال، شاخص «GTCI» بسیار کسب‌وکار محور است (تعداد کسب‌وکارهای جدید، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، مالکیت خارجی، سهولت تأسیس یک کسب‌وکار و روابط دولت با کسب‌وکار) و به طور عمده از شواهد در دسترس در مورد اشتغال صرف نظر می‌کند. «IMD WTR»، بیشتر دربرگیرنده اطلاعات مربوط به شرایط بازار کار است اما تنها به خروجی‌های گذشته توجه دارد و فرصت‌های اشتغال موجود را مد نظر قرار نمی‌دهد. علاوه بر این «WTR» قصد دارد تا در مورد فرصت‌های مهاجرت بین‌المللی اطلاعاتی ارائه دهد در حالی که این شاخص دربرگیرنده اطلاعاتی در مورد سیاست‌های مهاجرتی نیست و تنها از داده‌های انباشته مهاجران مانند تعداد مهاجران بزرگسال، دانشجویان بین‌المللی یا ادراک از فرار مغزها استفاده می‌کند. هیچ‌کدام از این شاخص‌ها، اطلاعات خاصی را درباره خروجی‌های بازار کار مهاجران (بیکاری، میزان دستمزد یا بیش‌مهارتی) در بر نمی‌گیرند و سیستم مالیاتی

- و میزان پرداخت حمایت اجتماعی در کشور میزبان را مورد توجه قرار نمی‌دهد.
۲. به دلیل فقدان پیش‌زمینه نظری، محدودی از شاخص‌های گذشته رقابت‌پذیری نخبگان، دربرگیرنده خروجی‌ها به جای ورودی‌ها در میان پیش‌ران‌های جاذب نخبگان هستند؛ به طور مثال، شاخص «GTI» به نرخ باسواد بزرگسالان توجه می‌کند یا شاخص «GTCl» شامل صادرات کالاها دارای ارزش بالایی یک کشور است. تمامی این متغیرها، خروجی اطلاعات مورد ارزیابی شاخص‌ها هستند و وجود آن‌ها در شاخص ترکیبی مورد پرسش است. از این مهم‌تر شاخص‌های ذکرشده برای تمامی گروه‌های مهاجران فارغ از سطح مهارتی (مشاغل مدیریتی یا فنی)، سن (دانش‌آموزان یا کارگران) و موقعیت خانوادگی به کار می‌روند و به صورت جدی، باعث ایجاد شبهه در خصوص ارتباط اطلاعات دربرگیرنده، می‌شوند.
۳. در خصوص اندازه‌گیری مقولات در رتبه‌بندی کنونی استعدادها، منابع گوناگون به طور قابل توجهی متکی بر داده‌های ذهنی کیفی هستند. به طور مثال «GTCl» از پیمایش افکارسنجی اجرایی مجمع جهانی اقتصاد برای جمع‌آوری اطلاعات پیرامون یک سوم متغیرهای گزارش خود استفاده می‌کند. پیمایش‌های مبتنی بر افکار ذهنی اشخاص به خصوص مدیران هرچند به صورت ذاتی نادرست نیستند، اما وضعیت یک کشور را به طور کامل تشریح نمی‌کنند و بنابراین موجب خطای سوگیری در اندازه‌گیری می‌شوند.
۴. یک مورد دیگر درباره شاخص‌های ترکیبی پیشین جابه‌جایی نخبگان، تعداد فراوان زیرشاخص‌های دربرگیرنده است؛ به عنوان مثال شاخص «GTCl» در سال ۲۰۱۹، ۶۸ زیرشاخص را در بر می‌گرفته است. روشن است که بررسی زیرشاخص‌های فراوان، امکانی را برای همبستگی میان این زیرشاخص‌ها فراهم می‌کند و باعث می‌شود برخی از زیرشاخص‌های موجود دو یا چند بار در یک شاخص ترکیبی محاسبه و بنابراین دارای وزن بیشتری در جمع‌بندی نهایی شوند.
۵. در نهایت روشی که متغیرها در این شاخص‌ها تجمیع می‌شوند، بیشتر بر مبنای مدل پیش‌زمینه‌ای خاصی نیستند و بنابراین شیوه وزن‌دهی صلب و غیرقابل تأییدی دارند. در هر دو شاخص «GTCl» و «WTR»، تمامی ابعاد برابر در نظر گرفته می‌شوند، بنابراین آشکارا به متغیرهایی که واریانس بیشتر و همبستگی قوی‌تری با هم دارند، وزن بیشتری می‌دهند.

۳-۲- پروژه شاخص «جذابیت برای نخبگان»؛^۱ جدیدترین مدل جهانی سنجش توانمندی کشورهای در جذب نخبگان بین‌المللی

پروژه شاخص جذابیت برای نخبگان که به دنبال ایجاد مدلی جدید و فراگیر در این حوزه است از سوی سازمان همکاری و توسعه اقتصادی پیش رفته و رویکردی ترکیبی اتخاذ کرده است. این شاخص میان سه گروه از مهاجران نخبه تفاوت قائل می‌شود. ابتدا همسو با ادبیات غالب علوم اجتماعی، فرد نخبه را کسی معرفی می‌کند که دارای تحصیلات دانشگاهی باشد. پروژه یادشده میان نیروی کار خارجی با آموزش دانشگاهی کوتاه‌مدت یا دارنده مدرک کارشناسی با افرادی که دارای مدرک کارشناسی ارشد یا دکترا هستند، تفاوت قائل است. لازم به ذکر است این تمایز نه تنها به دلیل تفاوت عمده میان مهارت‌های این دو گروه از افراد، بلکه به علت سیاست‌های مهاجرتی متفاوت کشورهای عضو سازمان همکاری و توسعه اقتصادی در قبال آنان است.

از آنجایی که مهارت و استعداد، تنها در اختیار افراد دارنده تحصیلات دانشگاهی نیست، سومین بخش مهاجران با استعداد، کارآفرینان به شمار می‌آیند. در واقع در گستره کشورهای عضو سازمان همکاری و توسعه اقتصادی، نیاز به جذب کارآفرین به عنوان یکی از محرک‌های رشد اقتصادی، به صورت چشم‌گیری به رسمیت شناخته می‌شود؛ به طور مثال، برنامه اجرایی کارآفرینی ۲۰۲۰ اتحادیه اروپا که در سال ۲۰۱۲ تصویب شد، مهاجران را به عنوان ذخیره مهمی از افراد دارای استعداد بالقوه در نظر می‌گیرد.

رقابت برای جذب نخبگان همچنین به ثبت نام بین‌المللی در تحصیلات آکادمیک نیز توجه دارد. هم‌اکنون ۳/۵ میلیون دانشجوی بین‌المللی در کشورهای عضو سازمان همکاری و توسعه اقتصادی تحصیل می‌کنند که ۶ درصد از کل دانشجویان این کشورها را تشکیل می‌دهند. این نسبت در دوره‌های ارشد ۱۲ درصد و در دوره‌های دکترا ۲۷ درصد است. دانشجویان بین‌المللی در حال حاضر به عنوان منبعی نگریده می‌شوند که باید حفظ شود، آنان همچنین موجب جهش در جمعیت تحصیل کرده شده و محرکی برای رشد مؤسسات آموزش عالی به شمار می‌آیند. به همین دلیل است که بیشتر کشورهای عضو سازمان همکاری و توسعه اقتصادی به وضوح استراتژی‌های ملی را برای جذب دانشجویان بین‌المللی توسعه داده‌اند.

این تمایزگذاری میان سه گروه گوناگون مهاجران نخبه، یک نوآوری مهم نسبت به اقدامات شاخص سازی گذشته است و به این نکته توجه دارد که جذابیت کشورها برای گروه‌های مختلف افراد بااستعداد، به صورت قابل توجهی متفاوت است.

جدول ۱۲. دسته‌بندی مهاجران نخبه از نظر سازمان همکاری و توسعه اقتصادی

دسته‌بندی مهاجران نخبه از نظر سازمان همکاری و توسعه اقتصادی		
نیروی کار با مدرک دکترا یا ارشد	کارآفرینان	دانشجویان بین‌المللی

در میان عواملی که باعث انگیزش افراد دارای مهارت برای تغییر کشور محل زندگی خود می‌شود، در یک سو فرصت‌های اشتغال و درآمدزایی و در سوی دیگر، مشوق‌های غیرمادی و رفاهی قرار دارند. هر دو گروه از محرک‌ها تحت تأثیر ویژگی‌های شخصیتی مانند سن، جنسیت و تحصیلات مهاجران قرار می‌گیرند. در واقع افراد به شیوه‌های متفاوتی به مشوق‌ها بر حسب شرایط شخصی، تجربیات گذشته و انتظارات خود از آینده پاسخ می‌دهند.

مدل ۴. مبنای طراحی اقدامات و سیاست‌ها برای پذیرش مهاجران

بر اساس به‌کارگیری چارچوب مفهومی «سولیمانو» (۲۰۰۸) و «سیلوانتو و ریان» (۲۰۱۴)، هفت گروه از عوامل بر فرآیند تصمیم‌سازی مهاجران درباره مقصد مهاجرتشان اثرگذار است. در این میان، دو گروه از عوامل مادی شامل «کیفیت فرصت‌ها، درآمد و مالیات» و سه گروه از مشوق‌های غیرمادی شامل «محیط مهارتی، دربرگیری و ادغام، کیفیت زندگی» قابل تشخیص هستند. علاوه بر این دو بعد شامل «چشم‌انداز آینده و محیط خانوادگی» که در این بین قرار دارند و نیز قابلیت دسترسی به کشورها در قالب سیاست‌های مهاجرتی

نیز باید مورد توجه قرار گیرد. به طور کلی این ساختار عوامل، یک تصویر فراگیر از پدیده پیچیده تحرک نخبگان ارائه می‌دهد.

باید توجه داشت که حتی اگر مهاجر بالقوه امکان به دست آوردن یک پیشنهاد شغلی در کشور مقصد را داشته باشد، سیاست‌های مهاجرتی ممکن است دسترسی او را به کشور مقصد محدود کند. در واقع فرصت، ارزشی برابر با درآمد دارد. دشواری قوانین ورود، عنصر مهمی در انتخاب مقصد برای مهاجران به شمار می‌آید. به منظور ساختن نظریه‌ای در راستای ارزیابی جذابیت کشورها برای نخبگان، مهم است که پذیرفته شود سیاست‌های مهاجرتی تنها یک زیرگروه اضافی محرک‌های جابه‌جایی نخبگان به شمار نمی‌آیند، بلکه دارای نقش کلیدی و مجزا هستند.

شاخص‌های «OECD» در جذب نخبگان یک اقدام نوآورانه است که به کشورها اجازه می‌دهد متوجه جایگاه خود در جذب گونه‌های مختلف مهاجران ماهر شوند و بر اساس آن سیاست‌ها و برنامه‌های کارآمد و مؤثری را با هدف افزایش جذابیتشان برای گروه‌های خاصی از مهاجران دارای استعداد بالا به کار گیرند. این ابزار کمی، اطلاعات بسیار ارزشمندی را به مهاجران بالقوه، کارفرمایان و سیاست‌گذاران ارائه می‌دهد. این شاخص‌ها در جذب استعدادها، از هفت زیرشاخص تشکیل شده‌اند که هر کدام زمینه متفاوتی را مورد بررسی قرار می‌دهد که به آن‌ها یک بعد فراگیر در مورد دسترسی به کشورها بر مبنای سیاست‌های مهاجرتی‌شان افزوده می‌شود. هفت زیرشاخص از میان ۲۲ تا ۲۴ متغیر تشکیل شده‌اند و اطلاعات جزئی در مورد محرک‌های اصلی جابه‌جایی استعدادها هم در بعد اقتصادی و هم غیراقتصادی ارائه می‌دهند. شاخص‌ها مبتنی بر چارچوب نظری منسجمی هستند که ابعاد مختلف فرآیند تصمیم‌گیری مهاجران دارای مهارت بالا را در برمی‌گیرند.

رویکرد نوآورانه پروژه «جذابیت برای نخبگان» به منظور توسعه شاخص‌هایی که مخصوص گروه‌های خاص مهاجران (کارگران، کارآفرینان و دانشجویان) است، به کار برده می‌شود. این رویکرد از یک سو بر این اصل مبتنی است که متغیرهای تشکیل‌دهنده شاخص‌های ترکیبی برای تمامی دسته‌های مهاجران مشابه نبوده و عوامل مؤثر بر مهاجرت در هر دسته، خاص هستند، از سوی دیگر حتی اگر متغیری برای همه دسته‌ها یکسان باشد، ارزش عددی واقعی آن ممکن است بر اساس گروه مبنای تغییر کند. این شیوه تضمین می‌کند که شاخص‌های «OECD» برای جذب نخبگان، تفاوت‌ها بین دسته‌های

مختلف مهاجران را از یاد نبرده است و با دسته‌های مختلف مهاجران نخبه ارتباط دارد.

۲-۳-۱- ابعاد شاخص‌های «OECD» در جذب نخبگان

۱. کیفیت فرصت‌ها: در این بعد، عوامل کششی کشورهای مقصد مربوط به تحصیلات و اشتغال مورد توجه قرار می‌گیرد. متغیرهایی مربوط به هر کدام از سه بخش مهاجران دارای استعداد با جزئیات در جدول «۱۳» ارائه شده است.

جدول ۱۳. مؤلفه‌های زیرشاخص «کیفیت فرصت‌ها» برای دسته‌های مختلف مهاجران نخبه

ردیف	مؤلفه‌های زیرشاخص کیفیت فرصت‌ها	ابعاد
۱	نیروی کار با مدرک کارشناسی ارشد و دکترا	نرخ بیکاری متولدین خارج با مدرک کارشناسی ارشد و دکترا
		نرخ بیش مهارتی متولدین خارج با مدرک کارشناسی ارشد و دکترا
		سهم متولدین خارج با مدرک کارشناسی ارشد و دکترا با قرارداد موقت کار
		سهم نیروی کار متولد خارج پاره‌وقت با مدرک کارشناسی ارشد و دکترا
۲	کارآفرینان	محدودیت جهت حفاظت از مشاغل
		شاخص مقررات‌گذاری بازار محصول
		گشودگی تجاری
		سهولت کسب و کار
۳	دانشجویان بین‌المللی	دانشگاه‌های دارای رتبه زیر ۵۰۰

۲. درآمد و مالیات: در این بعد، عوامل کششی مربوط به حقوق و دستمزد، مالیات و حمایت‌های اجتماعی در کشورهای مقصد مورد توجه قرار می‌گیرد. متغیرهایی که در هر بخش از مهاجران با استعداد دربرگرفته می‌شود، در جدول شماره «۱۴» قابل مشاهده است.

جدول ۱۴. مؤلفه‌های زیرشاخص «درآمد و مالیات» برای گروه‌های مختلف مهاجران نخبه

ردیف	مؤلفه‌های زیرشاخص «درآمد و مالیات»	ابعاد
۱	نیروی کار با مدرک کارشناسی ارشد و دکترا	درآمد نیروی کار با مدرک کارشناسی ارشد و دکترا
		شاخص سطح قیمت
		سهم مالیات از دستمزد

ردیف	مؤلفه‌های زیرشاخص «درآمد و مالیات»	ابعاد
۲	کارآفرینان	درآمد نیروی کار با مدرک کارشناسی ارشد و دکترا
		شاخص سطح قیمت
		مالیات شرکتی
۳	دانشجویان بین‌المللی	درآمد نیروی کار با مدرک کاردانی و کارشناسی
		شاخص سطح قیمت
		تفاوت شهریه بین دانشجویان بومی و بین‌المللی
		تعداد ساعات‌های مجاز برای کار حین تحصیل در هفته

۳. چشم‌انداز آینده: این بعد بر عوامل کششی مربوط به چشم‌انداز در کشورهای مقصد تمرکز دارد. متغیرهای مختلف مورد بررسی در سه دسته مهاجران نخبه در جدول شماره «۱۵» آورده شده است.

جدول ۱۵. مؤلفه‌های زیرشاخص چشم‌انداز آینده برای دسته‌های مختلف مهاجران نخبه

ردیف	مؤلفه‌های زیرشاخص چشم‌انداز آینده	ابعاد
۱	نیروی کار با مدرک کارشناسی ارشد و دکترا؛ کارآفرینان	نرخ وابستگی در سال ۲۰۵۰
		کسب تابعیت
		سهولت تغییر وضعیت اقامت از موقت به دائم
۲	دانشجویان بین‌المللی	نرخ وابستگی در سال ۲۰۵۰
		کسب تابعیت
		سهولت تغییر وضعیت اقامت از دانشجویی به موقت
		تعداد ماه‌های مجاز برای حضور در کشور پس از فارغ‌التحصیلی

۴. محیط خانوادگی: در بعد «محیط خانوادگی» تلاش شده تا فرصت‌هایی که برای اعضای خانواده مهاجران بالقوه در کشورهای مقصد وجود دارد، مورد سنجش قرار گیرد. متغیرهای مربوط به هر یک از سه بخش مهاجران با استعداد در این بعد در جدول شماره «۱۶» قابل مشاهده است.

مطالعه تطبیقی جذب نخبگان علمی و کارآفرینان در کشورهای مختلف | ۵۱

جدول ۱۶. مؤلفه‌های زیرشاخص محیط خانوادگی برای گروه‌های مختلف مهاجران نخبه

ردیف	مؤلفه‌های زیرشاخص محیط خانوادگی	ابعاد
۱	نیروی کار با مدرک کارشناسی ارشد و دکترا؛ کارآفرینان؛ دانشجویان بین‌المللی	حق همسر مهاجر برای الحاق
		امکان همسر مهاجر برای کار کردن
		سهولت کسب شهروندی برای فرزندان
		نمرات آزمون ریاضی PISA
		هزینه عمومی برای بیمه خانوار
		سهولت تغییر وضعیت اقامت از دانشجویی به موقت
		نرخ مالیات مشارکتی برای دومین والدینی که وارد بازار کار می‌شود

۵. محیط مهارتی: در این بعد، زیرساخت‌های مهارتی کشورهای مقصد مورد بررسی قرار گرفته است. متغیرهای مورد توجه هر کدام از سه دسته مهاجران دارای استعداد در جدول شماره «۱۷» آورده شده است.

جدول ۱۷. مؤلفه‌های زیرشاخص محیط مهارتی برای دسته‌های مختلف مهاجران نخبه

ردیف	مؤلفه‌های زیرشاخص محیط مهارتی	ابعاد
۱	نیروی کار با مدرک کارشناسی ارشد و دکترا؛ کارآفرینان	دسترسی به اینترنت
		مهارت در زبان انگلیسی
		هزینه کلی داخلی بر روی تحقیق و توسعه
		مجوزهای ثبت اختراع
۲	دانشجویان بین‌المللی	دسترسی به اینترنت
		مهارت در زبان انگلیسی
		هزینه بر روی تحصیلات دانشگاهی

۶. ادغام و دربرگیری: در بعد ادغام و دربرگیری، نگرش‌هایی که در قبال مهاجران در کشورهای مقصد اعم از تمایزگذاری با آنان یا ادغام آنان وجود دارد را مورد توجه قرار داده است. متغیرهای مورد توجه هر یک از سه دسته نخبگان در این بعد در جدول «۱۸» گردآوری شده است.

جدول ۱۸. مؤلفه‌های زیرشاخص‌های دربرگیری و ادغام برای گروه‌های مختلف مهاجران نخبه

ردیف	مؤلفه‌های زیرشاخص‌های دربرگیری و ادغام	ابعاد
۱	نیروی کار با مدرک کارشناسی ارشد و دکترا	سهم متولدین خارجی در جمعیت در سن کار با مدرک کارشناسی ارشد و دکترا
		نگرش‌ها به مهاجران
		برابری جنسیتی
۲	کارآفرینان	سهم متولدین خارجی در جمعیت در سن کار با مشاغل آزاد
		نگرش‌ها به مهاجران
		برابری جنسیتی
۳	دانشجویان بین‌المللی	سهم دانشجویان بین‌المللی ثبت‌نام شده در نظام آموزش عالی
		نگرش‌ها به مهاجران
		برابری جنسیتی

۷. کیفیت زندگی: این بعد به مواردی که نشانگر رفاه و کیفیت زندگی در کشورهای مقصد است، توجه دارد. به منظور توصیف بعد کیفیت زندگی، به شاخص زندگی بهتر OECD برای هر سه دسته رجوع شده است. این شاخص از ۱۱ بعد و ۲۴ متغیر تشکیل شده است: مسکن بدون تأسیسات پایه، هزینه‌های اسکان، تعداد اتاق به ازای هر نفر، درآمد خالص قابل تصرف خانوار، ثروت مالی خالص خانوار، عدم اطمینان در بازار کار، نرخ اشتغال، نرخ بیکاری بلندمدت، درآمدهای شخصی، کیفیت شبکه پشتیبان، دستاوردهای آموزشی، مهارت‌های دانشجو، سال‌های تحصیل، آلودگی هوا، کیفیت آب، مشارکت ذی‌نفعان در بهبود مقررات‌گذاری، نرخ مشارکت در انتخابات، امید به زندگی، خوداظهاری سلامت، رضایت از زندگی، احساس امنیت در هنگام قدم زدن در شب، نرخ قتل، تعداد کارمندانی که برای ساعات طولانی کار می‌کنند و زمانی که برای تفریح و مراقبت‌های شخصی صرف می‌شود.

جدول ۱۹. مؤلفه‌های زیرشاخص کیفیت زندگی برای دسته‌های مختلف مهاجران نخبه

ردیف	مؤلفه‌های زیرشاخص کیفیت زندگی	ابعاد
۱	نیروی کار با مدرک کارشناسی ارشد و دکترا؛ کارآفرینان؛ دانشجویان بین‌المللی	شاخص زندگی بهتر

۲-۳-۲- سنجش سیاست‌های مهاجرتی کشورها

برای نیل به این هدف، سه شاخص نه تنها بر اساس ارتباط مفهومی، بلکه به علت مبتنی بودن آن بر متغیرهای کمی قابل سنجش انتخاب شدند. در ادامه به این شاخص‌ها اشاره شده است.

۱. درصد مواردی که درخواست ویزای آن‌ها توسط کشور مقصد رد شده‌اند
۲. تعداد روزهای تقویم از هنگامی که یک مهاجر بالقوه شروع به فرآیند ارائه درخواست مهاجرت به کشور مقصد می‌کند تا هنگامی که فرد اجازه کار در آن کشور پیدا می‌کند. برای کشورهای عضو سازمان همکاری و توسعه اقتصادی، مورد دوم بین ۳۹ تا ۱۸۸ روز زمان می‌برد.
۳. سومین شاخص، وجود سقف محدودکننده در مورد ویزاهای در دست بررسی است که جریان مهاجرت را به صورت مؤثری محدود می‌کند.

این سه متغیر برای وزن دادن به شاخص‌های «OECD» در جذب نیروی کار دارای مدارک فوق لیسانس و دکترا به کار می‌رود. هر متغیر سیاستی، یک جریمه تا ۵ درصد به شاخص نهایی اعمال می‌کند. بنابراین دسترسی به کشورها در قالب سیاست‌های مهاجرتی تا ۱۵ درصد جریمه وارد می‌کند. به طور مشخص نرخ رد کردن درخواست ویزای زیر یک درصد شامل جریمه نمی‌شود. بین ۱ تا ۱۰ درصد شامل ۲/۵ درصد جریمه می‌شود و نرخ رد کردن بالای ۱۰ درصد، ۵ درصد جریمه به همراه دارد. فرآیند ویزای زیر سه ماه، جریمه‌ای در پی ندارد اما فرآیند بین ۳ تا ۶ ماه شامل ۵ درصد جریمه و فرآیند بالای ۱۰ ماه شامل ۱۰ درصد جریمه می‌شود. در نهایت وجود سقف محدودکننده تعداد ویزا، ۵ درصد جریمه اضافی در پی خواهد داشت. برای کارآفرینان مهاجر، دسترسی به کشورهای عضو سازمان همکاری و توسعه اقتصادی در قالب سیاست‌های مهاجرتی با دو متغیر نشان داده می‌شود. در واقع تمامی برنامه‌های ویزای کارآفرینی به ویژه از دو منظر ذیل مورد بررسی قرار می‌گیرند:

۱. الزام حداقل سرمایه لازم که هر فرد باید سرمایه‌گذاری کند.
 ۲. الزام حداقل شغلی که توسط کارآفرین بایستی ایجاد شود.
- به کشورهایایی که الزام ایجاد شغل ندارند، جریمه‌ای تعلق نمی‌گیرد اما وجود این الزام موجب ۵ درصد کسر امتیاز خواهد شد. به طور مشابه اگر برنامه ویزا بند حداقل سرمایه‌گذاری نداشته باشند، مشمول جریمه نمی‌شوند اما اگر حداقل سرمایه‌گذاری لازم

کمتر از ۱۰۰ هزار دلار باشد، کسرامتیاز ۲/۵ درصد و اگر این سرمایه‌گذاری بالای ۱۰۰ هزار یورو باشد، کسرامتیاز ۵ درصد است.

به منظور سنجش احتمال اخذ ویزا توسط دانشجویان بین‌الملل در کشور مقصد، باید به دو شاخص توجه کرد که عبارتند از:

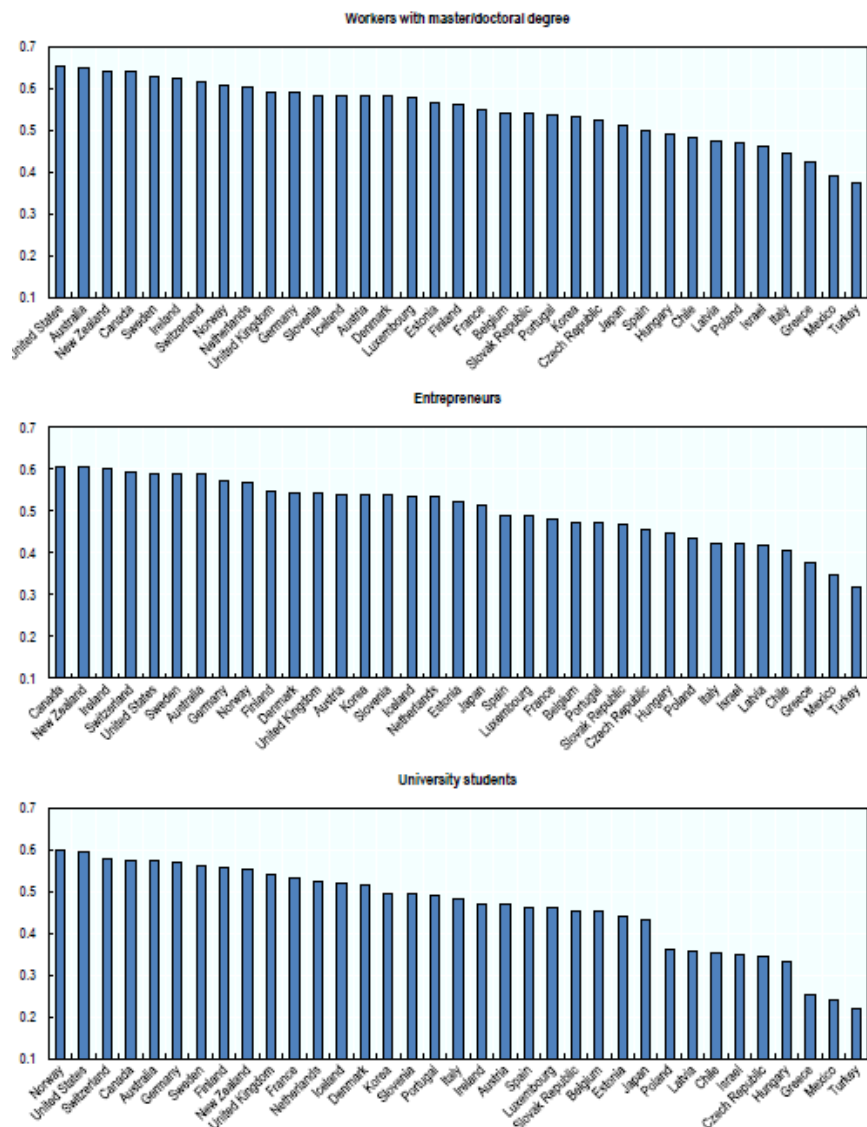
۱. نرخ شهریه
۲. نسبت دانشجویان بین‌الملل به کل دانشجویان و سهم افراد متولد خارج از کشور به کل جمعیت.

کشورهایی با شهریه دانشگاهی کمتر از ۲ هزار یورو، هیچ جریمه‌ای نخواهد داشت. کشوری با شهریه میان ۲۵۰۰ تا ۱۰,۰۰۰ یورو با ۲/۵ درصد کسرامتیاز مواجه خواهد شد. این جریمه به ۵ درصد خواهد رسید در صورتی که نرخ شهریه بالاتر از ۱۰ هزار یورو باشد. متغیر دوم به دنبال این است که نشان دهد اخذ ویزای دانشجویی تا چه میزان نسبت به احتمال اخذ سایر انواع ویزا برای مهاجران در کشور میزبان آسان است. کشورهای عضو سازمان همکاری و توسعه اقتصادی براساس توزیع این متغیر، به ۵ دسته تقسیم می‌شوند و به ترتیب از ۰ تا ۵ درصد با کسرامتیاز مواجه خواهند شد.

در ادامه رتبه‌بندی کشورها براساس این شاخص، یک بار بدون تأثیر ضریب سیاست‌ها و اقدامات مهاجرتی و یک بار با محاسبه ضریب‌هایی که در بالا توضیح داده شد در قالب تصاویر شماره «۵» و «۶» قابل مشاهده است.

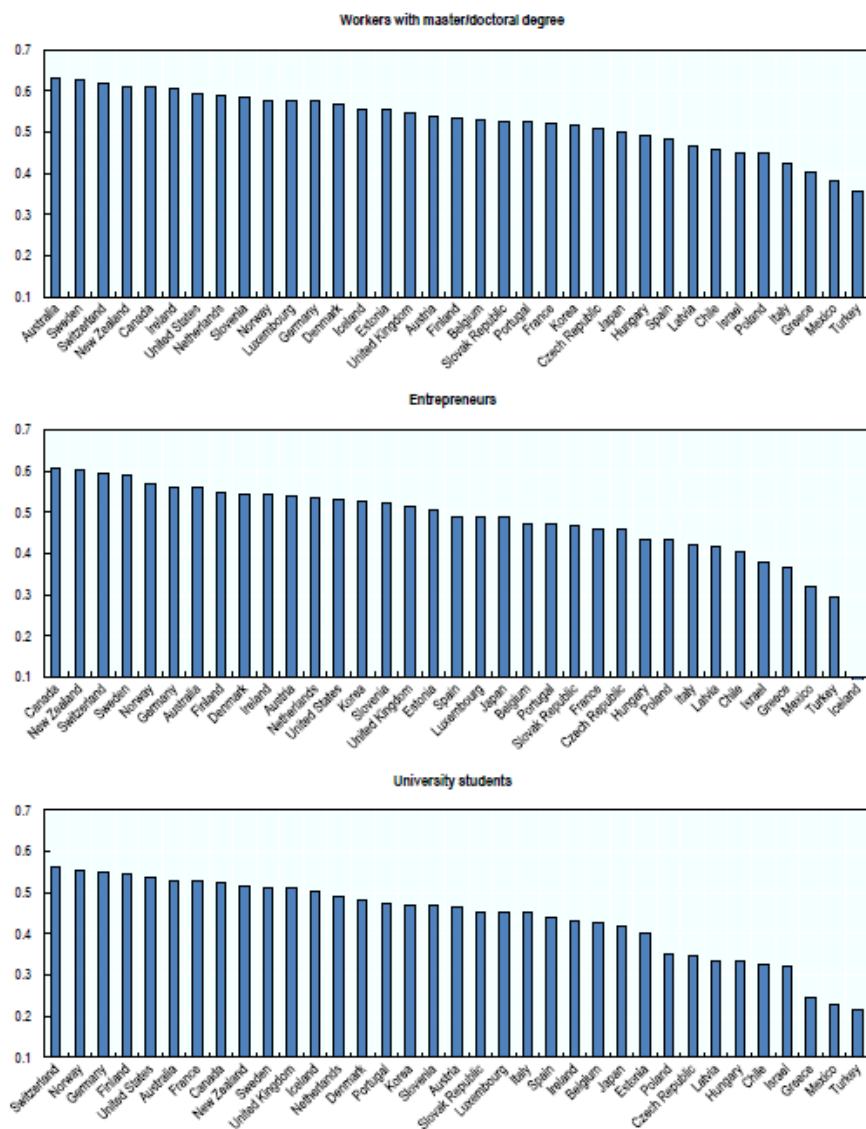
بررسی فوق نشان می‌دهد که شاخص‌های مختلف رتبه‌بندی کشورها در جذب نخبگان همگی ترکیبی از مؤلفه‌های بنیادین حکمرانی، مؤلفه‌های مربوط به محیط علمی و مؤلفه‌های مربوط به محیط کسب‌وکار را در کنار هم برای سنجش توانایی کشورها بکار می‌گیرند. در واقع می‌توان گفت سیاست‌گذاری برای جذب نخبگان به هیچ وجه منفک از بهبود شاخص‌های حکمرانی نیست. هرچند نمی‌توان از نظر دور داشت که تلاش برای بهبود سیاست‌های حوزه علم و فناوری و کسب‌وکار، می‌تواند گام‌های ابتدایی برای بهبود اکوسیستم کشور برای جذب نخبگان مهاجر در دسته‌های مختلف باشد. اما نباید نادیده گرفت که تداوم این روند، منوط به بهبود مؤلفه‌های ساختاری است. در ادامه با بررسی برنامه‌های کشورهای مختلف برای جذب نخبگان، انعکاس مؤلفه‌های بررسی شده در شاخص‌های فوق را در استارت‌آپ ویزاها خواهیم دید. این موارد پس از بررسی مشکلات نخبگان غیرایرانی حاضر در ایران در فصل سوم برای مخاطبان ملموس‌تر خواهد گردید.

Figure 5.1. Benchmark *OECD Indicators of Talent Attractiveness* based on default equal weights before accounting for policies and practices for admission

مدل ۵. رتبه‌بندی شاخص‌های «OECD» برای جذب نخبگان بر اساس اوزان برابر (پیش از اعمال سیاست‌ها و اقدامات برای پذیرش انواع مهاجران نخبه)

Figure 5.2. Benchmark OECD Indicators of Talent Attractiveness based on default equal weights after accounting for policies and practices for admission

مدل ۰۶. رتبه‌بندی شاخص‌های «OECD» برای جذب نخبگان بر اساس اوزان برابر (پس از اعمال سیاست‌ها و اقدامات برای پذیرش انواع مهاجران نخبه)

۲-۴- برنامه‌های کشورهای مختلف برای جذب نخبگان

در این بخش تلاش شده تا به صورت اجمالی به برنامه‌های کشورهای مختلف برای جذب نخبگان علمی و کارآفرینان پرداخته شود. این برنامه‌ها بیشتر تحت عنوان «استارت‌آپ ویزا» شناخته می‌شوند. استارت‌آپ ویزا یک مجوز اقامت مشروط است که کشورهای توسعه‌یافته به همراه برخی قوانین مهاجرتی به کار می‌گیرند تا مؤسسان خارجی کسب‌وکارهای دارای آینده روشن به راه‌اندازی کسب‌وکارشان در یک محیط مساعدتر تشویق شوند.

بیشتر ویزاهای کارآفرینی در سطح جهان موقت هستند اما در صورت موفقیت کسب‌وکار به شهروندی مؤسس در کشور مقصد منجر خواهند شد. در ادامه به منظور تشریح برنامه‌های هر کشور، شاخص‌های پذیرش و تسهیلات اعطایی خاص برنامه، مدت زمان انتظار پذیرش، مدت زمان ویزا و هزینه لازم برای اخذ پذیرش مورد توجه قرار خواهند گرفت.

۲-۴-۱- استرالیا^[۸]

جدول ۲۰. برنامه‌های استرالیا برای جذب نخبگان

استرالیا	
ویزای سرمایه‌گذاری و نوآوری کسب‌وکار	نام ویزا
<ul style="list-style-type: none"> • باز کردن و مدیریت یک شرکت بدون ممانعت در استرالیا • اجازه برای همراهی خانواده متقاضی با او • الزام وجود دعوت‌نامه • داشتن تجربه راه‌اندازی یک کسب‌وکار • کسب حداقل ۶۵ نمره در سیستم نمره‌دهی • تهیه تأییدیه موفقیت در کسب‌وکار (گردش مالی سالانه، سهم مالکیت) • متقاضی یا شریک وی یا هر دو با هم بایستی دارای حداقل دارایی تجاری و شخصی معادل ۸۰۰ هزار دلار استرالیا باشند. 	شاخص‌ها و تسهیلات
۲۲ ماه	مدت زمان انتظار برای پذیرش
برای چهار سال و سه ماه از زمان اخذ پذیرش معتبر است که تقریباً ۱۵ ماه زمان می‌برد.	مدت زمان ویزا
۵۸۵ دلار استرالیا معادل ۳۶۷ یورو	هزینه

۲-۴-۲- کانادا

جدول ۲۱. برنامه‌های کانادا برای جذب نخبگان

کانادا	
نام ویزا	برنامه استارت‌آپ ویزا
شاخص‌ها و تسهیلات	<ul style="list-style-type: none"> • تسلط به زبان انگلیسی یا فرانسه • منابع مالی تأیید شده • داشتن یک کسب‌وکار تأیید صلاحیت شده؛ کسب‌وکار تأیید صلاحیت شده به معنای خلق کسب‌وکاری است که با شرایط زیر مطابقت دارد. <ul style="list-style-type: none"> - نوآورانه باشد. - از ظرفیت ایجاد شغل برای کانادایی‌ها برخوردار باشد. - قادر به رقابت در خارج از کانادا باشد. - توانایی جذب کمک از یک مؤسسه محلی (شتاب‌دهنده یا مرکز رشد) را داشته باشد تا وجود بازار، ارتباطات، مشاوره حرفه‌ای و سایر مزایا را تضمین کند. • وجود یک دعوت‌نامه از یک سازمان (عموماً یک شتاب‌دهنده یا مرکز رشد) به طور مشخص مورد تأیید دولت کانادا الزامی است. • دریافت حمایت‌نامه از سازمان موردنظر؛ این سازمان بایستی دارنده ۵۰ درصد سهام شرکت باشد. • داشتن حداکثر ۵ شریک در استارت‌آپ؛ این افراد می‌توانند برای اخذ ویزا درخواست دهند؛ مشروط به اینکه هر کدام حداقل ۱۰ درصد از سهام شرکت را دارا باشند.
مدت زمان انتظار برای پذیرش	۶۰ روز
مدت زمان ویزا	دائمی
هزینه	-

۲-۴-۳- شیلی

کشور شیلی دارای برنامه‌های متعددی در این زمینه است که برای حمایت از ایده‌های خلاقانه فراتر از یک ویزا به شمار می‌آید. در این برنامه‌ها، دسترسی به منابع مالی دولت، حمایت مراکز رشد کسب‌وکار و... وجود دارد. استارت‌آپ شیلی، پیشنهاد حمایت کامل

از یک سفر استارت‌آپی را می‌دهد و در مقابل شیلی انتظار دارد که مؤسسان کسب‌وکارها، اندیشه کارآفرینی را در سرتاسر این کشور ترویج کنند. این برنامه مبتکرانه و رو به جلو در کنار زیرساخت‌های بسیار عالی، هزینه زندگی و نرخ مالیات پایین در شیلی به موفقیت رسیده و تاکنون ۱۳۰۰ استارت‌آپ را به این کشور کشانده است.

جدول ۲۲. برنامه‌های شیلی برای جذب نخبگان

شیلی	
نام برنامه	استارت‌آپ شیلی
شاخص‌ها و تسهیلات	<ul style="list-style-type: none"> • اعطای ۴۰ هزار دلار به عنوان سرمایه اولیه بدون الزام در اختیار گرفتن سهام • ارتباطات تجاری، تجربه پیشین و اندازه بازار پروژه انتخابی به درخواست ویزا، وزن و ارزش می‌دهد. • برای ورود به این برنامه، تسلط به زبان اسپانیایی لازم نیست هرچند آموختن مبانی آن بسیار توصیه می‌شود. • یک پاسپورت معتبر اعم از کارت شناسایی ملی شیلی یا کارت شناسایی شیلی برای خارجی‌ها مورد نیاز است. • یک توصیه‌نامه از سرمایه‌گذار، مربی یا استاد دانشگاه که تجربه و مهارت تیم یا فرد را مورد تأیید قرار دهد. • استارت‌آپ نباید بیش از سه سال عمر داشته باشد، می‌بایست محصولی کاربردی تولید کند که بتواند به سرعت تأییدیه‌های مورد نظر را اخذ کند. • تیم اصلی تمام وقت خود را به استارت‌آپ اختصاص دهند.
متوسط زمان بررسی تا پذیرش	۵ ماه
مدت زمان ویزا	یک سال که شش ماه آن در برنامه شتاب‌دهی خواهد بود.
هزینه	-

۲-۴-۴- دانمارک

کیفیت بالای زندگی، اکوسیستم استارت‌آپی پیشرفته و حمایت‌های متعدد از کسب‌وکارهای نوپا، این کشور را تبدیل به یکی از بهترین مقاصد برای راه‌اندازی یک کسب‌وکار کرده است.

جدول ۲۳. برنامه‌های دانمارک برای جذب نخبگان

دانمارک	
نام برنامه	استارت‌آپ دانمارک
شاخص‌ها و تسهیلات	<ul style="list-style-type: none"> • گام اول؛ تهیه یک طرح کسب‌وکار • این طرح پس از مدتی مورد ارزیابی دسته‌جمعی متخصصان در دبیرخانه استارت‌آپ دانمارک قرار خواهد گرفت. • گام دوم؛ ارائه درخواست برای کار و مجوز اقامت • در این مرحله لازم است مدارکی دال بر داشتن منابع مالی کافی برای تأمین هزینه‌های یک سال اول زندگی در دانمارک ارائه شود. میزان ذخیره مالی قابل تأیید، در صورتی که فرد به تنهایی و بدون خانواده‌اش در این کشور سکونت داشته باشد به صورت حساب بانکی برابر با ۱۳۷,۰۷۶ کرون دانمارک است. لازم به ذکر است در صورت حضور خانواده، این رقم برابر با ۳۱۹,۲۳۶ کرون دانمارک خواهد بود. • گام سوم؛ توسعه استارت‌آپ در دانمارک • در این مرحله، می‌توان برای جذب کمک مالی نیز اقدام کرد. • این ویزا به حداکثر دو نفر از مؤسسان استارت‌آپ داده می‌شود. • امکان حضور اعضای خانواده در دانمارک نیز وجود دارد. • مؤسسان استارت‌آپ، دسترسی وسیعی به حمایت‌های دولت خواهند داشت. شخص مؤسس، همسر و فرزندان وی از حمایت‌های رفاهی دولت بهره خواهند برد که شامل استفاده از نظام آموزشی و بهداشتی شایسته دانمارک است. • فرد مؤسس باید نقش فعالی در اداره کسب‌وکار ایفا کند و تسلط بالایی به زبان انگلیسی داشته باشد.
متوسط زمان بررسی تا پذیرش	۴ هفته
مدت زمان ویزا	۲ سال که دارای قابلیت تمدید تا ۳ سال پس از این مدت نیز هست.
هزینه	هزینه‌های درخواست و تأمین منابع مالی به صورت شخصی، متغیر است. در صورت مورد تأیید قرار گرفتن درخواست، می‌بایست ۹۰۰ کرون برای اخذ مجوز کار و اقامت پرداخته شود.

۲-۴-۵- استونی

دلایل مهم دوگانه‌ای برای توسعه کسب‌وکار در استونی وجود دارد که می‌توان به برخی از آن‌ها اشاره کرد؛ در درجه اول، استونی در نسبت سرانه استارت‌آپ به جمعیت در جهان، دارای رتبه سوم است. کشورهای عضو اتحادیه اروپا به طور متوسط در هر ۱۰۰ هزار نفر،

مطالعه تطبیقی جذب نخبگان علمی و کارآفرینان در کشورهای مختلف | ۶۱

۵ استارت‌آپ دارند اما این عدد در استونی ۶ برابر بیشتر است. همچنین، هزینه زندگی در این کشور اندک و کیفیت زندگی بسیار بالا است. در حقیقت راه‌اندازی یک کسب‌وکار در استونی آسان است به‌گونه‌ای که می‌توان آن را با پر کردن یک فرم در اینترنت انجام داد که بیش از ۱۵ دقیقه زمان نمی‌برد.

جدول ۲۴. برنامه‌های استونی برای جذب نخبگان

استونی	
نام برنامه	استارت‌آپ ویزای استونیایی
شاخص‌ها و تسهیلات	<ul style="list-style-type: none"> • داشتن کسب‌وکاری قابل توسعه (صاحبان کسب‌وکارها به عنوان استارت‌آپ محسوب نمی‌شوند) • منابع مالی • مؤسسان غیراروپایی استارت‌آپ • تأیید توسط کمیته استارت‌آپ استونی • ویزای بلندمدت شامل ویزای کار و اقامت برای همسر مؤسس استارت‌آپ نیز می‌شود. • اگر فردی قصد تأسیس یک شرکت در استونی را داشته اما برنامه‌ای برای اقامت در این کشور نداشته باشد، دولت یک طرح نوآورانه اقامت الکترونیکی را در این موارد پیشنهاد می‌دهد.
متوسط زمان بررسی تا پذیرش	-
مدت زمان ویزا	۱ سال (ویزای بلندمدت قابل تمدید) ۹۰ روز (ویزای کوتاه‌مدت)
هزینه	۶۰ تا ۸۰ یورو

۲-۴-۶- فنلاند [۹]

جدول ۲۵. برنامه‌های فنلاند برای جذب نخبگان

فنلاند	
نام ویزا	مجوز استارت‌آپ فنلاندی
شاخص‌ها و تسهیلات	<ul style="list-style-type: none"> • این مجوز به مؤسسان استارت‌آپ‌های مبتکر از کشورهای خارج از اتحادیه اروپا داده می‌شود. • مجوز مذکور نیاز به سرمایه‌گذاری یا حمایت مالی ندارد. • تیم استارت‌آپ باید متشکل از حداقل دو نفر مؤسس با تخصص‌های متنوع باشد. • یک طرح کسب‌وکار نوآورانه وجود داشته باشد.

فنلاند	
<ul style="list-style-type: none"> • می‌بایست تیم، قصد تأسیس یک شرکت با سرعت رشد بالا را در فنلاند داشته باشد. • تیم باید نسبت به ایده کسب‌وکار و در نهایت ایجاد یک شرکت متعهد باشد. • تیم می‌بایست دارای سهام عمده در شرکت باشد (به طور مثال تیمی که برای اخذ ویزا درخواست می‌دهد، کمتر از ۶۰ درصد سهام نداشته باشد) • دسترسی به منابع مالی کافی در مراحل اولیه توسعه شرکت وجود داشته باشد. • مدارس بین‌المللی در شهرهای بزرگ و مراکز نگهداری از کودکان انگلیسی‌زبان وجود دارد. 	شاخص‌ها و تسهیلات
-	متوسط زمان بررسی تا پذیرش
در ابتدا ۲ ساله صادر می‌شود و قابلیت تمدید دارد.	مدت زمان ویزا
-	هزینه

۲-۴-۷- فرانسه

سرمایه‌گذاری در استارت‌آپ‌های فرانسوی به طور مداوم در حال رشد بوده است. میزان این سرمایه‌گذاری از یک میلیارد دلار در سال ۲۰۱۴ به ۲/۴ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۶ رسید. می‌توان ادعان داشت جریان پول مذکور، نشانگر آن است که اکوسیستم استارت‌آپی فرانسه، بیشترین سرعت رشد را در اروپا طی پنج سال گذشته داشته است. این کشور هم‌اکنون دارای بیشترین تعداد صندوق‌های سرمایه‌گذاری در کسب‌وکارهای نوآورانه و پرریسک در اروپا است. به جرئت می‌توان ادعان داشت فرانسه از حضور مؤسسان استارت‌آپ‌ها، سرمایه‌گذاران و کارکنان حوزه تکنولوژی، بسیار استقبال خواهد کرد.

جدول ۲۶. برنامه‌های فرانسه برای جذب نخبگان

فرانسه	
بلیط تکنولوژیک فرانسوی برای کارآفرینان بین‌المللی	نام ویزا
<ul style="list-style-type: none"> • تیم دو‌الی سه نفره متشکل از حداقل یک فرانسوی • به منظور کسب صلاحیت، تیم استارت‌آپ بایستی با یک شتاب‌دهنده یا مرکز رشد فرانسوی شریک باشد. 	شاخص‌ها و تسهیلات

فرانسه	
<ul style="list-style-type: none"> • تسلط به زبان انگلیسی برای شرکت در فعالیت‌های برنامه • پروژه‌های نوآورانه که در مرحله خلق یا توسعه و به دنبال یک مدل رشد سریع هستند • مؤسسان باید به صورت ۱۰۰ درصد متعهد به برنامه بوده و از شغل دیگری برخوردار نباشند. • در اختیار داشتن منابع مالی کافی برای تأمین هزینه‌های یک سال زندگی که در حدود ۱۸ هزار یورو است. 	شاخص‌ها و تسهیلات
۳ ماه	متوسط زمان بررسی تا پذیرش
۱۲ ماه	مدت زمان ویزا
۳۶۸ یورو	هزینه

اطلاعات بیشتر:

- انتخاب ۷۰ درصد پروژه‌ها به عنوان بخشی از برنامه ۱۲ ماهه
- کمک به اخذ ویزای فرانسه
- پرواز ارزان‌تر با هواپیماهای ایرفرانس
- ایجاد میزبانی پرکار برای تسهیل فرآیند اداری و برگزاری مستمر جلسات مربی‌گری
- پیاده‌سازی آهسته با کمک شتاب‌دهنده یا مرکز رشد محلی به منظور تضمین بازار، ارتباطات، مشاوره حرفه‌ای و سایر مزایا
- ۴۵ هزار یورو سرمایه‌گذاری برای هر تیم، ۲۰ هزار یورو برای هزینه‌های شخصی و ۲۵ هزار یورو برای هزینه‌های کسب‌وکار
- این برنامه، مزایای گوناگونی برای مؤسسان پذیرفته‌شده خواهد داشت که فراتر از اقامت سریع در فرانسه است. این مزایا شامل حمایت مالی و در اختیار قرار دادن فضای اداری برترین مراکز رشد مطرح پاریس بدون هیچ هزینه‌ای می‌شود.

۲-۴-۸- هنگ کنگ^[۱۰]

جدول ۲۷. برنامه‌های هنگ‌کنگ برای جذب نخبگان

هنگ‌کنگ	
ویزای سرمایه‌گذاری به عنوان کارآفرین	نام ویزا

هنگ‌کنگ	
<ul style="list-style-type: none"> • این ویزا شامل همسر و هر فرزند ازدواج نکرده زیر ۱۸ سال نیز می‌شود. • برای اخذ این ویزا از دو طریق استارت‌آپ و کارآفرین می‌توان اقدام کرد. • برای دریافت ویزا از طریق استارت‌آپ، می‌بایست نشان داده شود که استارت‌آپ توسط یکی از برنامه‌های محلی مورد حمایت قرار می‌گیرند. • برای دریافت ویزا از طریق کارآفرین، فرد درخواست‌دهنده باید مهارت‌های فنی و تحصیلات دانشگاهی مناسب داشته باشد. فرد باید از طریق پرداخت مالیات، ایجاد اشتغال، سرمایه‌گذاری یا معرفی مهارت‌ها و تکنولوژی‌های نوین به اقتصاد هنگ‌کنگ کمک کند و همچنین سابقه جرائم جدی یا ورشکستگی نداشته باشد. 	شاخص‌ها و تسهیلات
متوسط زمان بررسی تا پذیرش	۴ هفته
مدت زمان ویزا	در ابتدا دو سال است که قابلیت تمدید برای سه سال دیگر را نیز دارد.
هزینه	-

۲-۴-۹- ایرلند

ایرلند، منزلگاه سه‌پنجم شرکت‌های بزرگ صنعت بازی از جمله «EA» و «Activision» است. علاوه بر این نه‌دهم شرکت‌های پیش‌تاز عرصه تکنولوژی و اینترنت مانند فیس‌بوک و گوگل در این کشور قرار دارند. دوبلین، پایتخت ایرلند، بیش از ۲۰۰۰ استارت‌آپ را در خود جای داده است. این استارت‌آپ‌ها در سال ۲۰۱۵ بالغ بر ۳۰۰ میلیون دلار در این شهر سرمایه‌گذاری کرده‌اند. دلیل محبوبیت ایرلند در میان استارت‌آپ‌ها مربوط به حمایت‌های مالی و عملیاتی جذاب و نرخ مالیات شرکتی پایین است. نکته مثبت دیگر، عضویت این کشور در اتحادیه اروپا و ارتباط نزدیک آن با اقتصاد ایالات متحده آمریکا و جوامع سرمایه‌گذاری است. در نهایت باید به وجود اکوسیستم تکنولوژیک پویا و نیروی کار بین‌المللی دارای مهارت بالا برای اشتغال در شرکت‌ها اشاره کرد.

جدول ۲۸. برنامه‌های ایرلند برای جذب نخبگان

ایرلند	
نام ویزا	تضمین ۵۰ هزار یورو سرمایه‌گذاری در قالب سهام

ایرلند	
<ul style="list-style-type: none"> تضمین ۵۰ هزار یورو سرمایه‌گذاری در قالب سهام ارائه یک محصول نوآورانه در بازارهای محلی و جهانی توانایی برای ایجاد ۱۰ شغل در ایرلند و کسب درآمد یک میلیون یورویی حاصل از فروش پس از چهار سال سابقه حداقل ۶ ساله در اجرا استقرار دفتر مدیریت استارت‌آپ بایستی در ایرلند 	شاخص‌ها و تسهیلات
بین ۳ تا ۴ ماه	متوسط زمان بررسی تا پذیرش
یک سال	مدت زمان ویزا
۳۵۰ یورو	هزینه

اطلاعات بیشتر:

- امکان همراهی خانواده با دریافت‌کننده ویزا
- دسترسی به ساختار و حمایتی که کشور برای شرکت‌ها فراهم می‌کند مانند: چشم‌انداز مالیاتی اروپا
- ویزای استارت‌آپی ایرلند مسیری است به سوی اقامت دائم و شهروندی برای مؤسس و خانواده وی.

۲-۴-۱۰- اسرائیل

در کشور اسرائیل می‌توان یک «ویزای متخصصان» یا «ویزای نوآوری» برای استارت‌آپ نوآورانه دریافت کرد. لازم به ذکر است این ویزا برای پنج سال قابل تمدید است و این کشور تمام تلاش خود را برای جذب تعداد بیشتری از افراد نخبه به کار گرفته است.

جدول ۲۹. برنامه‌های اسرائیل برای جذب نخبگان

اسرائیل	
ویزای نوآوری (که پس از مدتی به ویزای متخصصان تغییر نام داد)	نام ویزا
دریافت پذیرش برای پروژه	شاخص‌ها و تسهیلات
-	متوسط زمان بررسی تا پذیرش
۲۴ ماه که قابلیت تمدید تا پنج سال را دارد.	مدت زمان ویزا
-	هزینه

۲-۴-۱۱- ایتالیا

ایتالیا، دارای تعدادی مراکز رشد کسب‌وکار است که از استارت‌آپ‌ها حمایت می‌کنند. این موضوع در کنار سیستم وام‌های بخش دولتی و خصوصی برای کسب‌وکارها قرار دارد. ایتالیا، کشوری بزرگ برای کار و زندگی با غذا، آب و هوا و فرهنگ جهانی است. این کشور به سختی تلاش می‌کند تا از طریق عواملی مانند نرخ مالیات پایین‌تر، شروع آزاد یک کسب‌وکار و قوانین کار مناسب، اکوسیستم استارت‌آپی جذابی در این کشور ایجاد کند.

جدول ۳۰. برنامه‌های ایتالیا برای جذب نخبگان

ایتالیا	
نام ویزا	استارت‌آپ ویزای ایتالیا
شاخص‌ها و تسهیلات	<ul style="list-style-type: none"> • سرمایه‌گذاری ۵۰ هزار یورویی برای استارت‌آپ • داشتن یک پروژه تضمین شده • درخواست آنلاین باید شامل طرح کسب‌وکار باشد. • برای اخذ ویزا، باید ضمانت ۵۶ هزار یورویی مالی وجود داشته باشد. • حداقل ۱۵ درصد هزینه پروژه می‌بایست صرف تحقیق و توسعه شود. • یک سوم تیم، باید دارای مدرک دکترا یا دوسوم تیم، دارای مدرک کارشناسی ارشد باشد. • شرکت باید دارای مالکیت معنوی چند محصول باشد. بیش از چهار سال از تأسیس آن نگذشته و نیز دارای گردش مالی ۵ میلیون یورویی در سال داشته باشد. • کسب‌وکار به ضرورت نباید در ایتالیا متمرکز باشد اما دفتر مرکزی می‌بایست در این کشور مستقر باشد و مالیات بپردازد.
متوسط زمان بررسی تا پذیرش	۲۰ تا ۳۰ روز
مدت زمان ویزا	حداقل یک سال و دارای قابلیت تمدید برای بیشتر از دو سال است.
هزینه	-

اطلاعات بیشتر:

دو نوع تقاضانامه وجود دارد؛ یکی به واسطه یک شتاب‌دهنده یا مرکز رشد و دیگری بدون وجود واسطه. به منظور کسب این نوع ویزا، می‌بایست مدارک به طور مستقیم به کمیته توسعه وزارت اقتصاد ارسال شود. دسترسی به ساختار و حمایت‌هایی به شرح ذیل فراهم است که کشور به شرکت‌ها ارائه می‌دهد:

- معافیت‌های مالیاتی
- ثبت بدون هزینه استارت‌آپ‌ها
- قوانین کار منعطف و متناسب با هر شخص
- مشوق «تست ابتدایی» که به استارت‌آپ کمک می‌کند در صورت وجود خطا، ساختار خود را تغییر دهد.

۲-۴-۱۲- ژاپن

جدول ۳۱. برنامه‌های ژاپن برای جذب نخبگان

ژاپن	
نام ویزا	ویزای مدیریت کسب‌وکار
شاخص‌ها و تسهیلات	<ul style="list-style-type: none"> • ارائه یک طرح کسب‌وکار به شهر فوکوآکا • اگر کسب‌وکار، واجد شرایط تشخیص داده شد، آنگاه سایر مدارک مورد نیاز ارسال شود. • ارائه کمک به مؤسسان در مورد فرآیند جابجایی و استقرار در این شهر از طریق کافه شهر فوکوآکا؛ این حمایت شامل کمک در گستره‌ای از موارد مانند گشودن حساب بانکی، فرآیند ویزا و بازاریابی برای محصول در ژاپن می‌شود. • مؤسسان موفق به دفتر کار، یارانه و اجاره مسکن دسترسی پیدا خواهند کرد.
متوسط زمان بررسی تا پذیرش	-
مدت زمان ویزا	۶ ماه با امکان صدور مجدد یا تمدید
هزینه	<ul style="list-style-type: none"> • شهر فوکوآکا به کارآفرینان تا میزان ۳۵ میلیون ین، وام می‌دهد. • امکان برنده شدن جایزه یک میلیون ینی نیز وجود دارد.

۲-۴-۱۳- لتونی

جدول ۳۲. برنامه‌های لتونی برای جذب نخبگان

لتونی	
نام ویزا	استارت‌آپ ویزای لتونی
شاخص‌ها و تسهیلات	<ul style="list-style-type: none"> • فرد متقاضی، باید مؤسس باشد.

لتونی	
<ul style="list-style-type: none"> فرد متقاضی، باید صاحب ایده‌ای برای یک کسب‌وکار نوآورانه و قابل گسترش باشد. ۵ نفر به عنوان مؤسس یک شرکت واحد، می‌توانند برای این ویزا اقدام کنند. فرد متقاضی، باید ضمانت کند که یک حمایت مالی معادل ۴,۵۶۰ یورو در حساب بانکی خود دارد. وجود یک اظهارنامه مکتوب مبنی بر اینکه فرد متقاضی پس از گرفتن مجوز اقامت به عنوان مدیر یا کارمند استارت‌آپ، دارای حداقل حقوق ماهیانه ۸۵۹ یورویی است. سندی مبنی بر محل سکونت متقاضی در مدت حداقل ۶ ماهه در لتونی باید وجود داشته باشد. این سند می‌تواند یک اجاره‌نامه یا یک نامه از مهمانسرا باشد. مجوز اقامت شامل همسر و فرزندان نیز می‌شود. بعد از یک سال به منظور تمدید ویزا، متقاضی باید کسب‌وکار خود را در لتونی مستقر کرده و استارت‌آپ خود را رشد و توسعه داده باشد و بتواند ۳۰ هزار یورو از صندوق‌های حمایت از طرح‌های نوآورانه یا ۱۵ هزار یورو از شتاب‌دهنده یا اسپانسر جذب منابع کند. 	شاخص‌ها و تسهیلات
-	متوسط زمان بررسی تا پذیرش
یک ساله و دارای قابلیت تجدید تا پنج سال است.	مدت زمان ویزا
۹۹/۶ یورو	هزینه

۲-۴-۱۴- لیتوانی

جدول ۳۳. برنامه‌های لیتوانی برای جذب نخبگان

لیتوانی	
استارت‌آپ ویزای لیتوانی	نام ویزا
<ul style="list-style-type: none"> فعالیت استارت‌آپ باید مربوط به یکی از رشته‌های ذیل باشد: بیوتکنولوژی، الکترونیک، تکنولوژی اطلاعات، تکنولوژی لیزر، مکاترونیک، نانوتکنولوژی فرد متقاضی، باید به صورت قانونی مالک بخشی از شرکت تازه‌تأسیس باشد. فرد متقاضی، می‌بایست دارای منابع مالی کافی برای رسیدن به اهداف کسب‌وکار خود در طول یکسال باشد. 	شاخص‌ها و تسهیلات

لیتوانی	
<ul style="list-style-type: none"> نیاز به تأمین سرمایه مالی اولیه مشخص یا ایجاد شغل برای اخذ مجوز اقامت وجود ندارد. اگر ایده کسب و کار مورد تأیید هیئت کارشناسان قرار بگیرد، امکان ارائه درخواست اقامت موقت وجود دارد. تیم استارت‌آپ لیتوانی در طی زمان پذیرش، متقاضیان را کمک می‌کند و در هنگام رسیدن پذیرفته‌شدگان تلاش می‌کند تا ایده آن‌ها محقق شود. این اقدام، ابتکاری دولتی به شمار می‌آید که حمایت‌های حقوقی و اداری برای استارت‌آپ‌ها ایجاد کرده و در تلاش است ارتباط مستمری میان افراد دارای ویزای استارت‌آپی از طریق جلسات مشاوره، نشست‌ها و سمینارها برقرار کند. 	شاخص‌ها و تسهیلات
حدود ۳۰ روز	متوسط زمان بررسی تا پذیرش
یک‌ساله است؛ اعضای خانواده، می‌توانند با فرد دریافت‌کننده ویزا همراه باشند. این ویزا قابلیت تمدید برای یک سال بیشتر را دارد و پس از آن، می‌توان برای فرآیند مهاجرت درخواست داد.	مدت زمان ویزا
هرچند برای ارائه درخواست هزینه‌ای وجود ندارد اما متقاضیانی که موفق به دریافت این ویزا می‌شوند باید ۱۱۴ یا ۲۲۸ یورو بپردازند. این موضوع به فرآیندی که برای دریافت مجوز اقامت موقت طی می‌شود، بستگی دارد.	هزینه

۲-۴-۱۵-مالزی

مالزی، رتبه یک بهترین کشور برای سرمایه‌گذاری را در سال ۲۰۱۷ کسب کرد. همچنین این کشور، دارای بهترین سیستم بهداشتی است و تمام ساکنان آن به زبان انگلیسی صحبت می‌کنند. فراتر از همه، باید به وجود نیروی کار بسیار ماهر در این کشور اشاره کرد. موارد یادشده کشور مالزی را به یک مکان عالی و گسترش کسب و کار تبدیل کرده است.

جدول ۳۴. برنامه‌های مالزی برای جذب نخبگان

مالزی	
برنامه کارآفرین تکنولوژیک مالزی	نام ویزا
<ul style="list-style-type: none"> اگر شرکت ثبت شده باشد، می‌بایست حداقل در زمان ارائه درخواست، ۶ ماه از عمر آن گذشته باشد. 	شاخص‌ها و تسهیلات

مالزی	
شاخص‌ها و تسهیلات	• اگر شرکت ثبت نشده باشد، فرد متقاضی می‌تواند پس از مشخص شدن نتیجه درخواست، نسبت به ثبت شرکت اقدام کند.
متوسط زمان بررسی تا پذیرش	۴ هفته
مدت زمان ویزا	یک سال برای کارآفرینان جدید و ۵ سال برای کارآفرینان شناخته شده
هزینه	۶۰۰ دلار برای ویزای یک‌ساله
	۱۲۰۰ دلار برای ویزای ۵ ساله

۲-۴-۱۶- هلند

هلند، کشوری است که به صورت مداوم در میان ۱۰ کشور برتر دنیا برای زندگی قرار می‌گیرد. این کشور به بازارهای اتحادیه اروپا دسترسی دارد و از جمعیت تحصیل‌کرده در یک جامعه فنی پویا برخوردار است.

جدول ۳۵. برنامه‌های هلند برای جذب نخبگان

هلند	
نام ویزا	استارت‌آپ ویزا
شاخص‌ها و تسهیلات	<ul style="list-style-type: none"> • یک مشاور شناخته شده دولتی که به استارت‌آپ برای طی فرآیند کمک می‌کند (مانند شتاب‌دهنده‌ها یا مراکز رشد) • نیاز به ثبت در اتاق بازرگانی محلی • در اختیار داشتن منابع مالی مورد نیاز برای یک سال زندگی در هلند (تقریباً ۱۳ هزار یورو) • ایجاد میزهای پرکار به منظور کمک به مهاجران نخبه و خانواده‌های آن‌ها در راستای ادغام تدریجی با افراد محلی • محصول یا خدمت باید نوآورانه شناخته شوند. • برنامه‌ریزی جزئی در مورد اینکه کارآفرین چگونه می‌خواهد ایده خود را به یک کسب‌وکار تبدیل کند.
متوسط زمان بررسی تا پذیرش	۳ هفته
مدت زمان ویزا	یک سال
هزینه	۳۲۱ یورو

اطلاعات بیشتر

- می بایست از یک مشاور (شتاب دهنده یا مرکز رشد) در مورد افتتاح شرکت، اخذ تأییدیه بازار، جذب مشتری و مانند آن کمک گرفته شود.
- دستیابی به ساختار و حمایتی که کشور به شرکت ها ارائه می دهد که شامل تخفیف در عوارض و مالیات و همچنین دسترسی به وام می شود.
- در صورتی که کارآفرین الزامات استاندارد دولت هلند در مورد طرح مشاغل آزاد را در طول یک سال تأمین کند به او مجوز اقامت با مدت زمان بیشتر داده خواهد شد. این مسیر می تواند در صورت موفقیت کسب و کار به کسب شهروندی هلند منجر شود.

۲-۴-۱۷- نیوزلند

برای افرادی که برای سرمایه گذاری در نیوزلند برنامه ریزی کرده اند، راه های متعددی برای اخذ ویزا وجود دارد. استارت آپ ها می بایست همانند افرادی که کسب و کاری را می خردند، شرکت خود را راه اندازی یا در سهام و اوراق قرضه سرمایه گذاری می کنند، پول به همراه داشته باشند. در صورتی که کسب و کار آن ها به سرعت رشد کرد و برای ساکنان نیوزیلند شغل های جدید به وجود آورد، آنگاه به فرد متقاضی ویزا داده خواهد شد.

جدول ۳۶. برنامه های نیوزلند برای جذب نخبگان

نیوزلند	
ویزای کارآفرینی	نام ویزا
<ul style="list-style-type: none"> • برنامه کسب و کار روشن • عدم وجود سابقه ورشکستگی و کلاهبرداری • کسب ۱۲۰ امتیاز یا بیشتر • سلامتی، ویژگی های شخصیتی و تسلط به زبان انگلیسی • خانواده نیز شامل ویزا خواهند بود. سرمایه گذاری حداقل ۱۰۰ هزار دلار نیوزلند که شامل سرمایه مورد نیاز برای کار نمی شود. • دولت نیوزلند، می بایست کسب و کار فرد متقاضی را تأیید کند. در همین راستا، یک سیستم امتیازدهی وجود دارد که برای پذیرفته شدن نیاز به ۱۲۰ امتیاز است. امتیازات به عواملی مانند احتمال موفقیت کسب و کار و ارزش شرکت برای نیوزلند داده می شود. 	شاخص ها و تسهیلات
دو سال	متوسط زمان بررسی تا پذیرش

نیوزلند	
مدت زمان ویزا	۱۲ ماه برای خرید یا تثبیت کسب‌وکار و سپس دو سال برای توسعه
هزینه	-

۲-۴-۱۸- نروژ

کشور نروژ با آب‌دره‌ها، بهره‌وری بالا و سیستم درمانی عالی آن شناخته شده است. همچنین این کشور در رتبه چهارم شاخص درآمد سرانه در جهان قرار دارد و در نتیجه مکانی فوق‌العاده برای گسترش کسب‌وکار به شمار می‌آید.

جدول ۳۷. برنامه‌های نروژ برای جذب نخبگان

نروژ	
نام ویزا	ویزا برای افراد دارای مشاغل آزاد
شاخص‌ها و تسهیلات	<ul style="list-style-type: none"> • راه اندازی یک کسب‌وکار باید تنها دلیل برای زندگی در نروژ باشد. • فرد متقاضی باید در جایگاهی مهم و مرکزی در محل کار خود باشد به‌گونه‌ای که مسئولیت تعهدات حقوقی کسب‌وکار بر عهده او باشد. • بایستی اثبات گردد که برای راه‌اندازی کسب‌وکار یک مبنای مالی وجود دارد. • تهیه طرح کسب‌وکار الزامی است. • وجود اساسنامه • وجود تاییدیه یک بانک مبنی بر اینکه سهام سرمایه‌ای معادل ۳۰ هزار کرون نروژ (۳۲۰۰ یورو) دریافت کرده است. • وجود اظهارنامه ممیز در مورد پذیرش مسئولیت
متوسط زمان بررسی تا پذیرش	-
مدت زمان ویزا	یک سال با امکان تجدید
هزینه	-

۲-۴-۱۹- پرتغال

کشور پرتغال با سرعت در حال تبدیل شدن به دره سیلیکون اروپا است. نشست‌های سالانه وب که به میزبانی لیسبون برگزار می‌شود، توجه بسیاری را از سرتاسر جهان به سوی پرتغال معطوف کرده است. دولت پرتغال، پیش‌تاز جذب مهاجران به واسطه سرمایه‌گذاری است. کارکنان دولت بسیار در تلاشند تا راه‌اندازی کسب‌وکار را در این کشور تسهیل کنند.

مطالعه تطبیقی جذب نخبگان علمی و کارآفرینان در کشورهای مختلف | ۷۳

ابتکاراتی مانند مراکز «کسب و کار در لحظه»، امکان ثبت یک کسب و کار یا یک شعبه از شرکتی خارجی را در کمتر از یک ساعت فراهم می‌آورند. هزینه پایین و کیفیت بالای زندگی، دسترسی به بازارها و منابع مالی اروپا، یک بسته جذاب برای جذب مؤسسان کسب و کارها برای شروعی تازه به شمار می‌آید.

جدول ۳۸. برنامه‌های پرتغال برای جذب نخبگان

پرتغال	
نام ویزا	استارت‌آپ ویزا
شاخص‌ها و تسهیلات	<ul style="list-style-type: none"> • استارت‌آپ، باید تکنولوژیک باشد. • فرد متقاضی باید بالای ۱۸ سال باشد. • استارت‌آپ، ظرفیت ایجاد شغل داشته باشد. • استارت‌آپ، باید در طول ۵ سال بتواند بیش از ۳۲۵ هزار یورو درآمد مالیاتی ایجاد کند. • درآمد آن در طول سه سال، بیشتر از ۵۰۰ هزار یورو باشد. • فرد متقاضی باید دارای منابع مالی کافی در حساب بانکی خود به میزان ۵,۱۴۶ یورو برای ۱۲ ماه به ازای هر نفر باشد. • درخواست استارت‌آپ‌ها برای اخذ ویزا از ۵ منظر ذیل مورد ارزیابی قرار می‌گیرد: درجه نوآوری، قابلیت گسترش و توسعه کسب و کار، ظرفیت بازار، توانایی تیم مدیریتی و ظرفیت ایجاد اشتغال
متوسط زمان بررسی تا پذیرش	-
مدت زمان ویزا	۱۲ ماه که تمدید آن ممکن است.
هزینه	-

اطلاعات بیشتر:

- نرخ بهره وام پایین
- هزینه زندگی اندک
- تخفیف مالیاتی تا ۳ میلیون یورو تا ۲۰۲۰.

۲-۴-۲۰- سنگاپور

جدول ۳۹. برنامه‌های سنگاپور برای جذب نخبگان

سنگاپور	
نام ویزا	پاسپورت کارآفرینی

سنگاپور	
<ul style="list-style-type: none"> • اگر شرکت ثبت شده باشد، باید حداقل در زمان ارائه درخواست ۶ ماه از عمر آن گذشته باشد. • اگر شرکت ثبت نشده باشد، فرد متقاضی می‌تواند پس از مشخص شدن نتیجه درخواست در این راستا اقدام کند. • مدارک مورد نیاز برای درخواست پاسپورت کارآفرینی شامل پاسپورت معتبر، گواهی‌نامه اشتغال به کار به زبان انگلیسی، یک طرح کسب‌وکار و ۵۰ هزار دلار سپرده در یک حساب بانکی در سنگاپور است. • مؤسس باید ۱۰۰ هزار دلار سنگاپور از یک سرمایه‌گذار تأیید شده به عنوان منبع مالی جذب کند. این سرمایه‌گذار اعم از صندوق‌های سرمایه‌گذاری یا گروه‌های اسپانسر است. • کسب‌وکار می‌بایست در یک شتاب‌دهنده یا مرکز رشد شناخته شده دولتی ثبت شده باشد. • مؤسس باید دارای سابقه استارت‌آپی و شبکه ارتباطی قابل توجه در حوزه کسب‌وکار باشد. • در اختیار داشتن محصولی نوآورانه و قابل ثبت، مسیر دیگری برای درخواست این ویزا به شمار می‌آید. در این صورت حق مالکیت معنوی محصول، باید ثبت شده باشد تا کسب‌وکار در مورد آن مزیت رقابتی داشته باشد. علاوه بر این باید یک همکاری پژوهشی با یک انستیتوی سنگاپوری انجام شده و فرد مؤسس دارای سابقه برجسته در آن حوزه تخصصی باشد. 	شاخص‌ها و تسهیلات
متوسط زمان بررسی تا پذیرش	۸ هفته
مدت زمان ویزا	یک سال و دارای قابلیت تمدید هر ساله است. مدت زمان تمدید بستگی به میزان جریان مالی ایجاد شده توسط کسب‌وکار و ماهیت نوآورانه آن دارد.
هزینه	۲۲۰ دلار در کل

۲-۴-۲۱- اسپانیا

جدول ۴۰. برنامه‌های اسپانیا برای جذب نخبگان

اسپانیا	
نام ویزا	ویزای کارآفرینی (به طور مشخص برای استارت‌آپ‌ها نیست اما آن‌ها نیز می‌توانند درخواست دهند)
شاخص‌ها و تسهیلات	• پروژه متقاضیان باید تأثیر مثبتی بر اقتصاد اسپانیا داشته باشد.

اسپانیا	
<ul style="list-style-type: none"> • به نوآوری تکنولوژیک منجر شود. • کارآفرین باید بالای ۱۸ سال و دارای منابع مالی کافی باشد. • صدور مجوز اقامت سریع برای کارآفرینان نیاز به طرح کسب و کار مورد تأیید دولت، بیمه سلامت و میزان کافی پول برای تأمین مخارج زندگی در هنگام اقامت در اسپانیا دارد. • دولت درخواست ویزا را برحسب منافعی که آن کسب و کار برای اقتصاد ایجاد می‌کند، مورد ارزیابی قرار می‌دهد. • دسترسی به ساختار و حمایتی که کشور به شرکت‌های خود پیشنهاد می‌دهد شامل کمک مالی و سایر امکانات است. 	شاخص‌ها و تسهیلات
۴ هفته (تصمیم در مورد اعطای ویزا ۱۰ روز کاری زمان می‌برد و تصمیم در مورد مجوز اقامت در ۲۰ روز کاری گرفته می‌شود)	متوسط زمان بررسی تا پذیرش
ویزای کاری یک‌ساله	مدت زمان ویزا
-	هزینه

۲-۴-۲۲- سوئد^[۱۱]

جدول ۴۱. برنامه‌های سوئد برای جذب نخبگان

سوئد	
مجوز اقامت برای افراد دارای مشاغل آزاد	نام ویزا
<ul style="list-style-type: none"> • پاسپورت معتبر • تجربه فراوان در رشته خود و تجربه راه‌اندازی و مدیریت یک کسب و کار • داشتن دانش و مدارک مرتبط در زبان سوئدی یا انگلیسی • ضمانت راه‌اندازی و مدیریت کسب و کار و مالکیت حداقل ۵۰ درصدی شرکت • داشتن منابع مالی کافی برای گذران زندگی خود و خانواده در دو سال اول معادل ۲۰۰ هزار کرون (۱۹۵۰۰ یورو) برای دارنده ویزا؛ ۱۰۰ هزار کرون (۱۰ هزار یورو) برای همسرش و ۵۰ هزار کرون (۵ هزار یورو) برای هر یک از فرزندان همراه • مستندات قابل اتکا در مورد بودجه شخصی • داشتن ارتباطات تثبیت‌شده یا شبکه با مشتریان در سوئد • تهیه اطلاعات در مورد اینکه کالا یا خدمات تولیدشده توسط کسب و کار در سوئد تولید و فروخته می‌شود. 	شاخص‌ها و تسهیلات
۴ هفته	متوسط زمان بررسی تا پذیرش

سوئد	
مدت زمان ویزا	دو سال
هزینه	به لیست هزینه درخواست‌ها بنگرید.

۲-۴-۲۳- تایلند

جدول ۴۲. برنامه‌های تایلند برای جذب نخبگان

تایلند	
نام ویزا	ویزای هوشمند استارت‌آپی تایلند
شاخص‌ها و تسهیلات	<ul style="list-style-type: none"> پوشش بیمه سلامت کافی برای متقاضی و در صورت درخواست برای همسر و وابستگان تأسیس یک شرکت در تایلند و دارا بودن حداقل ۲۵ درصد سهام آن یا قرار داشتن در سمت مدیریت آن داشتن حداقل ۶۰۰ هزار بات (به علاوه ۱۸۰ هزار بات برای همسر و هر یک از وابستگان متقاضی) یا ارزش خارجی معادل این مقدار که در حساب بانکی به مدت حداقل یک سال تا زمان بلوغ استارت‌آپ، بلوکه خواهد شد. شرکت در برنامه مرکز رشد دولت و دریافت اظهارنامه حمایت یا تأمین مالی مشترک از یک سازمان دولتی تایلندی که صاحب صلاحیت است. این ویزا به نخبگان، سرمایه‌گذاران، مدیران اجرایی و استارت‌آپ‌ها تعلق می‌گیرد.
متوسط زمان بررسی تا پذیرش	۹۰ روز
مدت زمان ویزا	۴ سال
هزینه	-

۲-۴-۲۴- بریتانیا

آنچه بریتانیا را به یک مقصد جذاب برای استارت‌آپ‌ها تبدیل کرده، تعداد قابل توجه نخبگان آموزش‌دیده و باتجربه برای انتخاب به عنوان نیروی کار است. این ذخیره نخبگان با اکوسیستم سالم دولتی و خصوصی تقویت می‌شود که استارت‌آپ‌ها را با فضاهای کار مشترک، شتاب‌دهنده‌ها و مراکز رشد تجاری یاری می‌کند. علاوه بر این، بنا نهادن استارت‌آپ در بریتانیا، امکان دسترسی به منابع مالی فراوان بخش خصوصی و دولتی را فراهم می‌آورد.

جدول ۴۳. برنامه‌های بریتانیا برای جذب نخبگان

بریتانیا	
نام ویزا	ویزای کارآفرینی (به طور مشخص برای استارت‌آپ‌ها نیست اما آن‌ها نیز می‌توانند درخواست دهند)
شاخص‌ها و تسهیلات	<ul style="list-style-type: none"> • دارا بودن ۵۰ هزار پوند برای سرمایه‌گذاری در استارت‌آپ به واسطه یک نهاد انگلیسی • وجود یک طرح کسب و کار • تسلط به زبان انگلیسی • منابع مالی کافی برای گذراندن زندگی در زمان اقامت • دارا بودن حداقل ۱۶ سال سن • اخذ یک حمایت‌نامه از یک شتاب‌دهنده مورد تأیید دولت بریتانیا، فرآیند ارزیابی این ویزا را تسهیل می‌کند.
متوسط زمان بررسی تا پذیرش	۳ هفته است. فرد متقاضی باید حداقل ۳ ماه پیش از سفر، درخواست خود را به بریتانیا اعلام کند.
مدت زمان ویزا	حداکثر ۳ سال و ۴ ماه که قابلیت تمدید برای دو سال دیگر را دارد. اگر فرد ۵ سال به طور مداوم در انگلیس ساکن باشد، می‌تواند برای اقامت دائم درخواست دهد.
هزینه	۱۴۷۰ پوند

اطلاعات بیشتر

- همراه آوردن اعضای خانواده مجاز است.
- دسترسی به ساختار و حمایت‌های کشور از شرکت‌ها مهیا و شامل مالیات‌های متناسب، دسترسی به یکی از بزرگ‌ترین اجتماعات تکنولوژیک جهان و برنامه‌های مختلف آنان و سهولت در ثبت شرکت می‌شود.

۲-۵- مقایسه برنامه‌های کشورهای مختلف برای جذب نخبگان

با نگاهی تطبیقی به برنامه‌های استارت‌آپ و ویزای کشورهای مختلف، می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

۱. کمترین مدت زمان انتظار برای پذیرش، متعلق به دو کشور هلند و بریتانیا با سه هفته زمان پاسخ‌گویی و پس از آن‌ها، ایتالیا با ۲۰ تا ۳۰ روز است. در این میان دو کشور قاره اقیانوسیه (استرالیا و نیوزلند) برای رسیدگی به درخواست استارت‌آپ ویزا (دارای فرآیند طولانی دوساله هستند).

۲. کانادا، تنها کشوری است که استارت‌آپ ویزای آن از نوع اقامت دائم است. بیشتر استارت‌آپ‌ویزها در کشورهای مختلف قابلیت تمدید دارند و سه کشور ایرلند، هلند و لیتوانی، این ویزا را شروع مسیری برای کسب تابعیت و شهروندی خود برای نخبگان معرفی کرده‌اند. بدون در نظر گرفتن امکان تمدید ویزا در مرحله اول استارت‌آپ ویزا، مالزی با ۵ سال امکان اقامت برای کارآفرینان شناخته شده، دارای بیشترین مدت زمان ویزا است و پس از آن ویزای استرالیا با ۴ سال و ۳ ماهه قرار دارد. با در نظر گرفتن امکان تمدید در مرحله دوم در مجموع، اسرائیل با ۷ سال امکان اقامت و لتونی با ۶ سال امکان اقامت، پیش‌تاز مدت زمان این نوع ویزا هستند. در این میان، ژاپن و استونی با ویزاهای کوتاه مدت ۶ ماهه و ۹۰ روزه دارای ویزاهای کوتاه مدت استارت‌آپی هستند.

۳. گران‌ترین هزینه صدور استارت‌آپ ویزا متعلق به بریتانیا با هزینه ۱۴۷۰ پوند و پس از آن ویزای مالزی با هزینه ۶۰۰ دلار برای یک سال و ۱۲۰۰ دلار برای ویزای ۵ ساله است. نکته جالب توجه در مورد استارت‌آپ ویزاها، امکان ارائه آن به یک تیم است که راهبریک ایده نوآورانه به شمار می‌آید؛ به طور مثال، کشورهای کانادا و لتونی به حداکثر ۵ نفر با یک طرح کسب و کار نوآورانه ویزا می‌دهند.

۴. در مورد میزان سرمایه لازم برای پذیرش، بیشتر کشورهای این رویکرد را اتخاذ کرده‌اند که فرد متقاضی تنها هزینه یک سال زندگی خود و خانواده‌اش را در کشور مقصد تضمین کند که بر اساس تفاوت هزینه زندگی در کشورهای مختلف، حداقل میزان ضمانت در بین کشورها متغیر است. در این بین دو کشور استرالیا و نیوزلند رویکرد سرمایه‌گذاری به این موضوع دارند و برای بررسی درخواست فرد متقاضی به ترتیب اعداد ۸۰۰ هزار دلار و ۱۰۰ هزار دلار را تعیین کرده‌اند.

۵. درخواست استارت‌آپ‌ها برای اخذ ویزا از ۵ منظر ذیل مورد ارزیابی قرار می‌گیرد: درجه نوآوری، قابلیت گسترش و توسعه کسب و کار، ظرفیت بازار، توانایی تیم مدیریتی و ظرفیت ایجاد اشتغال. مروری اجمالی بر شرایط ارزیابی و پذیرش درخواست ویزای استارت‌آپی نشان می‌دهد که کشورهای مختلف در مرحله ارزیابی به دنبال یافتن پاسخ پرسش‌های مشخصی در مورد استارت‌آپ هستند؛ آیا استارت‌آپ یک طرح مدون و برنامه‌ریزی شده کسب و کار دارد؟ آیا محصول یا خدمتی که قرار است در این کشور

تولید شود، جنبه نوآورانه و تکنولوژیک دارد؟ آیا مؤسس و درخواست‌دهنده ویزا از جمله سهام‌داران استارت‌آپ است؟ آیا مؤسس و درخواست‌دهنده ویزا، تمام وقت خود را صرف این کسب‌وکار نوآورانه می‌کند و نسبت به عملکرد آن متعهد است؟ آیا برنامه‌ها و سازمان‌های علم و فناوری محلی، اعم از مراکز رشد و شتاب‌دهنده‌ها این استارت‌آپ را از ابعاد مختلف تأیید می‌کنند و حاضر به حمایت مالی از آن هستند؟ این استارت‌آپ چند شغل برای مردم بومی در کشور مقصد ایجاد می‌کند؟ گردش مالی سالانه استارت‌آپ چقدر است و تا چه میزان به دولت مالیات می‌پردازد؟

۶. استارت‌آپ ویزاها موجب ایجاد تسهیلاتی برای پذیرفته‌شدگان می‌شوند که عبارتند از: تسهیل و تسریع در راه‌اندازی یک کسب‌وکار از طریق کوتاه کردن فرآیند اداری، پرداخت وام‌های کم‌بهره از سوی دولت کشور میزبان به استارت‌آپ، امکان حضور اعضای خانواده پذیرفته‌شدگان در کشور میزبان، دسترسی به خدمات رفاهی، بیمه‌ای و آموزشی، ارائه ویزای کار به همسر فرد درخواست‌دهنده ویزا، مدارس بین‌المللی و مراکز نگه‌داری کودک برای خانواده‌ها، برگزاری جلسات مستمر آموزشی در حوزه کسب‌وکار، امکان بهره‌مندی از معافیت مالیاتی، کمک به استقرار استارت‌آپ در محل مناسب، کمک به بازاریابی محصول تولیدشده.

۳: موانع زیست‌نخبگان غیرایرانی در ایران

مقدمه

در بین اتباع غیرایرانی ساکن ایران، افراد بسیاری هستند که توانمندی‌های خاصی در حوزه علم و فناوری دارند. همچنین برای جذب نخبگان غیرمقیم در ایران، چالش‌های زیستی متعددی وجود دارد که جذابیت‌های زندگی در ایران را کاهش می‌دهد. به دلیل قوانین ناکارآمد قدیمی، این قشر از افراد هیچ‌گونه تسهیلات ویژه‌ای دریافت نمی‌کنند و با محدودیت‌های متعددی مواجه هستند. محدودیت‌هایی که عمدتاً به سیاست‌های کلان مهاجرتی کشور مرتبط می‌شود و ظرفیت‌های حوزه علم و فناوری را برای این افراد، غیرقابل استفاده می‌کند.

در آغاز این بخش، ابتدا بیوگرافی و دستاوردهای تعدادی از افراد این جامعه هدف به صورت خلاصه آورده شده است. مخاطب می‌تواند با تنوعی از استعداد‌های این قشر آشنا شود و ذهنیت رایج نسبت به اتباع غیرایرانی مقیم ایران را در ذهن خود تغییر دهد.

با هدف تسهیل زیست‌نخبگان غیرایرانی در ایران و برای شناسایی چالش‌های آن‌ها، با تعدادی از این افراد مصاحبه‌های عمیق صورت گرفته است. با استناد به مصاحبه‌های انجام شده براساس تجربه زیسته افراد در ایران، مشکلات عمده استخراج و مدلی برای تشریح آن‌ها ارائه شده است. رفع این محدودیت‌ها می‌تواند در قالب بسته‌های حمایتی در دستور کار سیاست‌گذاران مربوطه قرار بگیرد.

۳-۱. بیوگرافی چند نخبه غیرایرانی مقیم ایران

در ابتدا، بیوگرافی برخی از اتباع غیرایرانی مقیم ایران از کشورهایمانند افغانستان، پاکستان، فرانسه و اسپانیا طرح و به معرفی سطوح علمی و حرفه‌ای و همچنین، مسائل زیست آن‌ها در ایران پرداخته شده است.

سید علی جعفری

«سید علی جعفری» فرزند سید محمد از پدر افغان و مادر ایرانی در تهران به دنیا آمد. پدر وی به کار ساختمانی و مادرش به تدریس فعالیت‌های هنری در فرهنگسرای شهرداری مشغول بوده است. وی در سال گذشته با یک خانم ایرانی ازدواج کرد.

سابقه تحصیلی: سید علی جعفری، تحصیلات ابتدایی خود را در دبستان «شهید مدنی»، مقطع راهنمایی را در «مدرسه کوثر»، دبیرستان را در مدرسه «اندیشه» و پیش دانشگاهی را در مدرسه «بادامچی تهران» با کارت آمایش به پایان رساند. پس از اتمام دوره مقدماتی تحصیلی در سن ۱۸ سالگی، در رشته مهندسی صنایع گرایش تولید صنعتی در دانشگاه ادامه تحصیل داد.

سوابق شغلی: سید علی جعفری با توجه به علاقه فراوان به فعالیت‌های علمی، وارد حوزه طراحی فناوری‌های پیشرفته شد و در سال ۱۳۸۷، در مسابقات طراحی که میان دانشجویان دانشگاه تهران و اعضای پارک علم فناوری برگزار شده بود موفق به کسب رتبه سوم شد. سپس وارد پارک علم و فناوری دانشگاه تهران شد. جعفری در مدت چند ماه توانست شرکت دانش‌بنیانی را در پارک به همراه یکی از دوستانش تأسیس کند و توانست محصول پنجره هوشمند را پس از طراحی به مرحله تجاری‌سازی و تولید برساند.

او توانست نوع اقامت خود را از کارت آمایش به اقامت با دریافت گذرنامه از پلیس مهاجرت تبدیل کند. سپس دفتر دیگری را برای صادرات در سال ۱۳۸۸ در کشور قزاقستان تأسیس کرد و در آن دفتر مشغول به کار شد. اما متأسفانه با توجه به مشکلات بازرگانی و تجربه کم، مجبور به تعطیل کردن شرکت پس از یک سال شد. پس از آن، به دلیل آشنایی با مراحل

بازرگانی و تسلط به زبان انگلیسی، وارد حوزه بازرگانی شد و شرکتی را در ایران تأسیس کرد و طی ۳ سال، دفاتر دبی و کابل را نیز توسعه داد. به دلیل مشکلات ایجاد شده برای بازرگانی در سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۲، این شرکت هم به سرانجام نرسید و تعطیل شد.

در سال ۱۳۹۳، ایده‌ای که در حوزه فضای مجازی به ذهنش رسید را با سرمایه‌گذاری یکی از دوستان خود تبدیل به شرکتی جدید کرد. در حال حاضر این شرکت، بزرگ‌ترین زیرساخت تبلیغات دیجیتال در ایران به شمار می‌آید و حدود ۴۰ کارمند ایرانی در آن مشغول به فعالیت هستند.

سیدعلی جعفری، مدیرعامل شرکت کسب‌وکارهای نوپای خاورزمین و همین‌طور عضو هیئت‌مدیره «شرکت پویسگرا ارتباط خلاق» است. شایان توجه است که علی‌رغم تمام مشکلات و محدودیت‌ها، این دو شرکت، به صورت قانونی فعالیت دارند.

این شرکت به طور انحصاری، زیرساخت تبلیغات دیجیتال کالا، دیجی‌استایل و دیجی‌پی را راه‌اندازی کرده و اخیراً شرکت وی توسط دیجی‌کالا خریداری شده است. او با توجه به علاقه فراوان به تکنولوژی و به واسطه بازدید از نمایشگاه‌ها و حضور در کنفرانس‌های مرتبط در کشورهای اروپایی، در حال انتقال دانش تکنولوژی‌های جدیدتر به ایران و شرکت خود است و به دنبال آن است تا در آینده‌ای نزدیک، تکنولوژی‌های بیشتری را به بازار ایران منتقل کند. همچنین امیدوار است تا با برنامه‌ریزی‌های انجام شده، گامی را در جهت یاری به آینده استارت‌آپ‌های ایرانی بردارد.

محمد کاظم انوری

«محمدکاظم انوری»، در ششم فروردین ماه ۱۳۶۱ در شهر قندهار به دنیا آمد. با شروع ناآرامی و جنگ در افغانستان، در سن دو سالگی همراه با خانواده به ایران مهاجرت کرد و از آن زمان تاکنون ساکن ایران است.

سوابق تحصیلی: انوری، پس از پایان تحصیلات ابتدایی، راهنمایی و متوسطه در شهر مشهد مقدس، وارد دانشگاه شد و هم‌اکنون، دانشجوی دکترای رشته ریاضی محض، گرایش آنالیز تابعی در دانشگاه فردوسی مشهد است.

- وی در دوره تحصیل موفقیت‌هایی کسب کرده که در ادامه به آن‌ها اشاره شده است:
- کسب مدال طلا در «بیست و هشتمین دوره مسابقات ریاضی دانشجویی کشور» (دانشگاه صنعتی شریف؛ اردیبهشت‌ماه ۱۳۸۳)
 - کسب مدال نقره در «بیست و نهمین دوره مسابقات ریاضی دانشجویی کشور» (دانشگاه بابلسر، مازندران؛ اردیبهشت‌ماه ۱۳۸۴)
 - کسب مدال نقره در «دهمین دوره المپیاد ریاضی دانشجویی کشور» (دانشگاه شهید بهشتی؛ تیرماه ۱۳۸۴)
 - کسب رتبه اول در «آزمون کارشناسی ارشد رشته ریاضی» (سال ۱۳۸۴)
 - کسب رتبه سوم در «آزمون کارشناسی ارشد رشته ریاضی» (سال ۱۳۸۳)
 - راهیابی به مرحله کشوری «المپیاد ریاضی دانش‌آموزی» (سال ۱۳۷۹)
 - کسب عنوان دانشجوی ممتاز در دانشگاه فردوسی مشهد در طول دوران تحصیل
 - ارائه برخی طرح‌ها و برنامه‌های مهم در راستای اعتلای آموزش ریاضی در کشور در جلسات سخنرانی معلمان ریاضی استان و سخنرانی‌های دانشگاه.
- ایشان به دلیل عدم امکان جذب استاد غیرایرانی در دانشگاه فردوسی مشهد بعنوان هیئت علمی، بصورت آزاد مشغول تدریس ریاضی در مقاطع و رشته‌های مختلف است.

محمد عرفان مقصود

«محمد عرفان مقصود»، در شهر لاهور در پاکستان در تاریخ ۶ بهمن ۱۳۶۴ متولد شد. وی در سال ۲۰۱۰ پس از کسب بورسیه الف دوره دکترا به عنوان دانشجوی برتر دانشگاه لاهور، به ایران وارد شد. در حال حاضر دارای همسر ایرانی و پروانه اقامت کار یک‌ساله است و در ایران سکونت دارد.

سوابق تحصیلی: عرفان مقصود، دارای مدرک دکتری علوم سلولی ملکولی از دانشگاه فردوسی مشهد، فوق‌لیسانس علوم بیوتکنولوژی از دانشگاه لاهور و فوق‌لیسانس علوم سیاسی با گرایش روابط بین‌الملل از دانشگاه پنجاب است.

لازم به ذکر است وی در دوران دانشجویی در مقطع دکترا، موفق به اخذ عنوان دانشجویی و پژوهشگر برتر در دانشگاه فردوسی مشهد شده است.

سوابق شغلی: گذراندن دوران کودکی و نوجوانی در یکی از کلان‌شهرهای جهان بر ایجاد چشم‌انداز بین‌المللی و حرکت وی در مسیر علم و کارآفرینی بسیار اثرگذار بوده است. این امر سبب شده تا در جوانی در کنار تدریس زیست‌شناسی در دبیرستان‌های مطرح کشور^۱ و شناخته شدن به عنوان معلم برتر از سوی گروه کالج‌های برتر لاهور، اولین شرکت خود را نیز در سال ۲۰۰۷ در شهر لاهور ثبت کند.

عرفان مقصود علاوه بر تحصیلات دانشگاهی با کسب مدرک دوره کارآفرینی از دانشگاه تهران، به عنوان مشاور کارآفرینی با مجوز رسمی مرکز مشاوره کارآفرینی اداره کل تعاون، رفاه و کار خراسان رضوی در مشهد مقدس مشغول به فعالیت است. او همچنین از آنجا که به عنوان یک پژوهشگر از نزدیک با خلأهای موجود در سیستم انتشارات کشورهای در حال توسعه آشنا شده، اقدام به راه‌اندازی «iMaQPress» (یک نسل جدید از سامانه‌های مدیریت انتشارات دانشگاهی) کرده است. این ایده تاکنون موفقیت‌های فراوانی نظیر کسب مجوز دانش‌بنیان در ایران به نام سامانه مدیریت مجلات غزال و همچنین دریافت جایزه در جشنواره کارآفرینی شیخ بهایی را کسب کرده است. این سامانه همچنین به‌تازگی در یکی از شتاب‌دهنده‌های آمریکای شمالی پذیرش و تحت حمایت یک شبکه بزرگ از سرمایه‌گذاران قرار گرفته است.

وی بنیان‌گذار برند «CODE International» (مجموعه شرکت‌های مستقر در ایران، پاکستان، ترکیه و گرجستان) است. او و همکارانش در این مجموعه به منظور تهیه نقشه راه بین‌المللی سازی استارت‌آپ‌های بومی کشورهای آکو در پلت‌فرم کارآفرین شو^۲ تلاش شبانه‌روزی داشته و هر روز با انگیزه بیشتر به سوی پیشرفت، گام برداشته‌اند.

عرفان مقصود همچنین از ۱۰ کشور جهان بازدید به عمل آورده تا با زیست‌بوم نوآوری جنوب آسیا، خاورمیانه، منطقه کشورهای قفقاز و شمال اروپا (کشورهای اسکاندیناوی) آشنا شود؛ چراکه وی به دنبال تجاری‌سازی ایده‌های نوآورانه در کشورهای منطقه است. در مسیر کارآفرینی، تاکنون جوایز متعددی کسب کرده و فرصت حضور به عنوان سخنران در حوزه نوآوری در سطح جهان را در بیش از ۱۰۰ سمینار و کارگاه آموزشی در محور پاکستان-ایران-ترکیه و گرجستان را داشته است.

1. Laurelbank and ChandBagh
2. Entrepreneurs Show

وی علاوه بر این از سال ۱۳۹۴ نیز عنوان کارآفرین برگزیده در ایران (۴ دوره جشنواره ملی کارآفرینی شیخ بهایی و ۱ دوره جشنواره ملی جوان کارآفرینی و ۲ دوره جشنواره ملی حرکت) را کسب کرده و در راستای شناخته شدن بیشتر در جهان تلاش کرده است. لازم به ذکر است در سال ۱۳۹۸ نیز به عنوان یکی از منتخب‌های استارت‌آپ استانبول و جام جهانی استارت‌آپ‌های کشور جمهوری چک مطرح شده است.

عرفان مقصود کسب عنوان برگزیده در جایزه المصطفی، خوارزمی، یونسکو و جایزه کارآفرین جهانی توسط سازمان جهانی کارآفرینی نوآوری را از جمله اهداف زندگی خود قرار داده و در راستای اجرای فناوری‌های نسل جدید، همراه با یک تیم متمرکز در حال تلاش است. او امیدوار است روزی مقصد کارآفرینی جوانان جهان، دره سلیکون در کشورهای ایران، پاکستان و ترکیه باشد.

نورمحمد محمدی

«نورمحمد محمدی»، ۲۸ ساله تبعه کشور افغانستان، متولد ولایت میدان وردک از قومیت پشتون، به همراه خانواده خود از سال ۱۹۹۶ با کارت اقامت موقت پناهندگی (کارت آمایش) ساکن شهر شیراز می‌باشد.

وی در حال حاضر در پارک علم و فناوری فارس به عنوان مدیریک شرکت فناوری با بیش از ۷ ثبت اختراع زیر نظر معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری ایران و همچنین به عنوان یکی از مخترعان تحت حمایت بنیاد ملی نخبگان ایران با داشتن بیش از ۳,۰۰۰ ساعت آموزش تخصصی فنی و حرفه‌ای کشور ایران در رشته مکانیک خودرو در زمینه طراحی، تولید و نصب قطعات جدید خودرو مشغول به فعالیت است. نورمحمد محمدی، در سن ۵ سالگی در سال ۱۹۹۶ به دلیل مشکلات فراوان از جمله ناامن بودن کشور افغانستان به ویژه منطقه میدان وردک به همراه خانواده از مرز شهرستان زاهدان به صورت زمینی به ایران پناهنده شد. ناامن بودن کشور و جنگ، مشکلات قومیتی و تعصب‌های شدید، شرایط را برای او و خانواده‌اش بسیار سخت و دشوار کرده بود. آن‌ها پس از تحمل تمامی مشکلات و وقوع درگیری‌ها که موجب کشته شدن برادر بزرگ نورمحمد شد و همچنین ادامه این وضعیت، تصمیم

به خروج از کشور و انتخاب نزدیک‌ترین کشور (ایران) برای درخواست پناهندگی کردند. ورود خانواده نورمحمد به ایران در سال ۱۹۹۶ با نداشتن محل زندگی مشخص و آشنا نبودن با منطقه همراه بود. آن‌ها در یکی از شهرستان‌های استان فارس (جهرم و خفر) با کمک افراد محلی در یک باغ به عنوان نگهبان استقرار یافتند و به دلیل نداشتن هیچ‌گونه وسایل اولیه برای زندگی، مجبور به تحمل شرایط سختی شدند.

پدر نورمحمد به دلیل تخصص در زمینه کشاورزی، به منظور تأمین مایحتاج خانواده به حرفه کشاورزی و باغداری روی آورد و با درآمد حاصل، موفق به فراهم کردن وسایل اولیه زندگی شد. خانواده وی به مدت چندین سال زندگی سخت و دشواری را متحمل شدند اما داشتن امنیت، امید آن‌ها برای ادامه و تلاش بیشتر بود.

آن‌ها بعد از چند سال اقامت در شهرستان جهرم، در سال ۲۰۰۱ به منظور یافتن فرصت‌های شغلی بهتر به مرکز استان (شیراز) سفر کردند که به دلیل فقدان پشتوانه مالی برای اجاره منزل، در یک گاراژ تعمیرگاهی خودرو به عنوان نگهبان به همراه خانواده در یک اتاق ۴۰ متری بدون هیچ‌گونه امکاناتی استقرار یافتند. زندگی در فضای تعمیرگاهی در محله جنوب شهر شیراز بدون هیچ‌گونه امکانات اولیه زندگی از جمله آب و گاز و نبود هرگونه حمایت از سازمان‌های دولتی و مردم‌نهاد بسیار طاقت‌فرسا بود. نورمحمد با تحمل شرایط ناگوار و داشتن امید به بهبود آن، برای کمک به معیشت خانواده در سن ۱۰ سالگی، مجبور به جمع‌آوری ضایعات فلز و پلاستیک و در نتیجه ترک تحصیل شد. پس از مدتی در سال ۲۰۰۴ نیز در قسمت تعمیرات خودروهای سواری مشغول به شاگردی شد که با گذشت زمان و به دلیل علاقه وافره تعمیرات خودروهای سواری، اقدام به مطالعه در زمینه تعمیرات خودرو کرد. اما به دلیل مشکلات مالی خانواده و همچنین ممنوعیت گذراندن دوره‌های آموزش فنی و حرفه‌ای برای پناهندگان توسط دولت ایران، نتوانست در این مسیر گام بردارد و پیشرفتی داشته باشد.

سوابق تحصیلی: در سال ۲۰۰۹، کمیساریای عالی سازمان ملل در امور پناهندگان در ایران با برگزاری دوره‌های آموزش فنی از جمله در رشته مکانیک خودرو، شرایط تحصیل در این رشته را برای نورمحمد فراهم نمود. وی با گذراندن آن دوره ۱۲۰ ساعته و دریافت مدرک،

با کمک مربی آموزشگاه فنی و حرفه‌ای در سال ۲۰۰۹، اقدام به ثبت نام در دوره تخصصی تعمیرات خودروهای سواری درجه ۲ (با ۹۰۰ ساعت آموزش) و تعمیرات برق خودرو درجه ۲ (با ۶۰۰ ساعت آموزش)، مطابق با استاندارد فنی و حرفه‌ای کشور ایران کرد. وی برای پرداخت هزینه‌های دوره، مجبور به کار نیمه‌وقت شد. پس از اتمام دوره‌های تخصصی و دریافت مدارک مربوطه، با توجه به بالا بودن نمره امتحانی، با حمایت مرکز فنی و حرفه‌ای استان فارس، در آوریل سال ۲۰۱۰ در دوره‌های فوق تخصصی مکانیک خودرو درجه ۱ (۸۰۰ ساعت آموزش) و مکانیک تیلر (ماشین دیزل با ۶۰۰ ساعت آموزش) ثبت نام نمود و به صورت بورسیه در شهرستان اقلید استان فارس به مدت ۶ ماه دوره فوق تخصصی مکانیک خودرو را گذراند. نورمحمد محمدی پس از اتمام دوره‌های تخصصی فنی و حرفه‌ای با بیش از ۳,۰۰۰ ساعت آموزش، به دلیل مشکلات مالی، به صورت شبانه اقدام به ادامه تحصیل کرد، به گونه‌ای که در ساعات روز به عنوان شاگرد مکانیک برای کمک به تأمین مایحتاج خانواده و کمک هزینه تحصیل خود مشغول به کار بود. او در سال ۲۰۱۳، موفق به دریافت مدرک تحصیلی دیپلم در رشته مکانیک خودرو گردید. سپس در سپتامبر ۲۰۱۳ نیز در دانشگاه علمی کاربردی در رشته مکانیک خودرو پذیرش گرفت اما به دلیل داشتن اقامت پناهندگی (کارت آمایش) از امکان ادامه تحصیل در دانشگاه بهره‌مند نشد؛ چراکه شرایط اقامتی وی مورد پذیرش وزارت علوم برای تحصیل در دانشگاه و صدور مدرک تحصیلی نبود و تنها با هماهنگی و کمک مدیر دانشگاه به صورت غیررسمی، حضور در دانشگاه و شرکت در کلاس‌ها میسر بود. در نهایت به دلیل عضویت در بنیاد ملی نخبگان، امکان حضور در دوره‌های آموزشی در سطح‌های مختلف برای وی مهیا شد و این دوره‌های آموزشی، کمک فراوانی در زمینه مدیریت و تجاری‌سازی اختراعات به وی کرد.

نورمحمد محمدی به دلیل وجود امکانات و آموزش‌های فنی و حرفه‌ای شهرستان اقلید، موفق به طراحی اولین دستگاه هوشمندسازی استارت خودرو شد. در سال ۲۰۱۱ پس از تلاش‌های مکرر و با وجود مشکلات مالی فراوان، این دستگاه را به عنوان اولین اختراع خود در اداره ثبت اختراعات ایران ثبت کرد و در نهایت، در سال ۲۰۱۲ دستگاه ایجاد محدودیت سرعت هنگام باز بودن کمربند ایمنی خودرو را به ثبت رساند.

وی با توجه به عملکرد دستگاه‌های فوق برای ارتقای وضعیت عملکردی خودروها، مورد توجه بنیاد ملی نخبگان ایران قرار گرفت و در جشنواره‌های اختراعات کشور از جمله «جشنواره اختراعات خلیج فارس» و «جشنواره اختراعات فجر انقلاب اسلامی ایران» در شهر تهران در سال ۲۰۱۳ مورد تأیید معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری ایران قرار

گرفت و از حمایت‌های دولت ایران در زمینه مالی (مبلغ ۶۰ میلیون ریال کمک بلاعوض) و حقوقی (اجازه ثبت شرکت و معرفی به پارک علم و فناوری استان فارس) برخوردار شد. او از سال ۲۰۱۳ به طور رسمی به عضویت بنیاد ملی نخبگان ایران در سطح سوم درآمد. به همین ترتیب با دریافت قسط اول مبلغ ۶۰ میلیون ریال، اقدام به ساخت نمونه اولیه و تکمیل اختراع خود کرد و در اگوست سال ۲۰۱۳ با شرکت در بخش تجاری‌سازی جشنواره اختراعات زاگرس، دو اختراع با عنوان دستگاه هوشمندسازی استارت خودرو و کمربند ایمنی، مورد تأیید بنیاد ملی نخبگان قرار گرفت و از جمله اختراعات برتر در بخش تجاری‌سازی گردید.

نورمحمد پس از دو سال تلاش و پیگیری، در اگوست سال ۲۰۱۳، موفق به ثبت شرکت با نام «پرهان نوین طرح خودرو» به نام خود برای تولید اختراعاتش در ایران گردید. در همان سال با حمایت بنیاد ملی نخبگان، شرکت وی در پارک علم و فناوری فارس پس از بررسی توسط اساتید و داوران دانشگاه شیراز و اعضای علمی پارک علم و فناوری فارس، موافقت گرفت و برای انجام امور پژوهشی و تولید و تجاری‌سازی اختراعات انجام‌شده در مرکز رشد پارک علم و فناوری فارس استقرار یافت و در حال حاضر نیز به عنوان شرکت فناور در حال فعالیت در این مرکز است.

با ثبت شرکت و آغاز فعالیت به صورت رسمی در کشور ایران و نظر به حمایت‌های بنیاد ملی نخبگان از جمله در نمایشگاه و جشنواره‌های ملی و منطقه‌ای، از آموزش‌هایی در زمینه «اصول تجاری‌سازی محصولات نوآورانه»، «بایدها و نبایدهای ثبت پتنت بین‌المللی و فروش دانش فنی»، «عوامل مؤثر برداوری ارائه مطلب»، «۱۰ خطای بزرگ تجاری‌سازی اختراعات و ایده‌های نو» بهره‌مند شد و در «کارگاه خلاقیت» و «کارگاه مالکیت فکری» شرکت کرد. تمامی این موارد موجبات تشویق وی را فراهم آورد و در نتیجه اقدام به ارائه طرح‌های دیگر در زمینه خودرو و ثبت آن به صورت انحصاری در اداره ثبت اختراعات کشور ایران نمود. برخی از این اختراعات به شرح ذیل است:

- ثبت اختراع دستگاه هوشمندسازی چراغ استپ ترمز خودرو (سال ۲۰۱۲)
- ثبت اختراع دستگاه محافظ برق کامپیوتر خودرو «EC» (سال ۲۰۱۵)
- ثبت اختراع دستگاه تثبیت وضعیت خودرو در برابر سرقت توسط امواج رادیویی «RF» (سال ۲۰۱۶)
- ثبت اختراع دستگاه گرمایشی هوشمند همراه خودرو (سال ۲۰۱۶)

او هم اکنون نیز در حال انجام مراحل ثبت چندین طرح دیگر است و تمامی طرح‌های ثبت‌شده، از دانشگاه شیراز و مراکز علمی کشور ایران تأییدیه دریافت کرده‌اند. همچنین سه اختراع نورمحمد به دلیل همکاری با شرکت ایران خودرو، موفق به دریافت استانداردهای پژوی فرانسه نیز شده است. در ضمن او توانسته پذیرش نمایشگاه جشنواره‌های بین‌المللی را در خارج از ایران مانند «جشنواره و نمایشگاه اختراعات نورنبرگ آلمان» در سال ۲۰۱۵ به دست آورد اما به دلیل عدم حمایت سفارت افغانستان در تهران و وضعیت پناهندگی موقت وی در ایران، امکان خروج و بازگشت او به ایران جهت حضور در نمایشگاه‌های بین‌المللی خارج از کشور وجود نداشت.

در طول مدت زمان فعالیت در پارک علم و فناوری فارس، فعالیت شرکت و اختراعات نورمحمد مورد توجه واقع گردید و از سوی رسانه‌های صوتی و تصویری و مجله‌ها و روزنامه‌ها به شکل‌های مختلف مورد انعکاس قرار گرفتند که این موضوع، تأثیر چشم‌گیری بر فروش اختراعاتی که به محصول تبدیل شده بودند، داشت. به این ترتیب نظر مسئولان دولتی ایران نیز به این شرکت جذب شد و بازدیدهای بسیاری از سوی مسئولان داخلی و خارجی همچون معاون اول و معاون علمی رئیس‌جمهور ایران، وزیر علوم ایران، استانداران استان‌های فارس، مرکزی، سمنان، بوشهر و... همچنین نماینده کمیسیون عالی پناهندگان سازمان ملل در ایران، مدیر قسمت بشردوستانه اتحادیه اروپا و دیگر مسئولان بین‌المللی دولتی و غیردولتی در محل نمایشگاه‌ها، پارک علم و فناوری فارس و بنیاد ملی نخبگان صورت گرفت. علاوه بر این در سال ۲۰۱۴، شرکت وی به دلیل داشتن محصولات نوآورانه و کاربردی به عنوان شرکت دانش‌بنیان نوپا از سوی معاونت علمی ریاست جمهوری ایران انتخاب گردید و در سال‌های ۲۰۱۶ و ۲۰۱۷ نیز به عنوان شرکت فعال در پارک علم و فناوری فارس مورد تقدیر قرار گرفت. موفقیت‌ها در تجاری‌سازی اختراعات، باعث شد یکی از طرح‌های موفق نورمحمد بار دیگر از سوی داوران بلندپایه بنیاد ملی نخبگان مورد ارزیابی قرار گیرد و از این رو او ضمن دریافت تأییدیه و جایزه نقدی به مبلغ ۳۰ میلیون ریال، از سال ۲۰۱۷ به عضویت سطح ۲ بنیاد نخبگان دست پیدا کرد.

علاوه بر این، نورمحمد به منظور فراهم کردن فرصت آموزش و اشتغال برای افراد پناهنده نیازمند، با کمیساری عالی سازمان ملل در امور پناهندگان ایران در سال‌های ۲۰۱۵ و ۲۰۱۶، قرارداد همکاری امضا نمود تا این کمیساریا حمایت‌های مالی تا سقف ۵۰۰ میلیون ریال به این شرکت اعطا و پناهندگانی را برای آموزش و اشتغال در بخش‌های مختلف شرکت معرفی نماید.

در حال حاضر شرکت موفق به تولید انبوه بیش از ۱۵ محصول خودرو شده است؛ از این میان ۷ محصول، دارای مجوز ثبت اختراع بوده و برای بیش از ۲۰ نفر به صورت مستقیم و ۳۰ نفر به صورت غیرمستقیم، ایجاد اشتغال کرده است. همچنین با وجود نمایندگی‌های فعال در سراسر کشور، داشتن سایت رسمی به آدرس «www.ntk-m.com» و استفاده از ظرفیت‌های نمایشگاه‌ها در سراسر کشور، امکان فروش و پخش محصولات تولیدی برای این شرکت فراهم شده است.

ژولین پلیسیه^۱

«ژولین پلیسیه»^[۱]، اسلام‌شناس، نویسنده، مترجم و پژوهشگر دانشگاه تولوز فرانسه است. ژولین پلیسیه در یک خانواده کاتولیک و از والدینی اهل لورن، در شهر نانسی متولد شد و در سن ۱۹ سالگی به دین اسلام گروید.

وی دارای تخصص در زمینه اقتصاد، مدیریت مالی و حقوق بین‌الملل و نفت و فوق‌لیسانس در رشته اقتصاد انرژی و دکترای اقتصاد اسلامی است. ژولین پلیسیه دانش‌آموخته رشته اقتصاد نفت از مدرسه عالی نفت فرانسه و دارای دکترای مطالعات اسلامی از دانشگاه تولوز فرانسه است. وی سال‌ها است که به تحقیق و مطالعه پیرامون اقتصاد اسلامی، ژئواقتصاد، دین و علوم انسانی، نظریات اقتصادی غیرمعارف در دانشگاه‌های تهران، امام صادق، قم و پاریس می‌پردازد.

سوابق تحصیلی: ژولین پلیسیه، تحصیلات متوسطه خود را در مدرسه «سن سیژسبر» گذراند. پس از دریافت دیپلم ریاضی (باکالورئا)، در سال ۱۹۹۶ در آزمون مؤسسه مطالعات سیاسی پاریس پذیرفته شد و دوره‌هایی به شرح ذیل گذراند:

- دوره‌های اقتصاد؛ نزد ژاک ژنغو، ژان پل فیتوسی و دومنیک استروس خان
- قانون اساسی و تاریخ سیاسی؛ نزد اولیویر دوهمال، پیرمیلزا و...
- دوره‌های امور مالی بین‌الملل و مدیریت؛ نزد میشل پیرو و...

او همچنین یک دوره کارآموزی «CFAS» در صنعا (یمن) سپری کرد که در آنجا تا

1. Julien Pélissier

حدودی زبان عربی را فراگرفت. همچنین در سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۲ به تحصیل در دانشگاه امام صادق (ع) پرداخته است.

ژولین در سال ۲۰۰۰ در مؤسسه فرانسوی «رویل ملمزون» موفق به کسب مدرک کارشناسی ارشد «اقتصاد انرژی» شد. طی سال‌های ۲۰۰۱ و ۲۰۰۲، دوره مطالعاتی را در دانشگاه امام صادق تهران سپری و در این حین در کلاس‌های آیت‌الله مهدوی کنی، مصباحی‌مقدم و زنجانی و موسویان شرکت کرد. وی در کلاس‌های مختلف کالج فرانسه در پاریس حضور داشت و به عنوان دانشجوی دکترای حقوق اسلامی در مدرسه عالی مطالعات علوم اجتماعی به طور منظم در کنفرانس‌های پروفیسور «بابر جانسون» شرکت می‌جست. او از رساله دکترای خود در تاریخ عقاید در دانشگاه تولوز با موضوع «متودولوژی اکتشافی تئوری‌سازی یک دکترین اقتصادی نزد محمد باقر صدر»، در دسامبر سال ۲۰۰۹ دفاع کرد. پلیسیه در سال ۲۰۱۱، بورس تحقیقی آکادمی بریتانیایی و بریسمس را در قالب «پروژه حوزه» تحت نظارت پروفیسور «گلیو» در مؤسسه مطالعات عربی اسلامی دانشگاه اکستر با موضوع تحقیق «تاریخ آموزش اقتصاد در حوزه» دریافت کرد. در سال‌های ۲۰۱۳ تا ۲۰۱۴، ژولین کارشناسی ارشد دوم خود را در رشته «پژوهش در زبان و ادبیات عرب» در دانشگاه لورن (نانسی) کسب کرد. او دانشجوی فوق‌دکتر در CNRS (مرکز ملی پژوهش‌های علمی فرانسه) در قالب برنامه تحقیقی ERC و افا در مؤسسه تحقیقاتی و مطالعاتی جهان عرب و مسلمان در اکس-آن-پرووانس از ژانویه ۲۰۱۴ تا دسامبر ۲۰۱۵ بود. پلیسیه با مجله‌هایی همچون «عصراندیشه (ایران)» و «مجله جهانی مالی اسلامی» همکاری دارد و چندین مقاله به زبان انگلیسی و فارسی در آن‌ها به چاپ رسانده است. علاوه بر این در سال ۲۰۱۱ وی به عنوان هیئت داوران جشنواره فیلم بلند فجر در تهران و در سال ۲۰۱۲ به عنوان هیئت داوران فیلم کوتاه جشنواره فجر حضور داشت.

سوابق شغلی: برخی از سوابق شغلی پلیسیه به این شرح است:

- فعالیت در صنعت نفت و گاز در حوزه امکان‌سنجی اقتصادی و پشتیبانی اقتصادی-مالی برای مذاکرات (۲۰۰۸-۲۰۰۵)
- همکاری با مؤسسه بین‌المللی مطالعات انرژی (تهران) (۲۰۰۹-۲۰۰۸) در پروژه‌های «بررسی اقتصادی قرارداد بیع متقابل» و «نحوه سیاست‌گذاری طرح انرژی جامع در فرانسه»
- مدرس مقطع لیسانس و فوق‌لیسانس در دانشگاه علوم اقتصادی (تهران) و دانشگاه تهران

(دانشکده مطالعات جهان)، مدیر بخش فرانسه در دانشگاه جامعه‌المصطفی (۲۰۰۹-۲۰۱۳)

- کارشناس اقتصادی سرمایه‌گذاری شرکت معدنی میدکو (۲۰۱۶-۲۰۱۷)
- کارشناس و مشاور اقتصادی شرکت مکین دریا (۲۰۱۷).

خوان فرانسیسکو پاردس لوسانو

«خوان فرانسیسکو پاردس لوسانو» در آذرماه سال ۱۳۸۹ در سفارت ایران در مادرید به دین اسلام گروید و در دی ماه همان سال از سوی سفارت ایران برای گذراندن یک دوره کوتاه‌مدت در جامعه‌المصطفی به شهر قم دعوت و در آنجا با همسر ایرانی خود آشنا شد.

وی به همراه همسر خود به پرو رفت و به مدت دو سال در آنجا زندگی کرد. در این مدت برای ملاقات با خانواده همسرش در سال ۱۳۹۰ به تهران سفر کرد و نیز با ارسال مقاله به عنوان سخنران در کنفرانس انفورماتیک تصویربرداری با عنوان «تأثیر داده‌کاوی بر بهبود تشخیص در پزشکی» در هتل المپیک شرکت کرد. سپس به پرو بازگشت و حدود یک سال بعد به درخواست همسرش که زندگی در غربت برایش سخت و غیرممکن بود، برای اقامت به ایران بازگشت.

سوابق تحصیلی: خوان فرانسیسکو پس از بازگشت به ایران در سال ۱۳۹۰ در شرکت تلکام آوا به عنوان مدیر فنی مشغول به کار شد اما یک سال بعد همزمان با مهاجرت مدیرعامل شرکت به کانادا، آن شرکت را ترک کرد. پس از آن، نسبت به ارائه پروپوزال برای کاهش مرگ‌ومیر تصادفات رانندگی با استفاده از سیستم‌های هوشمند (با استفاده از تحلیل داده‌ها و تغییر رفتار عامل انسانی) به مرکز تحقیقات وزارت راه و شهرسازی اقدام کرد که پس از چندین ماه جلسه، به دلیل کمبود بودجه این طرح به مرحله اجرا نرسید.

وی شروع به ارزیابی مدرک پزشکی خود در وزارت بهداشت ایران کرد و پس از آزمون شفاهی و طی یک دوره یک‌ساله در بیمارستان‌های دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، با ارائه پایان‌نامه با راهنمایی «دکتر ضیایی» (رئیس وقت هلال احمر ایران) به عنوان استاد راهنما، موفق به ارزیابی و کسب شماره نظام پزشکی ایران شد.

لازم به ذکر است که وی در تمامی این سال‌ها در کنفرانس‌های مذهبی بسیاری به عنوان سخنران برای جوانان و دانشجویان ایرانی از جمله در دانشگاه بین‌المللی امام خمینی، دانشگاه‌های علوم توانبخشی (تهران)، دانشگاه جم، دانشگاه بوشهر، دانشگاه امیرکبیر، دانشگاه خوارزمی کرج، دانشگاه رفاه و... شرکت کرده است. همچنین در سال ۱۳۹۳ به عنوان سخنران در کنفرانس زیست‌پزشکی ایران به عنوان «بیوانفورماتیک در زیست‌پزشکی» در دانشگاه صنعتی امیرکبیر و در سال ۱۳۹۴ در همان دانشگاه در کنفرانسی با عنوان «اعجاز علمی در قرآن کریم» به عنوان سخنران دعوت شد.

خوان فرانسیسکو در سال ۱۳۹۵، به مدت چند ماه در شرکت «مکین دریا» مشغول به کار شد. پس از شش ماه از سوی «مهندس میرامینی»، مدیرعامل صندوق توسعه پارک علم و فناوری پردیس به عنوان مشاور مدیرعامل در تکنولوژی دعوت به همکاری و از فروردین ماه ۱۳۹۶ در آنجا مشغول به فعالیت شد. علاوه بر این با توجه به گذراندن دوره هیدروپونیک در پرو در سال‌های گذشته و فعالیت در این زمینه، با توجه به کمبود منابع آبی ایران و نیاز به جلوگیری از هدررفت آب در کشاورزی در سال ۱۳۹۷ وارد شرکت «توانمندسازان فناوری‌های نوین» که یکی از شرکت‌های صندوق توسعه پارک فناوری است شد و شروع به فعالیت در زمینه به‌کارگیری تکنولوژی‌های جدید در کشاورزی کرد. در سال ۱۳۹۷ در «سازمان اقتصادی کوثر» سخنرانی با عنوان «تکنیک‌های جدید برای ذخیره آب در کشاورزی» ارائه داد و با توجه به تغییرات مدیریتی در سال ۱۳۹۸، در شرکت دیگر صندوق توسعه به نام «فناورسازان هوشمند پردیس» فعالیت خود را ادامه داد. هم‌اکنون در این شرکت مشغول به انجام پروژه‌ای با همکاری «دکتر لطفی»، استاد دانشگاه تهران برای تولید بذر هایبرید است. لازم به ذکر است که توسعه این پروژه موجب کاهش نیاز ایران به واردات بذر خواهد گردید.

خوزه فرانسیسکو به همراه همسرش از ابتدای سال ۱۳۹۸ به عنوان مشاور پروژه آگواپونیک (استفاده از آب استخر پرورش ماهی برای تغذیه و رشد گیاهان و نیز پاک‌سازی آب) در حال همکاری با سازمان اقتصادی کوثر است. این تکنولوژی در ایران بسیار جدید است و وی امیدوار است که بتوان آن را در ایران توسعه داد؛ چراکه سبب خودکفایی در تولید غذا و نیز کاهش نیاز به واردات سبزیجات و میوه‌جات خواهد شد.

در خردادماه سال ۱۳۹۸ در هشتمین کنفرانس الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت، مقاله‌ای با عنوان «نقش نظام باورها و ارزش‌ها در تحقق پیشرفت» ارائه داد و در آنجا سخنرانی کرد.

هم‌اکنون مشغول به تدریس رشته زبان اسپانیایی درس «نوشتن پیشرفته» برای دانشجویان سال آخر در دانشگاه علامه طباطبایی و رشته مطالعات آمریکای لاتین در مقطع کارشناسی ارشد، واحد مردم‌شناسی در دانشگاه تهران است. وی همین‌طور در اوقات فراغت در حال همکاری با یک سازمان مردم‌نهاد در زمینه طراحی دست‌مضوعی برای افراد قطع‌عضو است.

۳-۲- احصای مشکلات نخبگان مهاجر در ایران

در این بخش، تلاش شده است با بررسی مهم‌ترین موارد مطرح‌شده در مصاحبه‌ها به دسته‌بندی موانع فعالیت اقتصادی و علمی نخبگان بین‌المللی در ایران پرداخته شود. لازم به ذکر است، به منظور استخراج مسائل و مشکلات، مصاحبه‌هایی با ۱۱ نفر صورت گرفته است که مشخصات آن‌ها مطابق با جدول زیر است:

جدول ۴۴. فهرست مصاحبه با برخی نخبگان غیرایرانی

ردیف	کشور مبدأ	سمت/تخصصیات
۱	افغانستان	مدیرعامل شرکت نوین طرح خودرو
۲	سوریه	دکترای سیاست‌گذاری عمومی در دانشگاه تهران
۳	افغانستان	دانشجوی دکترای ریاضی در دانشگاه فردوسی مشهد
۴	افغانستان	دکترای ریاضی از دانشگاه فردوسی مشهد
۵	افغانستان	دکترای برنامه‌ریزی شهری از دانشگاه فردوسی مشهد
۶	افغانستان	دانشجوی دکترای آمار در دانشگاه فردوسی مشهد
۷	افغانستان	استاد دانشگاه مفید قم، دکترای روابط بین‌الملل
۸	افغانستان	کارشناسی ارشد عمران از دانشگاه حکیم سبزواری
۹	افغانستان	کارشناسی ارشد زیست‌شناسی سلولی و مولکولی
۱۰	افغانستان	مدیرعامل شرکت فن و هنر ایده‌های مبتکرانه (تولید اسباب بازی)
۱۱	پاکستان	دکترای زیست‌شناسی سلولی و مولکولی از دانشگاه فردوسی مشهد و مدیرعامل کارآفرین شو

در ادامه، مشکلات شناسایی شده در این مصاحبه‌ها تشریح می‌شود:

۳-۲-۱. عدم صدور مجوز کار برای فارغ‌التحصیلان بین‌الملل

دانشجویان بین‌الملل پس از اتمام تحصیل در ایران به علت عدم صدور مجوز اشتغال، ناچار به ترک ایران هستند. عده کثیری از این دانشجویان که از جمله مهاجران افغانستانی ساکن در ایران هستند، ناچار به اشتغال در مشاغل غیررسمی می‌شوند. آنان حتی اگر موفق به فعالیت در شغل مربوط به رشته تحصیلی دانشگاه خود شوند، به علت نداشتن مجوز اشتغال نمی‌توانند از خدمات بیمه برخوردار شوند و بنابراین نمی‌توانند مدرک قابل ارائه به عنوان رزومه کاری برای ثبت مدت زمان اشتغال خود داشته باشند. در این باره یکی از مصاحبه‌کنندگان چنین اذعان داشته است: «مهاجران در ایران سه مشکل اساسی دارند؛ اقامت، کار و تحصیل. در کار، مسائل اساسی، عدم مجوز اشتغال و بیمه نشدن است». در همین راستا یکی دیگر از مصاحبه‌شوندگان چنین بیان داشته است: «فارغ‌التحصیل پزشکی در ایران اجازه اشتغال در طرح را ندارند». یکی از دانشجویان فعال بین‌المللی در این زمینه اشاره می‌کند: «ما شبکه‌ای از دانشجویان بین‌المللی در ایران تشکیل داده بودیم که دو تا سه هزار نفر عضو داشت و یک سری پرسشنامه برای آن‌ها فرستادیم که حدود ۴۰۰ تا ۵۰۰ فرم پر شده داریم. نکته جالبش این بود که از هر ۴ نفر دانشجوی خارجی، یک نفر در کشور خودش فعالیت اقتصادی داشت ولی در ایران اجازه فعالیت رسمی نداشت. بنابراین به طور مثال اگر ۲۰ هزار دانشجوی در ایران تحصیل می‌کنند، در حدود ۴ یا ۵ هزار نفر از آن‌ها در کشورشان فعالیت اقتصادی دارند که اگر شما از این‌ها استفاده نکردید برای شناخت از بازار این کشورها، این‌ها برمی‌گردند و کالاهای ایرانی را نمی‌توان در کشورهایشان فروخت. همین اطلاعات مربوط به شناخت بازارها را می‌توان به غربی‌ها فروخت و کلی درآمد کسب کرد اما چون باعث رونق اقتصادی بین کشورهای خودمان نمی‌شود و فقط منجر به واردات کالا از کشورهای دیگر می‌شود، چرخه بدبختی ما را تشدید می‌کند».

۳-۲-۲. عدم امکان استخدام بعنوان هیئت علمی دانشگاه‌های ایران

اساتید غیرایرانی، امکان عضویت در هیئت علمی دانشگاه‌ها را ندارند. در نتیجه نخبگان علمی خارجی حاضر در ایران نیز از این امکان محروم هستند. آن‌ها می‌توانند با عنوان «استاد وابسته» تنها برای مدت محدودی و به منظور راهنمایی و مشاوره پایان‌نامه‌ها،

سخنرانی در کارگاه‌های آموزشی و کلاس‌های درس کوتاه‌مدت در دانشگاه‌ها حضور یابند. نخبگان افغانستانی مهاجر در ایران، تنها می‌توانند به صورت حق‌التدریس در دانشگاه‌های ایران تدریس کنند. یکی از آن‌ها در این باره چنین گفته است: «برای استخدام حق‌التدریس دائم می‌گویند شما در اولویت نیستید و اولویت با ایرانیان است». این محدودیت، علاوه بر اینکه منجر به ناامیدی در بین جامعه دانشگاهی مهاجر می‌شود، فرصت‌های بیشتری را در راستای بین‌المللی شدن دانشگاه‌های کشور از بین می‌برد. اگر بخشی از ظرفیت اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های مختلف (به ویژه دانشگاه‌های مرزی) به اساتید غیرایرانی تخصیص یابد، همکاری‌های علمی دانشگاه‌ها با جامعه بین‌الملل و جذب دانشجویان بین‌المللی می‌تواند توسعه یابد که ثمرات آن، به وضوح مشخص است.

۳-۲-۳. مشکلات متعدد در حوزه تمدید اقامت

افراد خارجی ساکن در ایران هر یک سال یک بار، باید مدرک اقامتی خود را تمدید کنند که این عمل یک تا دو ماه زمان آن‌ها را به خود اختصاص می‌دهد؛ زمانی که می‌تواند صرف امور پربازده‌تری شود. این افراد این‌گونه اظهار داشته‌اند: «هر سال، دغدغه تمدید کارت‌های اقامتی را داشته و انرژی و وقت زیادی را صرف آن می‌کنیم» یا «دغدغه پیگیری هر ساله تمدید مدارک باید از بین برود. با کارت اقامت ویژه، می‌بایست نگرانی و تشویش رفع و تکیه‌گاه آرامش بخشی ایجاد شود» و «هر افغانستانی حداقل ۵۰۰ تا ۶۰۰ هزار تومان برای اقامت سالانه باید بپردازد. فرآیند باید به‌گونه‌ای باشد که حتی اگر این هزینه پرداخت می‌شود، دغدغه و تشویش اخذ مدارک از بین برود».

۳-۲-۴. مشکل تمدید سایر مدارک بر اساس مجوز اقامت

از آنجا که مبنای صدور تمامی مدارک مربوط به افراد خارجی در ایران بر اساس مدرک اقامتی آنان است، این افراد سالانه پس از تمدید مجوز اقامت باید به دنبال تمدید سایر مدارک خود نیز باشند که این مسئله بار دیگر باعث اتلاف وقت آنان خواهد شد. نمونه‌های این موارد، کارت عضویت در نظام مهندسی و گواهینامه رانندگی است که باید سالانه تمدید شود.

۳-۲-۵. مشکلات صدور گواهینامه رانندگی

یکی از تأسفات بارترین محدودیت‌هایی که افراد خارجی در ایران با آن مواجه هستند، محدودیت در گرفتن گواهینامه رانندگی است. به فرد دارنده گذرنامه، تنها در صورتی که متأهل باشد، گواهینامه رانندگی داده می‌شود و آن فرد باید تعهد محضری بدهد که مسافر جابه‌جا نکند. در ضمن صدور گواهینامه مهاجران در تهران با طی زمان طولانی و نه در شهرستان‌ها صورت می‌گیرد. این محدودیت برای خانواده مهاجران ساکن در ایران شدیدتر اعمال می‌شود به‌گونه‌ای که در هر خانواده اتباعی فقط یک نفر می‌تواند گواهینامه داشته باشد.

۳-۲-۶. مشکلات بانکی

نخبگان علمی و صاحبان کسب‌وکار برای رشد و توسعه فعالیت‌های خود، نیازمند استفاده از تسهیلات بانکی هستند. این در حالی است که افراد خارجی در ایران، امکان اخذ وام از بانک‌ها را ندارند، به آن‌ها دسته‌چک یا ضمانت‌نامه بانکی نمی‌دهند و امکان دریافت پایانه‌های فروش الکترونیکی را ندارند. باید توجه کرد در صورتی که فرد خارجی اقدام به افتتاح حساب بانکی کند و در صورتی که مدرک شناسایی او کارت آمایش باشد، از خدمات مربوط به حساب بانکی تنها به صورت دفترچه‌ای می‌تواند بهره‌مند شوند و اجازه دریافت کارت بانکی را ندارند. همچنین اگر مدرک شناسایی او گذرنامه باشد نیز بعضی از بانک‌ها اعلام می‌کنند برای دریافت کارت بانکی باید ۶ ماه از فرصت گذرنامه باقی‌مانده باشد.^۱

۳-۲-۷. محدودیت مربوط به خروج و مراجعت از کشور

براساس ماده ۳ آئین‌نامه اجرایی قانون ورود و اقامت اتباع بیگانه مصوب ۱۳۵۲/۳/۱۲، مأموران شهربانی در مرکز و شهربانی‌های مراکز استان و شهرستان، می‌توانند برای

۱. این نکته قابل ذکر است که یکی از مسائلی که در سال ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ از سوی انجمن «دیاران» پیگیری شد، تغییر آیین‌نامه شورای مبارزه با پولشویی بود که این تلاش‌ها در مهر ماه ۱۳۹۸ به نتیجه رسید. مطابق این تغییر، اتباع غیر ایرانی با مدرک گذرنامه، گذرنامه خانوار و کارت آمایش می‌توانند به خدمات الکترونیک بانکی دسترسی پیدا کنند. اما متأسفانه این تغییر، همچنان در انتظار ابلاغ به بانک مرکزی برای اجرایی‌سازی است. برای اطلاع از جزئیات این روندها به لینک زیر مراجعه نمایید: <https://bit.ly/2RtRzha>

بیگانگانی که دارای پروانه اقامت معتبر هستند با رعایت مقررات مربوطه روادید رفت و برگشت صادر کنند.

تبصره ۱- روادید برای یک بار رفت و برگشت صادر خواهد شد.

تبصره ۲- مدت اعتبار روادید رفت و برگشت از تاریخ خروج از مرز، سه ماه خواهد بود.

تبصره ۳- مدت اعتبار روادید رفت و برگشت برای خروج از کشور، یک ماه است و قابل تمدید نیز خواهد بود.

تبصره ۴- (الحاقی ۱۲/۲۸ / ۱۳۵۳) برای اتباع بیگانه‌ای که در خدمت وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی هستند، بنا به درخواست سازمان مربوط، اجازه رفت و برگشت برای یک یا چند بار در مدت اعتبار پروانه اقامت صادر خواهد شد.

تبصره ۵- (الحاقی ۱۱/۲۵ / ۱۳۵۵) برای اتباع بیگانه‌ای که در مؤسسات غیردولتی در ایران اشتغال دارند، بنا بر درخواست مؤسسه مربوط و تعهد آن مؤسسه مبنی بر پرداخت مالیات بر درآمد مستخدم، اجازه یک یا چند بار رفت و برگشت در مدت اعتبار پروانه اقامت صادر خواهد شد.

بر اساس این دستورالعمل، نخبگان غیرایرانی که در ایران اقامت دارند با محدودیت خروج و مراجعت روبه‌رو می‌شوند؛ به طور مثال یکی از آنان چنین بیان داشت: «اگر اقامت دائم یا بلندمدت می‌دهند، باید از شرط خروج مراجعت خارج شویم (خروج مراجعت باید کثیر باشد) و دیگر ملزم به بازگشت به کشور پس از سه ماه مانند یک خارجی نباشم» یا دیگری می‌گوید: «باید با کارت اقامت بلندمدت، امکان سفر و ورود و خروج بدون محدودیت به ایران فراهم شود».

همچنین باید توجه کرد که تعدادی از نخبگان مهاجر افغانستانی حاضر در ایران، همچنان دارای کارت آمایش هستند و به واسطه داشتن کارت آمایش، امکان خروج از ایران را ندارند. یکی از آنان بیان داشت: «امکان شرکت در جشنواره‌های بین‌المللی را ندارم؛ چون نمی‌توانم با کارت آمایش از ایران خارج شوم».

۳-۲-۸. نافذ نبودن کارت‌های اقامتی در ادارات دولتی

تنوع در کارت‌های هویتی مهاجران حاضر در ایران باعث شده است که برخی اداره‌ها، این

کارت‌ها را به رسمیت نشناسند. در حقیقت بیشتر ارگان‌ها، کارت آمایش و پاسپورت را به رسمیت نمی‌شناسند، از این رو کارت اقامت ویژه، می‌بایست از سوی دستگاه‌های دولتی به رسمیت شناخته شود. کارت اقامت ویژه باید همانند کارت ملی نزد دستگاه‌های دولتی و حاکمیتی در کشور دارای اعتبار باشد. در ادامه نمونه‌هایی از سازمان‌ها و مواردی که کارت هویتی افراد خارجی در آن‌ها، اعتبار ندارد، اشاره شده است:

- عدم اجازه شرکت نخبه‌های افغانستانی برای حضور در المپیادهای علمی
- محدودیت فراوان برای حضور افراد خارجی در برنامه‌های زنده و گزارشی تلویزیونی
- عدم امکان حضور در دوره‌های فنی و حرفه‌ای برای افرادی که مدرک هویتی آن‌ها گذرنامه خارجی است.

اتباع به دلیل فقدان شماره ملی، نمی‌توانند در سامانه ثنا برای پرونده‌های قضایی ثبت‌نام کنند و باید شکایت‌ها را به صورت دستی به دادگاه منتقل و حضوری نیز پیگیری کنند.

۳-۲-۹. محدودیت‌های مربوط به مالکیت اتباع خارجی

اتباع خارجی در ایران از حق مالکیت اموال غیرمنقول محروم هستند و در مورد خرید و فروش اموال منقول نیز محدودیت‌های نانوشته بسیاری بر آنان اعمال می‌شود. به طور یقین فرد خارجی نخبه و کارآفرین در ایران به منظور درآمدزایی به سرعت نیاز به خرید اموال مختلفی پیدا خواهد کرد و در صورتی که از حق تملک آن‌ها بهره‌مند نباشد، سرمایه خود را به جای قرارداد در چرخه اقتصاد ایران به خارج از آن منتقل می‌کند. این امر به کشور در شرایط تحمیلی کنونی ضربه‌ای جبران‌ناپذیر وارد می‌آورد.

۳-۲-۱۰. فقدان رغبت مدیران بخش دولتی به تسهیل موانع کسب و کار افراد

غیرایرانی

مدیران بخش دولتی تمایل چندانی برای تسهیل موانع کسب و کار افراد خارجی ندارند. برای توضیح پیرامون این موضوع، به گفته‌های برخی از مصاحبه‌شوندگان استناد می‌شود:

«در ایران من چون خود به سمت ایجاد یک شرکت و اخذ مجوزهایش حرکت کردم، مشاهده کردم که اکثرآنها می‌فهمند خارجی هستی مجوز فعالیت نمی‌دهند و خیلی بد برخورد می‌کنند... مدیران دولتی ایران حاضر به ریسک کردن نیستند، می‌گویند نکنند من پرونده یک خارجی را تأیید کرده باشم و

نکند بعداً این خارجی درگیری داشته باشد و من به خاطر مجوزی که داده‌ام، زیر سؤال بروم. در واقع به خاطر حساسیت نابجا ریسک نمی‌کنند و از عواقب احتمالی می‌ترسند... من فکرمی‌کنم ایران از لحاظ قانونی هم مشکل ندارد چون بر اساس تفاهمات مربوط به کشورهای اکو، بستر فعالیت اقتصادی مهیا است اما این قوانین اجرا نمی‌شود. در واقع راحت‌ترین کشورها برای فعالیت اقتصادی در ایران، کشورهای عضو اکوهستند اما مدیران اجازه فعالیت را نمی‌دهند. قانون اجازه داده و آماده است گفته شده اعضای کشورهای اکو در خاک همدیگر، اجازه فعالیت اقتصادی بدون مجوز را دارند اما کسی به این بخشنامه‌ها توجه نمی‌کند در واقع قوانین در ایران در کشوی میزها می‌ماند».

۳-۲-۱۱. فقدان حمایت‌های پژوهشی و انگیزشی از دانشجویان بین‌الملل

نخبگان علمی و کارآفرینی خارجی حاضر در ایران، انتظار دارند که در صورت اثبات شایستگی‌شان، امکان بهره‌مندی از امکانات و تسهیلاتی مشابه ایرانیان را داشته باشند؛ به طور مثال، ارتباط آنان با مجامع دانشگاهی و پارک‌های علم و فناوری، می‌بایست تسهیل شود و افراد برای همکاری و پژوهش، فضای مناسبی در اختیار داشته باشند، همچنین از حمایت‌های مادی مانند وام‌های بلندمدت یا تقسیط اقساط پرداخت شهریه بهره‌مند شوند. در ادامه به گفته‌های یکی از مصاحبه‌شوندگان در همین راستا اشاره شده است:

«من پیشنهاد دادم که در بخش بین‌الملل دانشگاه‌ها، باید دفتر کارآفرینی یا دفتر ارتباط با دانشگاه‌های خارجی و کشورها یا دفتر پروژه‌های مشترک ایجاد کرد. مثلاً به دانشجوی بگویید اگر شما در زمان تحصیل خود ما را به یک دانشگاه وصل کنی، ما به تو امتیازاتی می‌دهیم. هر دانشجوی بین‌المللی، باید ملزم شود در طول دوره تحصیل خود، دانشگاه محل تحصیلش را به یک دانشگاه خارجی وصل کند و یک پروژه مشترک با دانشجویان ایرانی انجام دهد».

۳-۳- جمع‌بندی

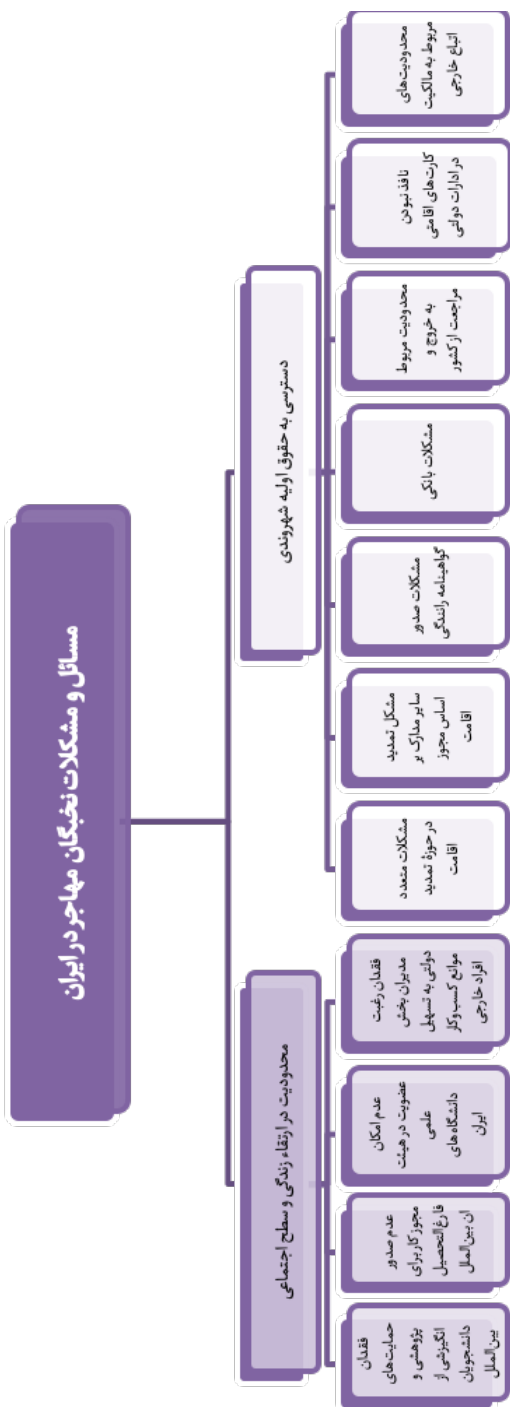
مواردی که در این بخش، تشریح شد را می‌توان در قالب مدل ۷ نمایش داد. این مدل، مشکلات موجود را به دو گروه کلی زیر تقسیم می‌کند:

۱. دسترسی به حقوق اولیه شهروندی: این گروه از مشکلات، متأسفانه زیست‌عادی را برای

اتباع غیرایرانی در ایران مختل کرده است. برای یک نخبه یا کارآفرین غیرایرانی، داشتن کارت بانکی یا برخورداری از گواهینامه رانندگی نه تنها امتیاز ویژه‌ای نیست، بلکه یک حق اولیه برای فعالیت حرفه‌ای در ایران است.

۲. محدودیت در ارتقاء زندگی و سطح اجتماعی-اقتصادی در ایران: در قوانین مهاجرتی ایران همه انواع مهاجران (پناهندگان، دانشجویان بین‌المللی، مهاجران نخبه و سرمایه‌گذار، مهاجران غیرقانونی و...) اتباع بیگانه نامیده می‌شوند و برخورد با آن‌ها یکسان است. یکی از مصاحبه‌شوندگان چنین بیان داشت: «انگیزه ماندن در ایران برای نخبگان افغان کم شده؛ چون آینده روشنی در ایران نمی‌بینند؛ چون امکانات به آن‌ها داده نمی‌شود. حس می‌کنند فرقی با بقیه مهاجران ندارند و امیدوارند بروند شاید در کشور جدید به آن‌ها بهای بیشتری بدهند».

نخستین نتیجه‌ای که از شکل‌گیری این وضعیت نصیب ایران می‌شود این است که صرفاً بی‌کیفیت‌ترین افراد، ایران را به عنوان مقصد مهاجرت خود انتخاب می‌کنند؛ به عبارت دیگر افراد تحصیل کرده، نخبگان، صاحبان سرمایه و... چنانچه گزینه دیگری غیر از ایران پیش روی خود بینند، به طور یقین به هیچ عنوان به حضور در ایران فکر نمی‌کنند. در نتیجه با ورود مهاجران بی‌کیفیت به ایران، معضلات مشاهده شده و هزینه‌هایی که این افراد بی‌کیفیت به کشور تحمیل می‌کنند، افزایش یافته و مسئولان را به این سو سوق می‌دهد تا محدودیت‌های بیشتر و سخت‌گیری‌های گسترده‌تری را وضع کنند. این امر بار دیگر موجب بی‌کیفیت‌تر شدن مهاجران وارد شده به ایران خواهد شد و این سیکل معیوب همچنان ادامه پیدا خواهد کرد.

مدل ۷. مشکلات و مسائل مطرح شده در حوزه نخبگان مهاجر در ایران

۴: ارائه پیشنهادات سیاستی

همان‌گونه که تاکنون اشاره شد، تلاش برای سنجش توانایی کشورها برای جذب و حفظ نخبگان^۱ سایر ملل از ۱۰ سال پیش آغاز شده است. البته این موضوع به آن معنا نیست که تلاش کشورها در این راستا نیز امری متأخر است بلکه با نگاهی به ادبیات و مستندات تولیدشده در این حوزه، مشخص می‌شود که اتخاذ سیاست‌ها و طراحی برنامه‌های جذب نخبگان در سطوح مختلف، در دهه اخیر از معدود کشور توسعه یافته جهان همچون ایالات متحده آمریکا به کشورهای نوظهور و در حال توسعه تسری یافته و شاید این اقبال جهانی به جذب نخبگان باشد که نهادهای بین‌المللی را به صرافت طراحی مدل‌های سنجش این موضوع انداخته است.

بررسی شاخص‌های مختلف رتبه‌بندی کشورها در جذب نخبگان حاکی از آن است که همواره دسته‌بندی از مؤلفه‌های بنیادین (محیطی)، مؤلفه‌های مربوط به محیط علمی و مؤلفه‌های مربوط به محیط کسب‌وکار در تصمیم نخبگان برای مهاجرت به کشوری غیر از موطن خود مؤثر است.

۱. باید در نظر گرفت که در فضای عمومی ایران و تحت تأثیر ادبیات علمی رایج، نخبه فردی معرفی می‌شود که دستاوردهای شایان علمی داشته باشد. اما در سطح جهان، نخبه یا فرد با استعداد فارغ از داشتن یا نداشتن جایگاه علمی، می‌تواند به سبب موفقیت در راه‌اندازی کسب‌وکارهای موفق، خلق ثروت و کارآفرینی یا به سبب داشتن موفقیت در زمینه‌های ورزش و هنر و محبوبیت ناشی از آن نخبه شناخته شود.

منظور از مؤلفه‌های بنیادین، مؤلفه‌های ساختاری است که ربط وثیقی به حکمرانی کلان کشور در حوزه‌های گوناگون داشته و تبلور خود را در سطح توسعه اقتصادی، رفاه عمومی و بهره‌وری نشان می‌دهد. در این رتبه‌بندی‌ها، توجه به شاخص توسعه انسانی، حاکمیت قانون، کنترل فساد، حفاظت از مالکیت معنوی، حفاظت از اموال خصوصی، زیرساخت‌های بهداشتی، شاخص هزینه زندگی، عدالت، درجه تأثیر دولت، ثبات سیاسی، کیفیت مقررات‌گذاری، رواداری نسبت به اقلیت‌ها، رواداری نسبت به مهاجران، تحرک اجتماعی، عملکرد محیط زیستی، برابری جنسیتی و... را از این زاویه باید تحلیل کرد. مؤلفه‌های مربوط به محیط علمی کشور به نوعی بر سنجش میزان اهمیت علم و فناوری به عنوان پیشران توسعه در یک کشور متمرکز می‌شوند و سطوح مختلف آموزش را در بر می‌گیرند. نمونه مؤلفه‌های مربوط به محیط علمی کشور در این رتبه‌بندی‌ها عبارتند از: کیفیت سیستم آموزشی، کیفیت آموزش علوم و ریاضیات، کل هزینه صورت‌گرفته در تحقیق و توسعه نسبت به تولید ناخالص داخلی، تعداد کل افراد ثبت‌نامی در دوره‌های دانشگاهی، در دسترسی بودن دانشمندان و مهندسان، کیفیت مؤسسات پژوهشی علمی، دسترسی محلی به خدمات ویژه پژوهشی، همکاری پژوهشی صنعت و دانشگاه، نسبت هزینه جاری آموزش به تولید ناخالص داخلی، نرخ باسوادی بزرگسالان، تعداد دانشگاه‌های رتبه‌بندی شده کمتر از ۵۰۰ جهانی، تطابق مهارت‌ها با تحصیلات دبیرستانی، تطابق مهارت‌ها با تحصیلات دانشگاهی، مهارت در زبان انگلیسی.

مؤلفه‌های مربوط به محیط کسب‌وکار، آن قسمتی از پازل جذب نخبگان است که امکان تبدیل سرمایه‌گذاری انجام شده برای جذب این افراد را به دستاوردهای ملموس و عینی برای کشور میزبان فراهم می‌کند. از جمله مهم‌ترین مؤلفه‌های مربوط به محیط کسب‌وکار که بر تصمیم مهاجران برای حضور در یک کشور اثرگذارند، به شرح ذیل است: میزان جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به تولید ناخالص داخلی، مدت زمان لازم برای شروع یک کسب‌وکار، دسترسی به صندوق‌های سرمایه‌گذاری پریسک، به‌کارگیری خارجی‌ها، گشودگی تجاری به تولید ناخالص داخلی، نرخ بیکاری افراد با تحصیلات دانشگاهی، سیاست‌های فعال در بازار کار، همکاری کارگرو کارفرما، ارتباط پرداخت و بهره‌وری، به‌کارگیری تکنولوژی، عادی بودن مالکیت خارجی، خروجی نوآورانه، صادرات با ارزش بالا، فعالیت کارآفرینانه معطوف به محصول جدید، تراکم کسب‌وکارهای نو،

گشودگی تجاری، مالیات شرکتی، تعداد ساعت‌های مجاز برای کار حین تحصیل در هفته، امکان همسر مهاجر برای کار کردن، نرخ مالیات مشارکتی برای دومین والدینی که وارد بازار کار می‌شوند

دسته‌بندی فوق‌نشان از آن دارد که سیاست‌گذاری برای جذب نخبگان به صورت قابل توجهی، ارتباط وثیق و مستحکمی با بهبود شاخص‌های حکمرانی دارد. هرچند نمی‌توان از نظر دور داشت که تلاش برای بهبود سیاست‌های حوزه علم و فناوری و کسب‌وکار خود، می‌توانند تا حدودی گام‌های اول برای بهبود اکوسیستم کشور برای جذب نخبگان مهاجر در دسته‌های مختلف باشد. اما نباید نادیده گرفت که تداوم این روند، منوط به بهبود مؤلفه‌های ساختاری مورد اشاره است.

بنابر مصاحبه‌های صورت‌گرفته با نخبگان غیرایرانی مقیم ایران، مسائل آن‌ها در دو گروه «دسترسی به حقوق اولیه شهروندی» و «محدودیت در ارتقاء زندگی و سطح اجتماعی-اقتصادی در ایران» دسته‌بندی شد. برای طراحی هر نوع برنامه حمایتی و همکاری با نخبگان بین‌المللی، می‌بایست هرم جابه‌جایی نخبگان - که در ابتدای این گزارش، ارائه شده است - را در نظر گرفت. مطابق این هرم، ابتدا باید بر نیازهای مهاجران نخبه در ایران و سپس خواسته‌های آنان و در گام آخر بر امیال آنان تمرکز صورت گیرد. به نظر می‌رسد در گام نخست باید تغییر نگاهی مبنایی صورت گیرد و به مقوله مهاجرت به عنوان فرصتی نگریسته شود که می‌تواند در مسیر توسعه کشور مؤثر بوده و برخی مشکلات و تنگناهای کشور را برطرف کند.

در این راستا مهم‌ترین پیشنهاد، طراحی مکانیزمی برای تبعیض قائل شدن میان مهاجران و ارتقای جایگاه ایشان بر مبنای ویژگی‌ها، توانمندی‌ها، تحصیلات، ثروت و رفتاری است که از ایشان مشاهده شده است، به طور دقیق‌تر، باید پلکانی در مقابل مهاجران قرار گیرد که به آن‌ها نشان دهد می‌توانند با تبعیت از رفتارهای مد نظر حاکمیت ایران و حفظ خطوط قرمزی که پیش‌روی آن‌ها قرار گرفته است، به مرور با محدودیت‌های کمتری مواجه بوده و با ادامه دادن این مسیر، می‌توانند امیدوار باشند که در بلندمدت نه تنها هیچ‌گونه محدودیتی را پیش‌روی خود نخواهند دید، بلکه ممکن است از امتیازات ویژه و مضاعفی نیز برخوردار باشند. این رویکرد را می‌توان تحت عنوان «رتبه‌بندی اعتباری مهاجران» نام برد.

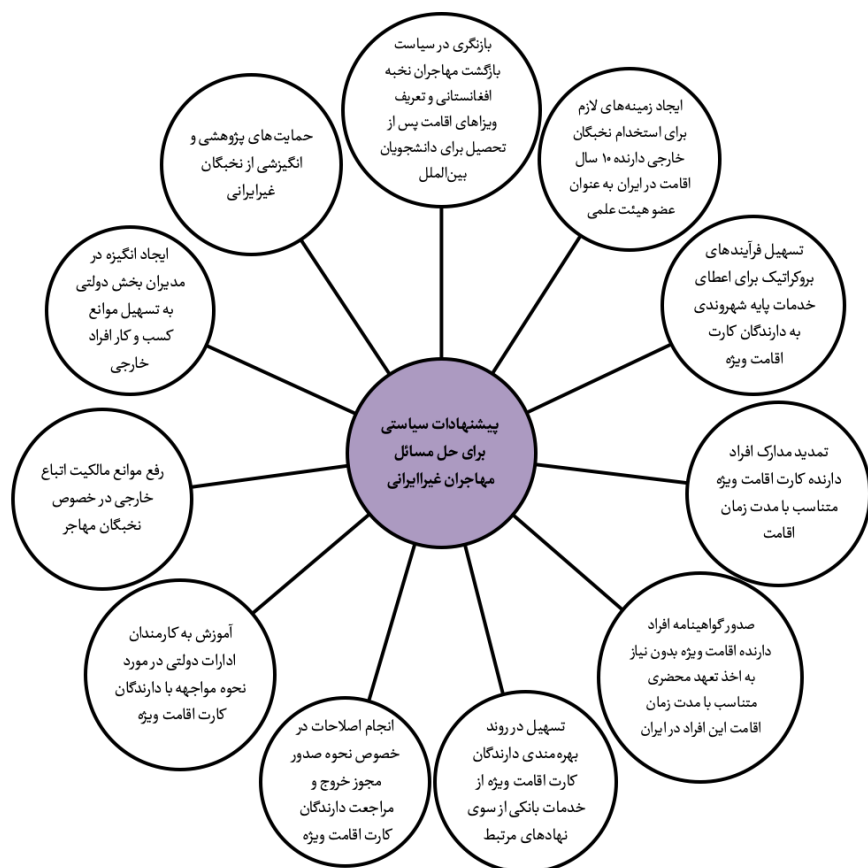
در ادامه، مدل مفهومی سیاست‌گذاری در حوزه مهاجران نخبه بر اساس مطالعات تطبیقی و میدانی صورت‌گرفته، طراحی شده تا بتوان با حداکثر دقت و در راستای همین مفاهیم، سیاست‌های لازم جهت تحقق این رویکرد و کاهش و حل مسائل و مشکلات مهاجران نخبه ارائه شوند.

مدل ۸. مدل مفهومی برای سیاست‌گذاری در حوزه جذب نخبگان غیرایرانی

در حقیقت موارد فوق، هسته اصلی و بلندمدت برنامه‌های همکاری با نخبگان در سایر کشورها تلقی می‌شوند که در کنار آن‌ها، انواع حمایت‌های مالی برای جذب نخبگان در کوتاه‌مدت نیز مد نظر قرار گرفته‌اند.

براین اساس، سیاست‌های پیشنهادی جهت برون‌رفت از وضعیت موجود و حل برخی از مشکلات مهاجران نخبه به شرحی که در پی می‌آید ارائه می‌گردد:

مدل ۹. پیشنهادات سیاستی در حوزه جذب نخبگان غیرایرانی

۱. بازنگری در بازگشت مهاجران نخبه و تعریف ویزاهای اقامت پس از تحصیل برای دانشجویان بین‌الملل

در این مورد می‌بایست ابتدا مسئله مجوز کار دانشجویان مهاجر در ایران برطرف شود. وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و سایر نهادهای سیاست‌گذار باید در سیاست «بازگشت دانشجویان مهاجر افغانستانی به افغانستان، پس از اتمام تحصیلات دانشگاهی»، متناسب با واقعیات زندگی این افراد بازنگری کنند و اجازه دهند تا این افراد بتوانند پس از اتمام تحصیل با کسب مجوز کار در شغل مورد علاقه خود، متناسب با رشته تحصیلی و تخصص حرفه‌ای خود مشغول به کار شوند، همچنین از تبعات مثبت شغلی مانند بیمه و سابقه کار بهره‌مند شوند و به دولت ایران نیز مالیات بپردازند. در گام بعد، ایران می‌بایست به تعریف

ویزاهای اقامت پس از تحصیل برای سایر دانشجویان بین‌الملل مانند سایر کشورهای دنیا پدیدار تا این افراد در صورت پیدا کردن موقعیت شغلی مناسب در ایران بمانند. البته باید توجه داشت که در اجرای این سیاست جدید به دلیل نرخ بیکاری بالای فارغ‌التحصیلان ایرانی، باید گام به گام و هدفمند عمل کرد و نتایج هر مرحله از اجرای سیاست و تأثیر آن بر بازار کار کشور مورد ارزیابی قرار گیرد و در نهایت متناسب با آن در مورد گام بعد تصمیم‌گیری شود.

۲. ایجاد زمینه‌های لازم برای استخدام نخبگان خارجی دارنده ۱۰ سال اقامت در ایران به عنوان عضو هیئت علمی

در خصوص شرط عضویت در هیئت علمی، لازم است افراد خارجی که به مدت ۱۰ سال در ایران سکونت داشته و از خدمات اقامت ویژه بهره برده‌اند، همچنین صلاحیت علمی و عمومی آن‌ها به تأیید نهادهای ذی‌ربط رسیده است، از امکان جذب به عنوان هیئت علمی در تمامی دانشگاه‌های کشور بهره‌مند شوند. در این مدت زمان ده‌ساله، باید زمینه‌های لازم برای به‌کارگیری مؤثر این افراد به عنوان استاد حق‌التدریس مهیا شود. این اقدام در بلندمدت، منجر به افزایش همکاری‌های بین‌المللی دانشگاه‌های ایران و افزایش در جذب دانشجویان بین‌المللی می‌شود که دستاوردهای بلندمدتی در زمینه‌های فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و امنیتی برای کشور خواهد داشت.

۳. تسهیل فرآیندهای بروکراتیک برای اعطای خدمات پایه شهروندی به دارندگان کارت اقامت ویژه

کارت اقامت ویژه، اولین گام در این مسیر و با هدف حمایت از نخبگان علمی و کارآفرینی خارجی حاضر در ایران است و در حقیقت هدف اولویت‌بندی در برخورد با مهاجران بر حسب توانایی و شایستگی‌هایشان را دنبال می‌کند. نخبگان از هر گروهی باید بتوانند در ایران به راحتی تحصیل، زندگی و کار کنند و از دستاوردهای تلاششان بدون دردسر بهره‌مند شوند. از این روتوصیه می‌شود سیاست‌های مهاجرتی کشور به‌گونه‌ای برای مهاجران نخبه‌باز طراحی شود که آنان با «پلکان امیدی» مواجه باشند که به تدریج بتوانند نسبت به ایران و ایرانیان تعلق خاطر پیدا کرده و خود را از جمله ملت ایران بدانند و موفقیت‌ها و دستاوردهایشان را بدون هیچ دغدغه‌ای با آن‌ها به اشتراک بگذارند. از این رو باید توجه داشت که این کارت باید به طور واقعی معنابخشی شود تا این افراد بابت زندگی در ایران با کمترین چالش مواجه شوند. این رویکرد سبب افزایش احتمال زندگی آن‌ها در ایران و

مدت زمان خدمت‌رسانی به کشور می‌شود. به این ترتیب انگیزه‌ای برای سایر مهاجران به خصوص جوانان آن‌ها در راستای تلاش بیشتر برای ترقی و پیشرفت فراهم می‌شود. طرح اعطای اقامت ویژه به نخبگان بین‌المللی، زمانی تحقق می‌یابد که این افراد به معنای واقعی کلمه و در تمامی فرآیندهای اداری، «یک شهروند ایران بدون حق رأی» به حساب آیند. مهم‌ترین کارکرد کارت اقامت ویژه، ایجاد امکان اقامت بلندمدت در ایران برای نخبگان بین‌المللی بوده است. به نظر می‌رسد برای اثربخش کردن این کارت، لازم است تمامی خدمات پایه شهروندی که ایرانیان از آن برخوردارند، متناسب با مدت زمان اقامت ویژه، بدون محدودیت به افراد دارنده این کارت نیز اعطا و فرآیندهای بروکراتیک برای آنان تا حد ممکن تسهیل شود.

۴. تمدید مدارک افراد دارنده کارت اقامت ویژه متناسب با مدت زمان اقامت

برای اثربخش بودن کارت اقامت ویژه می‌بایست تمامی مدارک فرد دارنده کارت اقامت ویژه، متناسب با مدت زمان اقامت ویژه تمدید شود.

۵. صدور گواهینامه افراد دارنده اقامت ویژه بدون نیاز به اخذ تعهد محضری متناسب با مدت زمان اقامت این افراد در ایران

به منظور تسهیل زیست شهروندان دارای اقامت ویژه می‌بایست گواهینامه این افراد بدون اخذ تعهد محضری و متناسب با مدت زمان اقامت آن‌ها صادر شود.

۶. تسهیل در روند بهره‌مندی دارندگان کارت اقامت ویژه از خدمات بانکی از سوی نهادهای مرتبط

بهره‌مندی از خدمات بانکی در دنیای امروز، از جمله ضروریات زندگی محسوب می‌شود و باید نهادهای مرتبط با این موضوع زمینه برطرف کردن این موانع را برای دارندگان کارت اقامت ویژه فراهم آورند.

۷. انجام اصلاحات در خصوص نحوه صدور مجوز خروج و مراجعت دارندگان کارت اقامت ویژه

به نظر می‌رسد با توجه به مشکلاتی که روند کنونی ایجاد کرده است، می‌بایست در راستای تسهیل شرایط زندگی دارندگان اقامت ویژه در ایران، دست به اصلاحاتی

در مورد نحوه صدور مجوز خروج و مراجعت زد. در این راستا موارد زیر مدنظر است:

۱-۷. برای دارندگان کارت اقامت ویژه نیز باید همانند تجار، مجوز خروج و مراجعت چندباره یا کثیر صادر شود تا امکان رفت و آمد آسان آن‌ها برای پیگیری فعالیت‌های علمی و تجاری فراهم آید.

۲-۷. در مورد دارندگان کارت اقامت ویژه، پیشنهاد می‌شود به تبصره ۲ ماده ۳ آئین‌نامه اجرایی قانون ورود و اقامت اتباع بیگانه مصوب ۱۳۵۲/۳/۱۲، این موضوع اضافه شود: «در مورد دارندگان کارت اقامت ویژه این مدت تا شش ماه خواهد بود».

جمهوری اسلامی ایران
رئیس‌جمهور
تسویب نامه هیئت وزیران

بسمه تعالی
* با صلوات بر محمد و آل محمد *

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری - وزارت امور خارجه - وزارت اطلاعات
وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی - وزارت کشور

هیئت وزیران در جلسه ۱۳۹۹/۳/۱۸ به پیشنهاد شماره ۲۸۰۱۰۸ و مورخ ۱۳۹۸/۱۰/۱۸
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و به استناد اصل یکمصد و سی و هشتم قانون اساسی
جمهوری اسلامی ایران تصویب کرد:

ماده (۳) آیین‌نامه اجرایی قانون ورود و اقامت اتباع خارجه در ایران - مصوب ۱۳۵۲-
و اصلاحات بعدی آن به شرح زیر اصلاح می‌شود:

۱- در تبصره (۱)، واژه "یکبار" به عبارت "تا چهار بار" اصلاح می‌شود.
۲- در تبصره (۲)، عبارت "سه ماه" به عبارت "شش ماه" اصلاح می‌شود.
۳- متون زیر به عنوان تبصره‌های (۶) و (۷) الحاق می‌شوند:

۶- تبصره ۶- برای دانشجویان و اشخاص غیر ایرانی -تقاضای تحصیل در کشور حسب مورد
به درخواست دفاتر امور کنسولی سازمان امور دانشجویان وزارت علوم، تحقیقات و فناوری یا
وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، پروانه اقامت به مدت طول دوره تحصیل و متضمن اجازه
خروج و مراجعت مکرر صادر می‌شود.

۷- تبصره ۷- برای خانواده دانشجویان و اشخاص غیر ایرانی متأهل متقاضی تحصیل در کشور
حسب مورد به درخواست دفاتر امور کنسولی سازمان امور دانشجویان وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
یا وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی پروانه اقامت به مدت طول دوره تحصیل صادر می‌شود.

اسحاق جهانگیری
معاون اول رئیس‌جمهور
صدور

شایان ذکر است از آنجایی که این مورد یکی از موانع سیاستی برای جذب دانشجویان بین‌المللی به ایران نیز بود، انجمن «دیاران» در پی پیشنهاد وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، نسبت به پیگیری راه‌حل سیاستی این موضوع در شورای عالی انقلاب فرهنگی و کمیسیون علمی، تحقیقاتی و فناوری هیئت دولت اقدام کرد که در نتیجه در تاریخ ۱۸ خرداد ۱۳۹۹، اصلاحاتی در متن ماده (۳) آیین‌نامه اجرایی قانون ورود و اقامت اتباع خارجه اعمال شد.

همچنین علاوه بر اصلاحاتی در کل مقررات خروج و مراجعت اتباع خارجی در تبصره‌های ۱ و ۲، دو تبصره نیز به این ماده از آیین‌نامه اضافه شد که به موجب آن، برای دانشجویان غیرایرانی حاضر در کشور پروانه اقامت به مدت طول دوره تحصیل و متضمن اجازه خروج و مراجعت مکرر صادر و نیز به خانواده دانشجویان متأهل نیز پروانه اقامت به مدت طول دوره تحصیل داده خواهد شد.

با توجه به تغییر سیاستی فوق‌زمینه برای گشایش این گره در مورد سایر نخبگان بین‌المللی حاضر در ایران فراهم شده است و در صورت عزم لازم توسط نهادهای تصمیم‌ساز و تصمیم‌گیر می‌توان بند ۶ و ۷ این آیین‌نامه را به این افراد نیز تسری داد.

۸. آموزش به کارمندان ادارات دولتی در مورد نحوه مواجهه با دارندگان کارت اقامت ویژه

باید توجه کرد که تنوع در کارت‌های هویتی مهاجران حاضر در ایران باعث شده که بعضی ادارات این کارت‌ها را به رسمیت نشناسند. اکثر ارگان‌ها کارت آمایش و پاسپورت را به رسمیت نمی‌شناسند. لذا کارت اقامت ویژه باید توسط دستگاه‌های دولتی به رسمیت شناخته شود. علاوه بر این باید کارمندان اداره‌هایی که بیشترین محل رجوع این افراد هستند در طرح آموزش ضمن خدمت شرکت کنند و در مورد نحوه تعامل با دارندگان کارت اقامت ویژه، از آموزش‌های لازم بهره‌مند شوند.

۹. رفع موانع مالکیت اتباع خارجی در خصوص نخبگان مهاجر

با توجه به پیچیدگی موضوع حقوق مالکیت پیشنهاد می‌گردد تا کمیته‌های حقوقی برای ارایه پیشنهاداتی علمی و عملیاتی برای به رسمیت شناختن حقوق مالکیت افراد خارجی در کشور تشکیل گردد و گزارش خروجی آن کمیته مبنای عمل برای سیاست‌گذاری قرار گیرد.

هر چند این تغییر با توجه به نگرانی‌های امنیتی باید به صورت تدریجی اجرایی شود و می‌توان فعلاً این امتیاز را برای نخبگان بین‌المللی مقیم ایران در نظر گرفت.

۱۰. ایجاد انگیزه در مدیران بخش دولتی به تسهیل موانع کسب و کار افراد خارجی

برای مواجهه با این مشکل عدم رغبت مدیران بخش دولتی به تسهیل موانع کسب و کار افراد خارجی، سه پیشنهاد به شرح ذیل ارائه می‌شود:

۱-۱۰. احصای ظرفیت‌های توافق‌نامه‌های منطقه‌ای و بین‌دولتی و بهره‌مندی از زمینه‌های موجود برای اجرای بدون کم و کاست بندهای اقتصادی در راستای تسهیل زندگی مهاجران علمی و کارآفرینی.

۱-۲. تشکیل واحد چابک به منظور پیگیری و حل مشکلات نخبگان و کارآفرینان بین‌المللی در ایران با مأموریت ارائه مشاوره‌های حقوقی به این افراد و چانه‌زنی با سازمان‌های دولتی در استان‌ها در راستای تسهیل فعالیت‌های علمی و اقتصادی آن‌ها.

۱-۳. تشویق مدیران در حال همکاری با افراد خارجی از سوی دولت برای ایجاد زمینه تغییر تدریجی فرهنگ اداری به سود فعالیت علمی و اقتصادی افراد خارجی در ایران.

۱۱. حمایت‌های پژوهشی و انگیزشی از نخبگان غیرایرانی

به عنوان آخرین گام پس از انجام اقدامات فوق، حمایت‌های پژوهشی و انگیزشی (مانند پرداخت کمک هزینه حضور در مجامع و کنفرانس‌های علمی، اعطای وام کمک هزینه پرداخت شهریه دانشگاهی، اعطای تسهیلات مالی به پژوهشگران برتر، جذب دانش‌آموختگان برتر در نهادهای فناوری و نوآور، کمک به تاسیس شرکت‌های دانش‌بنیان و خلاق و...) از آنان در میان مدت و بلندمدت این امید را ایجاد می‌کند که این افراد بتوانند به موتورهای کوچکی برای به پیش بردن اقتصاد ایران تبدیل گردند.

منابع و مأخذ

۱. معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری (۱۳۹۷). *چهل سال علم و فناوری: نگاهی به چهار دهه توسعه علم، فناوری و نوآوری در جمهوری اسلامی ایران*.
۲. معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری (۱۳۹۸). *خلاصه گزارش عملکرد معاونت علمی و فناوری رئیس جمهور در سال ۹۷*.
3. Tuccio, M. (2019). *Measuring and Assessing Talent Attractiveness in OECD Countries*. OECD Social, Employment and Migration Working Papers No. 229.
4. *IMD World Talent Ranking 2017*. Retrived from Institute Management for Development website:
<https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-center-rankings/talent-rankings-2017/>
5. *IMD World Talent Ranking 2018*. Retrived from Institute Management for Development website:
<https://www.imd.org/news/updates/imd-world-talent-ranking-2018/>
6. *IMD World Talent Ranking 2019*. Retrived from Institute Management for Development website:
<https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-center-rankings/world-talent-ranking-2019/>
7. *2020 Global Talent Competitiveness Index*. Retrived from the GTCI website:
<https://gtcistudy.com/>
8. *Startup Visa Worldwide*. Retrived from the uGlobally website:
<https://www.uglobally.com/guides/startup-visa-worldwide>

9. *Startup Visa*. Retrived from the Wikipedia website:
https://en.wikipedia.org/wiki/Startup_Visa
10. *Startup Visa*. Retrived from the wherecani.live website:
<https://wherecani.live/explore-options/startup-visas/>
11. *Startup Visa: Here's 15 Countries that Offer the Startup Visa to Foreign Entrepreneurs*. Retrived from the Startups Without Borders website:
<https://startupswb.com/startup-visa-heres-15-countries-that-offer-the-startup-visa-to-foreign-entrepreneurs.html>

۱۲. ویکی‌پدیا فارسی. ژولین پلیسیه.

https://fa.wikipedia.org/wiki/%D9%88%D9%84%DB%8C%D9%86_%D9%BE%D9%84%DB%8C%D8%B3%DB%8C%D9%87

جایگاه ایران در جذب نخبگان در جهان کجاست؟ آیا از ظرفیت‌های اکوسیستم فناوری و نوآوری کشور برای جذب نخبگان غیرایرانی استفاده شده است؟ چه شاخص‌هایی و بر اساس چه مؤلفه‌هایی به رتبه‌بندی کشورها در سطح جهان در حوزه جذب نخبگان می‌پردازند؟ برنامه‌های سایر کشورها در این حوزه چیست؟ امتیازات اعطایی به نخبگان خارجی از چه جنسی و دولت میزبان متقابلاً چه انتظاراتی دارد؟ موانع جذب نخبگان غیرایرانی به کشور چیست و چه راهکاری برای رفع آن وجود دارد؟ و...

برای یافتن پاسخ این سؤالات و بنا بر ضرورت پرداختن به موضوع مهم ظرفیت‌های ایران در امر جذب نخبگان غیرایرانی، در کتاب پیش رو سعی شده تا با بررسی شاخص‌های مورد استفاده در سطح جهان برای سنجش توانمندی کشورها در جذب نخبگان و برنامه‌های ویژه کشورها، در راستای تسهیل و بهبود زیرساخت‌های مهاجرت این افراد به ایران، پیشنهادهای سیاستی ارائه شود.